

ՄԻՈՂ

ԱՄԱԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱԽԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆԻԹԵՒԻՆ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ԳԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ի. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՀՐԶԼՆ 1946

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology

Printed in

JERUSALEM — PALESTINE

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— Անդրանիկ կոնդակը.

ԽՄԲ.

տես

98

Հայրապետական զոյգ կոնդակներ.

100

ԳՐՕՆԱԿԱՆ

— Յուսերժական ներկայութիւնը.

Ս. Վ. Տ.

110

— Վասանդի ուրախութիւնը.

Քրդմ. ՔԱՄ

112

ԳՐՕՆԱԳԱՏՄԱԿԱՆ

— Զարչարանաց գիւղերը Աննա եւ Կայիափայ Քա-
հանայապետաց ապարանաց մէջ.

ՊԱՐԳԵՒՆ ԳՐԻ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ 116

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԱԿԱՆ

— Երբ ես մեռնիմ.

Շ. - Մ.

120

ՀԻՆԵՋԵՐ

— Տաղ զարնան.

Հրաւ. Ն. Վ. ՄՈՎԱԿԱՆ

121

Ձեկոյց եւ Տեղեկացիւն՝ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր
ուղեւորութեան ի Սուրբ Էջմիածին (1912).

122

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Հոգին անմահ.

Ի. Ղ.

125

ԳՐԱ-ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ

— Քսան եւ հիւզամեակ մը.

ԿԼԵՊ ՍԹՐՈՒՎ

130

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Կրթութիւն Ասուածաբանական Զխորհրդոցն
Եկեղեցւոյ Սրբոյ.

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ 133

ԼԵՋՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ

— Աւաբական ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ.

ՊՐՈՅ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ 136

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ

— Էջմիածնի պատուիրակները Երուսաղէմ Ս. Արքայի մէջ.

140

— Եկեղեցական եւ Բնական.

143

— Պատեմական եւ Այցելութիւնք.

144

— Գերե. Տ. Ռուբեն Արքեպս. Մանասեան մեր մէջ.

144

ԲԱԺՆԵՐԻՆ

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգրին Է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 6

. կամ մէկ ու կէս Ամերիկեան Զօլար:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION

Patriarcat Arménien, Jérusalem-Palestine

Ս Ի Ո Ն

Ի. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1946

ՅՈՒՆԻՍ-ՅՈՒԼԻՍ

6-7

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕՍՈՒԹԻՆ Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱԳԵՏ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲԵՐՐԵԿԱՆՆԵ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԴԱԿԸ

Երջանիկ է Սուրբ Աթոռոյ Պաշտօնաթերթ Սիոնը, զարգարել կարենալուն համար իր էջերը պատճեններովը Ամենայն Հայոց Հայրապետի առաջին սրբատառ Վոնգակներուն, որոնք Արարատեան աշխարհի հայրենական քաղցրութիւններէն և Ս. Էջմիածնի նուիրական սրբութիւններէն՝ տարիէ մը ի վեր սպասուած և կարօտցուած զգացումներու և կայծերու զեղեցիկ աւաշը կը բերեն մեզի:

Ճշմարիտ Հօր և Բարի Հովուապետի ձայնն է ան, Լուսաւորչի և իր արժանաւոր յաջորդներու, Ներսէսներու և Սահակներու, մինչև Խրիմեան և Խորէն իրարու յաջորդած Հայրապետներու սրտին տրոփիւնն է որ կը լսուի նորէն՝ անուշ և անպղտոր կշռոյթով, արի հոգիի մը կենսունակութեան մէջէն:

Ո՛վ որ կը ճանչնայ զինքը, համօրէն Ազգին Վեհը, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նորընտիր Քահանայապետը, կարգալով կամ լսելով իր սրտէն ու գրչէն հոսած այդ բարխուն տողերը, պիտի ըսէ մտադիւր, ինքն է, շուրջ քառորդ դարէ ի վեր, Գեորգ Ե. ի և Խորէնի կողքին գործող, ազգին ու Եկեղեցիին յոյսի և վշտի ելեւէջի շրջաններու մէջ շուարիլ չզրկացող, կամքին յարատեւ քաղցրութիւն խառնելու և սրտին խռովքը անուշ ժպիտի մը ճաճանշովը լուսաւորելու գաղտնիքն ու շնորհքը ունեցող այն ժիւր հոգևորականը՝ որ կը խօսի հայրենիքով բախտաւորուած և ի սփիւռս ցրուած իր հօտին: Եթէ չկայ այսօր, աւա՛ղ, իր բնաշխարհիկ սահմաններուն մէջ բնակաւոր արեւմտեան հայութիւնը, Հայաստանեայց վեց նահանգներուն և Կիլիկիոյ հոծ բնակչութիւնը, որ իբրեւ քանակ և որակ միանգամայն, այնքան կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէր. սակայն մեծ է յոյսը, ազգին Վեհին, ապագայի նկատմամբ, վասնզի հայուն Աստուածը սկսած է հաշտ նայիլ այլևս իր հօտին և հեռու չէ այն օրը՝ երբ մեր կաթողիկոսները պիտի չգրեն այլևս, «Ողջունեմք զվտարանդի զաւակունս մեր, նժդեհեալս յայլ և այլ սահմանս և ի քաղաքս արտասահմանեան ազգաց»...

Անտարակոյտ ուրախ է իր ձայնը, բախտորոշ օրերու մէջէն է որ կուգայ միևնորեքութեան և հրաւերի այդ կոչը, ու երջանիկ է Մեծ Հովուապետը, վասնզի շուտով իր զիրկը պիտի վերադառնան տարազիր բեկորները իր բազմահազար հօտին: Եւ ինչ խրախուսիչ և զօրեղ է շեշտը երբ կը հրահանգէ իբրեւ հայր ամենեցուն որ ամէն հայ, ինչպէս միշտ, սիրէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին, որ Մայրն է մեր հաւատքին, սիրէ իր նորանորոգ ու պայծառ ապագային գացող Հայրենի երկիրը. որ ծնողները կատարեն իրենց պարտականութիւնը քրիստոնէական ոգիով, Մայրենի Եկեղեցւոյ, լիզուի, Հայրենիքի և սրբազան

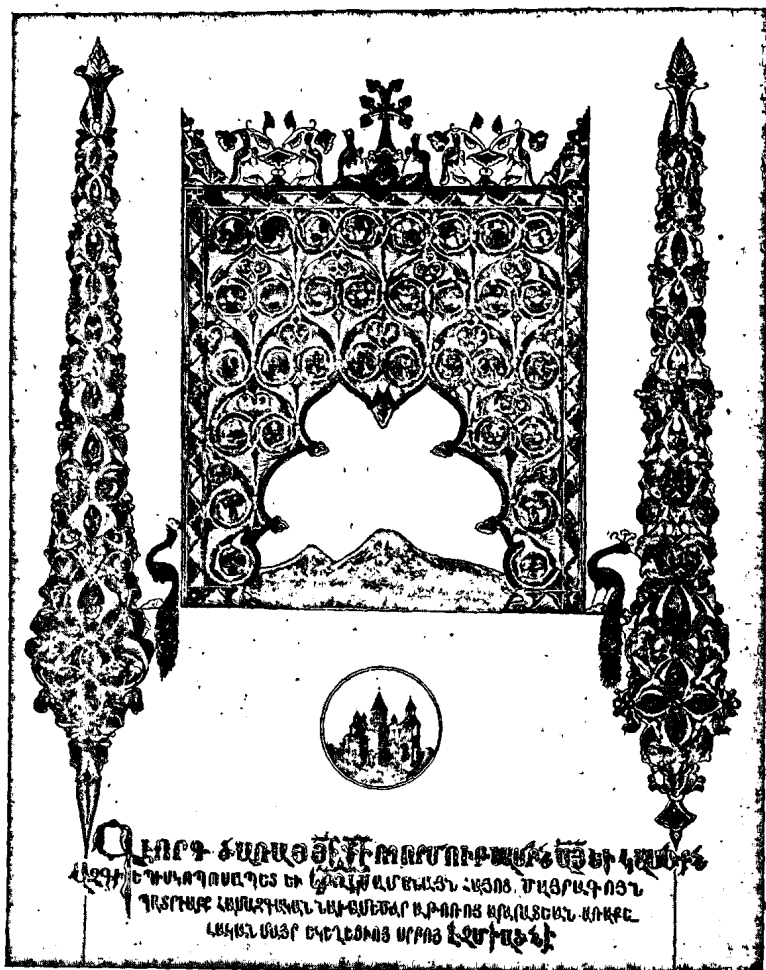
աւանդութեանց սիրով դաստիարակելով իրենց զաւակները . որ Հայ ժողովուրդը որքան ատեն շարունակէ իր տարաշխարհիկ կեանքը, զիտնայ բարձր պահել իր Ազգին անունը, իր ապրած երկրին օրէնքներուն և բնակալից այլ ցեղերուն հանդէպ իր քաղաքացիական պարտականութեանց կատարումով . որ չմոռնանք երբեք Ս. Էլմիածինը, ազգային կենդանութեան սիրտը, միշտ անանջատ պահելով ինքզինքնիս անկէ՝ իբրև հարազատ զաւակներ մեր անձկալի մօրմէն, որ մեր Հայրենիքի ընդհանուր այս շրջափոխութեանը մէջ, վստահ ենք թէ պիտի չուշանայ վերագտնելու իր դարաւոր խորհուրդին ամբողջ շքեղութիւնը, դառնալու համար Հայոց Հայրենիքին ոչ միայն հրայրքը, պատմական անոր կերպարանքին բիւրեղացումը, այլ և անդրադարձնելու ողբղէն իրականութեան նոր խռովքներ, նոր բիւրեղացումներ: Ու վերջապէս, ազգն ամբողջ, աննկատ և ողջամիտ իմաստութիւնն ունենայ խորհելու և ընդունելու թէ մեր հինաւուրց և ցանկալի Հայրենիքը յարութիւն առած է այսօր, ու տնտեսական ճարտարագիտական և քաղաքակրթական բազմատեսակ ձեռնարկութիւններով վերականգնած, ի վիճակի է ո՛չ միայն պատսպարելու և կերակրելու իր ամբողջ բնակիչները, այլ նաև շուտով իր հովանիին ներքև ընդունելու աշխարհի չորս ծայրերը ցրուած անհայրենիք Հայութիւնը . ու այս ամէնը՝ անհուն ջանքերովը Հայաստանի Խորհրդային ներկայ Կառավարութեան, որ ատու համար նոյնիսկ, իրաւունքն ունի անխտր ամենուս սիրոյն, մեծարանքին և երախտագիտութեան:

Հայաստանի իմաստուն վարիչները իրենց հայրենասիրական ու Հայրենապաշտպան մեծ ու սրբազան գործին մէջ զիտցան չմոռնալ Մեծ Պանդուխտը՝ Սփիւռքի Հայութիւնը, որ տակաւին երէկ հայրենի կիզիչ կարօտը իր հոգիին խորը, ապագայի անընկճելի հաւատքով Սփիւռքի մշուշներէն կը նայէր այսօրուան Հայոց Հայրենիքին, և որ այսօր՝ այլևս երջանիկ, ճամբայ է ինկած կարաւան առ կարաւան մեր դարաւոր սպասումը պսակելու:

Ամէն Հայու նուիրական պարտքն է կանգ առնել Հայրապետական Կոնդակի բառերուն ամէն մէկին առջեւ յարգանքով եւ երկիւղածութեամբ, իբրեւ անառարկելի իմաստութեան զոհար պատգամներու առջեւ, որ անկորնչական և սուրբ իրաւունքներու յուշը կ'արթնցնէ մեր մէջ, նոյնատեն նորոգելով մեր սիրտերուն խորը՝ անհրաժարելի պարտականութեանց զգացումը:

Էլմիածին կրօնական նուիրապետութեան մը կեդրոնը չէ միայն, այլ Հայուն հոգեկան Հայրենիքը, սերունդներու մտքին առջև և հոգիին մէջ բիւրեղացած «Լուսաւորչի կանթեղը», վառարանը Յեղին իմացական և բարոյական ձգտումներուն, ներշնչարանը իր ազգային իտէպին: Էլմիածին Աթոռ մը չէ միայն այլ Ոգի մը, հոգեկան չէնք մը: Խաղաղութեան դար մը անոր դարձուց իր շքեղ դերը, խաղաղութեան ուրիշ շրջան մը, վստահ ենք ատոր, պիտի ընէ՝ զայն ընդունակ դարձնալ սպասարկելու ցեղային ոգիի անմահ խորհուրդին:

ԻՄԲ.

Շնորհազարդ Կաթողիկոսի ՏԱՆՆ ԿԻՒԻԿԻՈՑ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆԻ՝ Սրբազան
 եղբոր ՄԵՐՈՒՄ հարազատի, Ամենապատիւ Պատրիարքին ԵՐՈՒՍՏԱՂԵՄԻ Տ.
 ԿԻՒՐԴԻ Արքեպիսկոպոսի և Տեղապահի Պատրիարքութեան Կ. ՊՈԼՍՈՑ՝ Տ.
 ԳԼՈՐԳԱՑ Արքեպիսկոպոսի, Գերապատիւ Առաջնորդաց, Արքեպիսկոպոսաց,
 Եպիսկոպոսաց, Վարդապետաց, Քահանայից, Սարկաւազաց և ամենայն պաշ-
 տօնէից եկեղեցւոյ և հաւատացեալ համայն ժողովրդեան ՄԵՐՈՒՄ՝ հարազա-
 տից ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՈՑ Ս. ԷԶՄԻՍԵՆԻ ողջոյն հայրական և Օրհնութիւն ԼՂՏՐԱ-
 ՊԵՏԱԿԱՆ,

Այսու անդրանիկ Կոնդակաւ Մերձիվ յայտ առնեմք ամենայն ժողովրդեան ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑԾ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Ի ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ և Ի ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, որպէս և հաւատացելոց, որ պիտեալք են Ի ՊԱՐՍԿԱՅՏԱՆ, Ի ՀՆԴԻԿՍ, ԽԻՐԱՔ, Ի ՍԻՐԻԱ և ԼԻԲԱՆԱՆ, Ի ՊԱՆԵՍՏԻՆ և ԵԿԵԹՅՈՍ, Ի ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, Ի ԲՈՒԼԼԱՐԻԱ և Ի ՌՈՒՄԱՆԻԱ, Ի ՖՐԱՆՍԻԱ, Ի ՄԵՆԵՍԵԱՆՆԱՀԱՆԿՍ և Ի ԿԱՆԱԴԱ, Ի ՀԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ԵՐԳԵՆՏԻՆ և Ի ԲՐԱՆԶԻԼԻԱ և յայլ տեղիս, եթէ Ի ԶԶ-ն Յունիսի՝ ընդ նախազանութեամբ Շնորհազարդ Կաթողիկոսին ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ՝ կատարեցաւ ընտրութիւն Մեր յԱԹՈՒՍ. ԼՈՒՍԱԿՈՐԶԻ՝ միաբան հաւանութեամբ համօրէն 111 պատգամաւորաց, որք ժողովեալք էին Ի Ս. ԷԶՄԻԱՍԻՆ, Ի մերմէ աշխարհէս և յայլոց Պետութեանց յընտրութիւն նորոյ Կաթողիկոսի. Իսկ յետ երկուց աւուրց Ի ԶԶ-ն նոյն ամսոյ ընկալաք գօծումն ՀԱՅԱՊԳԵՏԱԿԱՆ Ի ձեռն Կաթողիկոսին ԿԻԼԻԿԻՈՅ և հնգից եպիսկոպոսաց ըստ ծիսի և աւանդութեան ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑԾ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ:

Զայս ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ համարեմք արտաքոյ իմն կարգի Ի պատմութեան մերում. զի զայս առաջինն յընտրութիւն և յօծումն Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց եկեալ էին Շնորհազարդ Կաթողիկոսն՝ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ հանդերձ եկեղեցական և աշխարհիկ պատգամաւորօք. Իւրովք, որպէս և Ամենապատիւ Պատրիարքն Հայոց ՌՐՈՒՍԱՂԷՄԻ և Տեղապանն Պատրիարքութեան Հայոց Կ. ՊՈԼՍՈՅ, որով առաւել ևս հաստատեցաւ միասնականութիւն եկեղեցւոյն Հայոց:

Արտաքոյ կարգի են ապաքէն և ներկայութիւն նախազանին Խորհրդոյ համայն Դաւանութեանց Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, որ յատկապէս եկեալ էր Ի ՄՈՍԿՎԱ մայրաքաղաքէ, սոյնպէս և ներկայութիւն նախազանին Խորհրդոյ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ. Ընդ որ զօհանամք յոյժ և պատիւ մեծ համարեմք ՀԱՅԱՊԳԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՒՈՅՆ ՀԱՅՈՅ:

Ի ժողովի աստ քննեցան բազումք խնդիրք, որք հային Ի վերակազմութիւն Մեծի Տանս, ըստ տնտեսականին և ըստ վարչականին. հաստատեցաւ և նոր Սահմանադրութիւն Ի տեղի Պոլսէնիայի ըստ ոգւոյ պատմական աւանդութեանց եկեղեցւոյ մերոյ և ըստ արդի հանգամանաց: Զպատճէնս արձանագրութեանց ժողովոյ և զՍահմանադրութեան ունիմք ապաքէլ առ ամենայն Առաջնորդս և առ եկեղեցական Վարչութիւնս ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ՝ Ի զիտութիւն և յառժամանակեայ կիրառութիւն:

Բանգի Ի փոխադրութենէ Ս. ԱԹՈՒՈՅՆ Ի ՍՍՈՅ ԵԶՄԻԱՍԻՆ անցեալ էին աւելի քան 4500 ամ, ուստի ժողովն բարուք համարեցաւ զայս մեծ և պատմական իրողութիւն յաւերժացուցանել յարեւիյնական հանդիսիւ. զայսմանէ տալով զիտել հաւատացելոց մերոց՝ ունիմք արձակել զառանձինն Կոնդակ և հրահանգս այսր որոշման:

Յերկրորդով նստի ընթերցաք ՄԵՔ զՏեղեկագիր ընդարձակ յաղագս նիւթական և բարոյական հանգամանաց Մ. ԱԹՈՒՈՅՍ տալով և զտեղեկութիւնս վասն նորոգ կարգադրութեանց Խորհրդային Կեդրոնական Կառավարութեան ընդ ստորագրութեամբ բարեացակամ նախազանի Ի. Վ. ՍՍԱԼԻՆ՝ համաձայն զբաւոր խնդրանաց ՄԵՐՈՅ, դնին ընդ տեսչութեամբ ԱԹՈՒՈՅՍ բոլոր շինութիւնք, որ Ի մէջ պարսպաց և արտաքոյ նոցին. այն իսկ են շինութիւն նոր Վեհարանի, Ճեմարանի, Տպարանի և Միաբանութեան և այլք: Ընկալեալ

է ՄԵՐ իրաւունս բանալոյ տպարան՝ առ ի հրատարակել զպաշտօնական ամսաթիւրքն «ԷՋՄԻՍՄԻՆ», զոր և տեսանէք իսկ, և զայլ եկեղեցական մատենանս պաշտման՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ. բանալ՝ ձեմարան հոգևոր՝ առ ի պատրաստել պաշտօնեայ եկեղեցւոյ: Արդէն իսկ ունիմք քանի մի վարդապետս ի նախկին սանուց ձեմարանի և Ներսիսեան Դպրանոցի, յորոց զմասն ձեռնադրեցաք յեպիսկոպոսութիւն վասն առաջնորդութեան Թեմորէից Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ:

Յայտնեմք զուրախութիւն ՄԵՐ և զգոհունակութիւն հոգևոր եղբօր Մեռու՝ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆԻ՝ Շնորհազարդ Կաթողիկոսի ՏԱՆՆ ԿԻՒԿԻՈՅ, որ ընդ եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորօք իւրովք նպաստաւոր եղև յոյժ միասնականութեան ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ և բարձր տրամադրութեան ժողովականաց, և առհասարակ յալոյզ վերջաւորութեան ժողովոյս ըստ ամենայն մասանց: Զնոյն յայտնեմք և Ամենապատիւ Պատրիարքին ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ՝ Տ. ԿԻՐԷՂԻ և Տեղապահին Պատրիարքութեան Կ. ՊՈԼՍՈՑ՝ Տ. ԳԵՈՐԳԱՅ Արքեպիսկոպոսի ԱՐՄԼԱՆԵԱՆ:

Օրհնելով զհամայն ժողովուրդ ՄԵՐ, զամենայն Եպիսկոպոսունս, զքահանայս և զպաշտօնեայ եկեղեցւոյ, պատուէր ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ տամք և յորդոր հայրական, զօրացուցանել զեղբայրական սէր առ միմեանս, առ եկեղեցին և առ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ նորա, առ պատմական Հայրենիս և ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ նորա, զի սէր է աղբիւր ամենայն նիւթական, բարոյական և մտաւոր յառաջդիմութեանց և բարգաւաճմանց: Սիրեցէք զմայրենի լեզուն մեր, զգրականութիւն և զպատմութիւն նախնեաց, որ շողկապք են միւրթեան և լրութեան ազգիս, մանաւանդ ցրուեալ հօտին ՄԵՐՈՅ ի Սփիւռս: Յատուկ պատուէր տամք վերջնոցս, զօրացուցանել և կարգաւորել զպարոցս, տալով զհայեցի դաստիարակութիւն մանկտոյն, զարթուցանելով ի նոսա սէր առ մայրենի եկեղեցին, որով կարեմք պահել զամբողջութիւն և զմիասնութիւն Ազգիս: Մի խղճեցին մտաւոր և հոգևոր շողկապք առ պատմական Հայրենիս, որ ծաղկեալ ծաղկի յամենայն մարդս ըստ ամենայն մասանց ընդհովանեալ է. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ:

Օրհնեմք զազգային մեր: Մամուլ և յորդորեմք հայրաբարձրուն գործել զարթուցանել զգիտակցութիւն և զսէր յայս միտս եղբայրական յարաբերութեան և կենաց: Պատուէր տամք նաև պանդխտեալ հայոցի, որ ի սփիւռս՝ լինել հաւատարիմ Պետութեանց յորոց զտեալ է նոցա՝ սասնելակականութիւն եղբայրական:

Աստանօր յիշել կամիմք և զպառակտեալ վիճակ եկեղեցւոյս մերոյ ի ՄԻԱՅԵԱՂ ՆԱԶԱՆԻՍ, որ ցաւ է ՄԵՁ և համայն ողմամտ հայոց: Պատուէր տամք, որոց անկ է, լուծանել զամենայն անյատ կազմակերպութիւնս, որք չեն հաստատեալ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ: պարտ է նոցա ըստ հոգևորին և ըստ վարչականին ենթակայ լինել Առաջնորդին՝ Տեառն ՏԻՐԱՆ նորապետի Եպիսկոպոսին: Իսկ քահանայից՝ խոստանալ հնազանդութիւն կատարեալ, որպէս վիճակաւոր Առաջնորդին իւրեանց, վերահաստատելով զմիութիւն պառակտեալ հօտին:

Զկարգաւորութիւն գործոյս յանձնեմք ի կատար ածել Տ. ՏԻՐԱՆ Եպիսկոպոսի՝ հոգևոր գաւազնի ՄԵՐՈՒՄ, ըստ մտաց Կոնդակիս:

Յուշ առնեմք ժողովրդականաց ՄԵՐՈՅ, թէ որպիսի չարեաց աղբերք են այդպիսի երկպառակութիւնք ընդ յարկաւ եկեղեցւոյ, յորոց պարտ է զգուշանալ առ ի շինութիւն և ի պահպանութիւն Մայր եկեղեցւոյ:

Բայց ունիմք յայտնել և զուրախութիւն մեծ, եթէ յաղթական վախճան հաւաւոր համաշխարհային պատերազմիս ըստ առաւելեալ չափու և կարողութեան մասնակից եղև և ազգ մեր հայմայն՝ առաքելով զորդիս իւր ընդդէմ նախա-յարձակ թշնամունյն, Բազում հայազգի զօրավարք և զունդք կազմեալք ի հայոց, որպէս և առանձինն զինւորականք ի զանազան մասունս զօրաց, ժառանգեցին զանուն քաջութեան և զհերոսութեան, բարձրացունելով զանուն Ազգիս ի հերոսական Կարմիր Բանակին և ի համայն իւ. ՄիՈՒԹԵԱՆ. իսկ ֆապեալ քաղաքացիք իւ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ բերին զլան և զաշխատանս օգնական լինելով յաղթութեանն նիւթական և բարոյական օժանդակութեամբ:

Յաւելումք աստանօր, թէ առ այս գործ նուիրական ի պաշտպանութիւն Հայրենեաց ոչ միայն քաղաքացիք իւ. ՄիՈՒԹԵԱՆ ցուցին զբոլորանուէր սէր և զհամակրութիւն, այլ և հատուածք և զազութք յարտասահմանեան Պետութիւնս՝ ըստ յորդորանաց ՄԵՐՈՑ ցուցին զնոյն սէր և զհամակրութիւն, առաքելով զքա-մական նուէրս ի կազմութիւն Տանկաց ՍԱՍՈՒՆՅՈՒ ԳՈՒԹԻ և այլ օժանդակու-թիւնս ԿՍՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ:

Յայտնելով զգոհունակութիւն ՄԵՐ զայսմ գործոյ հայրենասիրութեան՝ ցանկամք և հաւատամք, զի և յայսմ հետէ զնոյն փոյթ և եռանդն ցուցցեն ի շի-նարարութեան մերոց Հայրենեաց բանիւ և գործով:

Պատգամաւորք՝ եկեալք ի հեռաւոր վայրաց՝ տեսին աչօք իւրեանց զսքան-չելի բարգաւաճումն նորաբողոքով ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, տեսին զնիւթական շինարարութիւն մայրաքաղաքին. զընդարձակ ծառազարդ պողոտայս և զհարտարապետական գեղեցիկ և հոյակապ շինութիւնս վասն պետական հաստա-տութեանց և բնակութեանց քաղաքացեաց, տեսին զթէատրոնն փառաւոր, զՏուն Խորհրդի, զհամալսարանական թաղամասն, զբազմատեսակ հիւանդանոցս, զկար-գաւորեալ և զճոխ թանգարանս՝ պատմական, գեղարուեստական, զՀանրային զրադարան, զմին ի մեծագունից ի իւ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ, զՁեռագրատունն կարգա-ւորեալ և ճոխ, զպարծնան Ազգին, զՀիմնարկութիւն գիտութեանց և արուեստից, զԱկադեմիան գիտութեանց, զբազմաճիւղ Համալսարանն, զԿոմիտէն պահպանու-թեան հնութեանց, զերաժշտանոցն և զգլխոց նկարչութեանց և այլն. զբարգա-ւաճումն երկրագործութեան և այգեգործութեան, զգործարանական և արդիւնա-բերական հաստատութեանց. տեսին զնորահաստատ ծաղկեալ զաղութաւանս նոր-Արաբկիրի, Մալաթիայի, Նուպարաշէնի և այլն. զայս ամենայն պարտական եմք հովանաւորութեան իւ. ՄիՈՒԹԵԱՆ, յանդամոց որոյ մին է և իւ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Մաղթեմք զի առաւել զօրացի իւ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ոչ միայն յօգուտ ազգաց Միութեան, այլ և վասն խաղաղութեան, ապաստութեան և բարօրու-թեան հանուր մարդկութեան:

Ի վերջ բանիս վերստին օրհնելով զհամայն ժողովուրդն Հայոց աղօթս մատուցանեմք առ ԲԱՐՁՐԵԱՆՎԱՆ վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի և հաստատութեան սրբոյ եկեղեցւոյ, զի ի խաղաղութեան ծնանի բարօրութիւն ազգաց, ի խաղաղութեան զօրանան կրօն և եկեղեցիք:

Ենորհք Տեսնես մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ եղիցի ընդ ձեզ և ընդ ա-մենեւեան. ամէն:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԷՈՐԳ Զ.

ԳԷՈՐԳ՝ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔ ԱԶԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊՆՏՐԻԱՐԲ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱՇՆԻ

համայն հոգեւոր դասուն եւ ամենայն ժողովրդեան նուիրե ողջոյն հայրական եւ Օրհնութիւն **ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ** :

ՄԵՐ այս անգրաւիկ Օրհնութեան Կոնգալով յայտնում ենք **ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅՍԱՏԱՆԻ** եւ **ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**, ինչպէս եւ **ՍՓԻՒՌՔԻ** համայն **ՀԱՅ** ժողովրդին՝ քէ 1945 րուի Յունիսի 22-ին, **Ս. ԷՋՄԻԱՇՆԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐԶԱՆՈՐ** Մայր Տաճարում, **ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ** Շնորհազարդ **Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.** Կաթողիկոսի նախագահութեամբ զումարուած **ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐ** ընտեց **ՄԵԶ Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐԶԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻ ԳԱՀԱԿԱԼ**՝ ժողովին ներկայ եղող 111 պատգամաւորների միաձայն հաւանութեամբ: Նոյն ամսի 24-ին ընդունեցինք **ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ** Օծումն՝ **ՀԱՅՍԱՏԱՆԵԱՑՑ ԵԿԵՂԵՑՈՑ** ձեւի եւ աւանդութեան համաձայն, հինգ եպիսկոպոսների եւ հանդիսադիր **ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ** Շնորհազարդ **Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ** Կաթողիկոսի ձեռնով:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ հնաւանդ սովորութեան եւ կանոնների թելադրութեամբ, նախան օծումն, ծունդ գրի իշման սեղանի առաջ եւ ուխտեցի ցմահ հաւատարիմ մնալ **ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ**, անխախտ պահպանել նորա կանոնները, դաւանանքն ու աւանդութիւնները՝ եւ անձնութեամբ ծառայել **ՀԱՅ** ժողովրդին եւ **ՀԱՐՅՆԻՔԻՍ**:

Ամենայն Հայոց **ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ** կոչումն, **ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ** ժողովի կատարեալ վստահութիւնը եւ հաւատացեալ հօգիս ոսկեվառ ակնկալութիւնները խորապէս յուզում են սրբս եւ նմուծ հոգիս՝ զգացնելով ինչ պարտականութեանն ու պատասխանաւորութեանն ծանրութիւնը:

Ստաւու եմ զզում յիշելով ծանր պարտականութիւնները եւ բազմապիսի հոգսերը, որ Ամենայն Հայոց **ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ** ռուսերին է բարձած, եւ խորհում եմ՝ պիտի կարողանամ՝ արդեօք ծերութեանս հասակում, խղճի մօտ կատարել պարտս. պիտի յաջողուի՞ արդեօք **ԻՆՉ** ներհապախ ու արտահապախ հիմնովին վերանորոգել հայ հնագաւեան բանկարժեք կորուրդ՝ **Ս. ԷՋՄԻԱՇՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ**:

Պիտի կարողանամ՝ արդեօք նորաբաց հոգեւոր **ՃԵՄԱՐԱՆԸ** իր բարձրութեան հասցնել՝ մասակարարելով հայ եկեղեցուն արժանաւոր հովիւներ:

Պիթի կարողանամ արդեօք, որպէս անկէ և, կազմակերպել *ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ* և ժամաւանդ *ՍՓԻՒԻՔԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԵՐԸ*, որ հայ ժողովուրդը հոգեպէս մխիթարուած լինի, ցնծեալ լինի ծանր պայմաններէ դիմանայ եւ՝ օտար աշխարհներում, կուլտուրական բարձր ժողովուրդներէ մէջ ապրելով՝ չլուծուի ու չանկեանայ։ Պիթի կարողանամ՝ արդեօք եկեղեցական միասնականութեան հետ զօրացնել ու պահպանել նաեւ համագլխային միութիւնը, որոնք զօրեղ գրաւականներ են մեր ազգի համեմաբար աղքեւուն, զօրանալուն եւ զարգանալուն։

Պիթի տեսնեմ՝ արդեօք օտարութեան մէջ ցուրտ ու ցրիւ քնկած *ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ* համախորհրուած իր հայրենի երկրում՝ *ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ* ներքոյ, որ աչխ խօսողը զոցեմ, հոգուս ու մտքմիտ հանգիստ տալու եւ հայ ժողովուրդի ոգորմիտ լինելու։

Այս խոհերի մէջ՝ յիշում եմ Դեքտեմանի պարտեզում, ճերմիկ հողեկան մաքառումներէ եւ ծանր ապրումներէ ենթակայ, ազօրով *ՓՐԿԶԻ* խօսեմը՝ «Հոգիս յօժար է, բայց մտքմիտ սկաւ»։ սակայն *ՆԱ ԱՍՏՈՒՅՈՑ* օլնութեան աղաւթնած, *ՆՈՐԱ* հոգով կազդուրուած, յաղթահարում է *ԻՐ* մտքմիտ քուլտութեան եւ սիրով տանում *ԻՐ* խաչը։ Այո, այդ հոգին է, հաւատոյ հոգին, դէպի ազգն ու եկեղեցին տաճած սիրոյ հոգին եւ կոչման ու պարտքի գիտակցութեան հոգին, որ պիթի կազդուրէ նաեւ *ԻՄ* քոյլ ուծերը, զօրացնէ *ԻՆՁ* ու պարզութեան անէ *ՏԻՐՈՉՍ, ԵԿԵՂԵՑՈՒՍ* եւ *ՀԱՅՐԵՆԻՒԹԻՄ* հանգեալ։

ԻՐ մարմնի քուլտութեան յաղթանակող *ՓՐԿԶԻ* է, որ այժմ կանգնած է աչխն առաջ եւ հողուս մէջ նետարուած եւ ձայնում է՝ *ՓՐԿԶԻ* լուծը քաղցր է եւ *ՆՈՐԱ* բեռը բեթեւ։ *ՆԱ* է, որ բեղադրում է աղաւթնել *ՏԻԵՉԵՐՔԻ ԱՐԱՐՁԻ* օգնութեան, որ տնօրէնում է մարդկանց բայսը, որ աշակցում է բարու եւ հումարի յաղթանակին։ *ՆԱ* է, որ բեղադրում է նաեւ աղաւթնել հայ միասնական եկեղեցուն եւ ժողովրդին, յուսալ նորա խանգալառող եւ տնօրէնութեան եւ համեմաբար գործունէութեան, վաստիկ նորա ոգեւորչ խօսեմին եւ խոստումներին, որոնց կամով ասանձնել եմ այս պատխաճանառութեան պատճառ։ Եւ վերջապէս յուսադրում է *ԻՆՁ* այն գիտակցութիւնը քե՛ւ՝ մեծակ չեմ, այլ ունիմ լծակից վաստիկ *ԱՅՈՒՄԱԿԻՏԵՆԻ* եւ վաստիկ աշակիցներ՝ ի դեմս *ՄՐԱՋԱՆ ԱՌԱՋԽՈՐԴՆԵՐԻ* եւ բարեւոնի *ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ*, որոնք կոչում են նոյն գաղափարին ծառայելու եւ նոյն պատխաճանառութեան ենթակայ եւ կատարել վաստիկն են ներշնչում իրենց համեմաբար գործունէութեամբ, որ հաւատ եւ յոյս է տալիս *ՄԵՉ՝ ՄԵՐ* ապագայ խոճոր ձեռնարկներ յաջողութեանը։

Սղբայրական սիրոյ ողջոյն *ՔԵՉ՝ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ* Կարողեկաւոր, *ՏԻՐԱԽԱՆԴ* ողջոյն միաբանական *ՈՒԽՏԻԻ* եւ *ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ* Օրհնութիւնս սրեցնալ հօթիդ։ Հոգիս հրեւում է տեսնելով *ՀԱՅ* եկեղեցական *ԱՅՈՒՄՆԵՐԻ* համեմաբար դիրք եւ սիրոյ շողկապը *ՄԱՅՐ ԱՅՈՒԹԻ* հետ, որ *ՄԵՐ* օրով անուեստ առաւել եւս պիթի զօրանայ, որով ազգի կողմից ուսերիս բարձած քաղցր, բայց ծանր լուծը պիթի բեքեւնայ եւ դիւրանայ կոչմանս հետ կապուած պարտքիս կատարումը։

Յաւ է *ԻՆՁ*, որ *ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ* Կարողեկաւոր *ԱՅՈՒՄՆԸ* զրկում է իր պատմական տեղերից, որ այնքան հարուստ է հայ ժողովրդի կուլտուրական եւ պատմական յուսաւանդներով, որոնց հետ անհաշիւորեալ կապուած է Կիլիկիոյ հայ ժողովուրդը։ Սակայն մխիթարական է, որ այդ օտարգիր եւ աստանդական *ԱՅՈՒՄՆԸ* այսօր դառնում է կայուն եւ հաստատուն։ Առաւել եւս ուրախ եմ, որ այդ *ԱՅՈՒՄՆԸ* բազմել է *ՄԵՐ* հոգեկից հաւագած եղբայր՝ *ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ* Շնորհազարդ *ԳԱՐԵԳԻՆ-Ա.* Կարողեկաւոր, *ՄԵՉ* հետ միասին սնունդ ու դաստիարակում *Ս. ԷԶՄԻԱՍՆԻ* Հոգեւոր ձեմարանում։ Սղբանկայեաթակ *ԳԵՐՐԻ Դ.* եւ *ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ* ազգասիրական, հայրենասիրական եւ կրօնասիրական զգացմունքներով ներշնչուած, նոցա զգալուն եւ բնիւս հոգու արտայայտութիւնները տեսած ու վայելած, *ՄԵՉ* հետ անուեստ պիթի պայմարէ եկեղեցական եւ ազգային միասնականութեան եւ համեմաբար գործունէութեան գաղափարները կեանքի մէջ իրացնելու եւ նոցա իրաւական բնոյթ տալու համար, որոնց սկիզբը դրուեցաւ *ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՒԹ՝*

Հոգով ուրախ եմ նաեւ, որ *ՍԻՐԻՐՈՑ* գաղթական, տեղեւնաւում ու տանջուած հայ

ժողովրդի բեկորները յուսադրելը, մխիթարելը, գասօթարակելը ու նոցա հոգեպէս զօրացնելը՝ Քեջ եւ վիճակում։ Մաղբում եմ *ՏԻՐՈՋԸ*, որ արեւուստրիւն պարզեւէ Քեջ եւ մարմնով ու հոգով զօրացնէ, որ՝ իբրեւ երկրորդ *ՄՈՎՍՅՍ*, *ՍԻՒՐԻՈՅ* հայ ժողովուրդը *ԱՒԵՏԵԱՑ* երկիր առաջնորդես, որպէսզի իբրեւ ազգ ամբողջանան, հոգեւոր, քաղաքացի եւ պէտական կեդրոն ստեղծենք ի մխիթարութիւն համայն *ՍՉԳԻ* եւ *ՀՈԳԵՒՈՐ* դասի։

Տիրաւանդ ողջոյն նաեւ *Ջեջ*՝ Ամենապատիւ *Տ. ԿԻՐԵՂ* Պատրիարք Հայոց *ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ* եւ *ՀԱՅՐԱԿԱՆ* Օրհնութիւնն Միաբանական *ՊԻՏԻՏԻ*։ Ս. *ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ* Պատրիարքական *ԱՔՈՌԸ* իր սրբազան վայրերով, ուր ծնուել է աշխարհի *ՓՐԿԻՋԸ*, որ եղել է *ՆՈՐԱ* մկրտութեան սրբազան աւազանը, ուր հնչել է *ՓՐԿԻՋԻ* աւետարանը, ուր լուել է *ՆՈՐԱ* կենդանի ու կենսաւոր Բարձր՝ *ՀԱՅ ԱՉԳԻ* պարծանքն է, *ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ* եւ նորա հօթ *ՍՐՔՈՒԹԻՒՆ ՍՐՔՈՅԸ*։ Դեպի այդ նաւթական վայրերը դարձած է նաեւ համայն երիտասնդ աշխարհի աչքը։

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ եւ երիտասնդ աշխարհի այդ նաւթական Սրբութիւնների պահպանութեան ու պայծառութեան համար է, որ *ԴՈՒՐ՝ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՆԸ* Միաբանական *ՊԻՏԻՏԻ* հետ՝ օր ու գիշեր սփնում է։ Աստուածային խնամքն ու հովանին եմ հայցում *Ջեբ* եւ *ՈՒՆՏԻՒ* վերայ, որպէսզի սրբութեամբ զօրանա, երիտասնդական շնորհաւորութեամբ անիւ եւ կենդանի օրհնակ հանդիսանաւ բոլոր այցելու ուխտաւորներին, որպէսզի նոքա պատկառանքով յիշեն *Ս. ՏԵՂԵՐՆ* ու Միաբանութիւնը՝ ի՛ր երիտասնդական հաւատով զօրացած ու վերածնունդ՝ դառնան իրենց վայրերը։ Մաղբում եմ *ԲԱՐՁՐԵԱՂԷՄԻ*, որ Ս. *ՅԱԿՈԲԵԱՆՆԸ* վանքն իր ժառանգաւորաց դպրոցով երիտասնդական կրօնի Բարձրութեան սերմնաբան է յուստսու ջան հանդիսանալ *ՀԱՅ* ժողովրդի համար եւ սերս կապ պահպանէ Ս. *ԷՋՄԻԱՆՆԻ* եւ *ՄԱՅՐ* *ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ* հետ, ինչպէս ցարդ։

Տիրաւանդ ողջոյն նաեւ *Ջեջ*՝ Ամենապատիւ *Տ. ԳԵՂՈՐ* Արքեպիսկոպոս, Տեղապան *Կ. ՊՈԼԻՍ* Պատրիարքական *ԱՔՈՌԻ*, Հոգեւոր *ԴԱՍԻՒ* եւ Եկեղեցական *ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆՆԻ* եւ *ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ* Օրհնութիւնն հօտիդ։ Ցաւ է *Մեջ*՝ Եկեղեցուդ փառաւոր անցեալի եւ հօտիդ բարգաւաճ ու բարեկեցիկ վիճակի փոխարեւ՝ տեսնել այսօր փոքրացած հօտ հոգեպէս եւ ներսպէս անմխիթար վիճակի մէջ։ Առաւել եւս ցաւ է, որ փոքրաբն հօտիդ մէջ գոյութիւն ունի իրեքամեծ տաճարութիւններ, որի հետեւանով պառակտուած է *Մեբ* սիրելի հօտը։ Սիրոյ, ներողամտութեան եւ համբերաստութեան ոգին է *Ջեբ* բռնելիք ուղին հանդէպ ժողովրդեան. իսկ հօտիդ՝ *Մեբ* *ՀԱՅՐԱԿԱՆ* յորդորն է՝ դեկավարուել ոսկեգիր *ԵՂԵՐՆԻ* կեանքի իմաստութեան բովից առած խօսքերով՝ «Ջուզութիւն է մայր բարեաց, անզուգութիւն ծնող չարեաց»։ Որպէս Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ներկայացուցիչ՝ *Ջեջ* վերայ ծանրանում է պարտականութիւն *ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ* կանոններն ու կարգերը անխաբար պահպանել եւ՝ ի պահանջել հարկին՝ խոհեմութեամբ, իմաստութեամբ, բայց եւ՝ հեռեւելով մեր Ս. Հայրերին՝ երիտասնդական արիւթեամբ ընթանալ։

Մաղբում եմ *ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂԻՆ* պարգեւել *Ջեջ* հոգի իմաստութեան եւ խոհեմութեան, հոգի հանճարոյ եւ արիւթեան, որ անգրասապարս մամա *ԱՍՏՈՒԾՈՅ*, *Ջեբ* խղճի եւ *ԱՉԳԻ* ու *ԵԿԵՂԵՑՈՒ* առաջ։

Ողջունում եմ նաեւ *Ջեջ*՝ հայ եկեղեցու սրբազան *ԱՌԱՋՆՈՐԴԵՆԻՒՐԻՒ*, որ գլուխ է Եկեղեցու եւ Տեսուչ ժողովրդեան եւ՝ Տիրաւանդ պատուերի համաձայն՝ պարտաւոր է՝ «նախ առնել եւ ապա ուսուցանել»՝ արդարութեան եւ հեմարտութեան ուղիով ընթանալ, օրհնակ հանդիսանալով վիճակներիդ սրբազնագործ պատօճութեան եւ բարեպաշտ ժողովրդեան։

Արքուն հոգեղութիւն ունեցիկ Եկեղեցիների վերայ, որ *ԱՍՏՈՒԾՈՅ* տուր վայելուչ եւ բարեկարգ վիճակի մէջ լինի եւ այսօր հնչեցրեւ հաւատացեալների ակամջին՝ *ՓՐԿԻՋԻ* կենսասու եւ կենսաւոր խօսք ի մխիթարութիւն եւ ի գասօթարակութիւն։ *ՍՓԻՒՌՔԻ* սրբազան *ԱՌԱՋՆՈՐԴԵՆԻՒ*, Բարձրաբարոյ եւ հեզահամբոյ բնաւորութեամբ եւ կիրք վաւերացութեամբ կապեցիք *Մեբ* տարագիր ժողովրդի սրբոյ *Ջեջ* հետ, սիրով վառեցիք ու տաղկապեցիք Ս. *ԷՋՄԻԱՆՆԻ* եւ մեր *ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ* *ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ* հայրենի յուսարձանների հետ ի մխիթարութիւն եւ ի օրհնութիւն նոցա։ Յորդորեցիք *Ջեբ* հօտը կու-

սակցական պայքարներից հետո կենալ, սոյնպէս նաեւ թեւամական ելոյթներից ու արար-
ներից՝ մեր ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՒ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ եւ նորա հարազատ ու հաւատարիմ **ԿԱ-
ՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ** հանդէպ: Այլ որ կարեւորագոյնն է՝ ըստ **ՍԻՆՏԱՐԱՆԻ**՝ անձնագիր հովիւ
եղե՛ք **Ձեր** հօտի, որ **Ձեր** ձայնին լսեն եւ **Ձեզ** հետեւեն, որպէսզի յափճակիչ գայլերն ան-
կարող լինեն փախցնել նոցա **Ձեր** փառախից:

Ողջուն նաեւ **Ձեզ**՝ ՀԱՅ Ժողովրդի ներկայացուցիչներից՝ Թեմական Պատգամաւո-
րական **Ժողովի** եւ թեմական **ԽՈՐՀՐԴԻ**՝ անդամներից եւ այլ ազգային-եկեղեցական
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ, դուք կոչուած եք ազգային-եկեղեցական գործերը ղեկավարելու՝
հետամուտ լինելու, որ հայ մարդը՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ապագայ քաղաքացին՝ եւ հայ կինը՝ հայ
մասաղ սերնդի անմիջական դաստիարակիչը՝ գիտենան եւ սիրեն իրենց մայրենի լեզուն,
հայրենի պատմութիւնն ու գրականութիւնը. հանաչեն իրենց փառապանծ նախնիներին,
սեռնեն նոցա հերոսական ու անձնուէր պայքար ազգային անկախութեան, ազգի գոյու-
թեան համար եւ յանուն **ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ** վեհ գաղափարների: Սոյնպէս նաեւ նոցա
կուլտուրական եւ կրթական նուաճումները՝ գիտութեան եւ մանաւանդ գեղարուեստի առ-
պարեզներուն, որպէսզի՝ օտար երկնքի տակ, զօրեղ կուլտուրայի ազդեցութեան ենթակայ՝
պահպանեն իրենց ազգային ինքնագիտակցութիւնը եւ անձոյ մեան:

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ողջոյն եւ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ Օրհնութիւնս նաեւ **Ձեզ**՝ **ՔԱՀԱՆԱՅԹ**, **ԱՍ-
ՏՈՒԾՈՅ** ճանարի պատօնեայք, դուք եք **ՏԻՐՈՋ** հօտի անմիջական հովիւր. **Ձեզ** եւ դի-
մում եկեղեցական սրբազան ետրհուրդների եւ ձեռերի կատարման համար. **Ձեզ** եւ հա-
ւատարմ իրենց արքի զաղսնիքները. **Ձեր** առաջ են յաջ անում իրենց բարոյական եւ նիւ-
թական կարիքները. **ԴՈՒՔ** եք, որ անարգել ելումուտ ունեք **Ձեր** ծխերի սերեր: Ուստի
յորդորում եմ **Ձեզ**՝ սիրով եւ անբերի կատարել **Ձեր** պատրականութիւնները, որ սանձա-
նել են **ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ**. **Մ. ՀԱՅՐԵՐԸ**. առանց ծուլութեան կատարեցե՛ք աւուրական ժամասա-
ցութիւնը, հրապարակային բարեգութեամբ կենդանի պահեցե՛ք հօտիդ հաւատը եւ տրամա-
դրեցե՛ք բարեպատեական եւ աստուածամեղոյ գործերի:

ՅՄՍՈՒՍԱՆԱՆԻ ողջոյն եւ **ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ** Օրհնութիւնս նաեւ **Ձեզ**՝ **ԱՀԳԱՅԻՆ
ԲԱՐԵՐԱՆԵՐԻ** եւ **Քարեղծութեան** ու աստուածահանոյ հաստատութեանց **ՀԵԿԱՎԱՐՆԵ-
ՐԻ**: Յիւրեղե՛ք եւ փառք տուե՛ք աշխարհի բարիքների առաստաձեռն **ՊԱՐԵՆԻԱՏՈՒԻՆ** եւ՝
Ձեր դրամը, որ **ԱՍՏՈՒԾՈՅ** աշակցութեամբ եւ **Ձեր** ֆրեմադան աշխատանքի շնորհին եք
վաստակել, գործ դրե՛ք ո՛չ միայն անհատական վայելիքի, այլ առաւելապէս ազգի պատուի
եւ փառքի բարձրացման եւ նորա մշակոյթի զարգացման, ինչպէս նաեւ նորա տնտեսական
կենսանքի բարեխաւման համար:

Ազգի մեծութիւնը նորա սեղծագործող ոգու եւ այդ ոգու սեղծած արգասիքների
արժանաւորութեան շնորհիւ է կայանում: Հայ ազգը անցեալում սեղծագործել է եւ իւր
սեղծագործութեան յուսարձանները կազմում են այսօր **ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ** փառքն ու պատիւը
եւ նորա բարոյական արժէն՝ օտար կուլտուրական ազգերի առաջ: Նոյնը պահանջւում է
նաեւ ներկայից, որի սեղծագործողը՝ հայ հանճարը պիտի լինի, իսկ գործի մարմնացնողը՝
հայ մեկեմարը:

Բարեգործութիւնը մարդկային կեանքում մեծ դեր է խաղացել, մանաւանդ փոքր
ազգերի եւ յաջակապէս մեր կեանքում, որ աշխարհի շամեն կողմը լցա՛ք ու ցրել ընկած
ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ բեկորներ ունին՝ նկրտական եւ հոգեւոր բազմաճեղք կարիքների ենթակայ
եւ աշակցութեան կարօս: Ազգային մեծ բարեբաւեր, **Ձեր** կատարելի գիտակցական եւ
նպատակայարմար բարեգործութիւնը ոչ միայն պիտի նպաստէ՝ ՀԱՅ Ժողովրդի տնտեսա-
կան կարիքները հոգալով՝ ազգային լիառքի չու պատուի բարձրացման ուղին հարթելու,
աստուածահանոյ եւ կրօնական ասպարեզի բարեգործութեամբ՝ ազգապահպանման եւ ազ-
գային միութեան գործն ապահովելու, այլ եւ **Ձեր** նոր ձեռնարկները անհուն միխթաւու-
թեան աղբիւր պիտի հանդիսանան նաեւ **Ձեզ** համար, կանգնելով երկրի վերայ անցնելի
յուսարձաններ՝ **Ձեր** համարին եղբայրների սիրքը լաճող եւ երկնում **ՏԻՐՈՋ** գուրբ
օարժող:

Մեր գաղութահայութիւնը, որ պատրաստւում է ներգաղթի՝ դէպի օրեցօր վերելի

համբով ընթացող **ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ** և **ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ**, մեծ աշակցութեան եւ կարօտում եւ անհրաժեշտ կարիքի առաջ եւ կանգնած. վերակենդանացող հնադարեան պատմական հաստատութիւնը՝ **ՀԱՅ** ժողովրդի **ՄՐՈՒԹԻՒՆ ՄՐՈՒՆԸ** Ս. ԷՃՄԻԱՍՏԻՆԸ ներկայան հիմնական բազայի եւ կարօտում, որ իր այսօրուայի ապագայի կույտուրական հաստատութիւնները՝ **ՀԵՄԱՐԱՆԸ**, **ՏԳԱՐԱՆԸ**, **ՄԻՆԵՆԱԿԱՐԱՆԸ**, **ԹԱՆԿԱՐԱՆԸ** եւ այլն պահպանել ու զարգացնել կորենայ, որոնք եկել են եւ են **ԱԶԳԻ** ապանով գոյութեան հիմքեր եւ նորա փառքն ու պատիւը :

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ողջոյն եւ **ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ** Օրհնութիւնս **ՁԵՂ** ՄԱՄՈՒԼԻ ներկայացուցիչներին, հայ ժողովրդի հրապարակային գաստարակներին: Ձեր պարսն եւ միտ վառ պահել հայ ժողովրդի հոգւում մէջ այն զազափարները, որոնք հիմք են կազմում ազգային ինքնագիտակցութեան եւ զարգացման. ըստ այսմ՝ քաղաքի հայ եկեղեցւում միասնականութեան, ազգային միութեան, հայրենասիրութեան, համերաւի գործունէութեան զառափարները, որոնք՝ հայ լեզուի եւ նորա անցեալ պատմութեան հետ՝ միակ միջոցներ են հայ ժողովրդի անձնայ մնալուն: Պատրաստութիւն ունիք նաեւ **ՄԵՐ** ներկայ **ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ** և **ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ** գիտութեան, գեղարուեստի, գրականութեան եւ տնտեսական վերելք պահելու, որի կենդանի եւ ակամաստ վկաններ հանդիսացան **ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՏԱԿԱՆ** ժողովի պատգամաւորները: Սոյնպէս նաեւ այսօրուայ այնպիսի ապրող հայ ժողովրդի հերոսական ոգին նեղելու եւ քաղաքները, որ այնքան փայլուն արայայտուեցաւ **ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ** մեծ պատերազմում եւ որի ճնշումը, հայ ժողովրդի անցեալ փառքի շնորհիւ վերայ նոր աղիւս դուրսեցաւ: Փառք եւ պատիւ ապրող հերոսներին եւ աստուածային օրհնութիւն պատուով զոհուածներին, որոնք մարմնով մեռած, բայց հոգով կենդանի են, որոնց հերոսութեան յիշատակը յաւիտեան կը մնայ մեր սրտերում:

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ողջոյնս նաեւ **ՁԵՂ** հայ **ՏԻԿԻՆԵՆԵՐ** եւ **ՕՐԻՈՐԴԵՆԵՐ**. Կեանքի դիպավար միտք չէ միայն, այլ եւ սիրք, եւ առաւել եւս սիրք: Բազմաթիւ դարեր յանել անցել են, մարդու միտք զարգացել է, եւ մարդու սեղծագործող մեքի եւ աշխատանքի ձեռքի ճնշումը՝ արեւմտեան աշխարհը կատարելագործուել է, որի հետեւանով բազմաթիւ նշանակալի բարիքներ են ստեղծուել, բայց մարդն ինքն ապրելունքի եւ մնացել: Ինչպէս. որով հետեւ **ՓՐԶԻ** օգին, սիրոյ եւ մարդասիրութեան ոգին չի իշխում մարդկանց սրտում:

ՀԱՅ ՏԻԿԻՆԵՐ եւ **ՕՐԻՈՐԴԵՆԵՐ**, դուք՝ որ աստուածային գերազոյն տնտեսիկ եւ արժանացել եւ սիրոյ ու մարդասիրութեան քաղաք ու նկարչական գեղարուեստով, համարեւ եկեք **ՁԵՐ** հոգւում այդ բանկարժեք գանձով, որպէսզի մեզով հարուստ մարդը դառնայ նաեւ սրտով հարուստ եւ մարդկային կեանքը իրապէս երջանիկ դառնայ:

Բոլոր դասակարգներից յետոյ **ՔԵՂ** եւ դառնում, իմ սիրելի **ՀԱՅ** ժողովրդի, **ՀԱՅՐԱԿԱՆ** ողջոյնս եւ **ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ** Օրհնութիւնս տնտեսիկ **ՔԵՂ**: Անցան պատմական տառապալից օրերը, գալիս են ուրախութեան եւ մխիթարութեան օրեր՝ — Միքէլ մխիթարական չէ, ու դարերի յոյսերը այսօր իրականացած են տեսնում՝ ունիս սեպհական **ՀԱՅՐԵՆԻՔ** եւ հարազատ ազգային **ՊԵՏԱԿԱՆ**: Միքէլ մխիթարական չէ, ու դարերի ընթացումը մեծապէս աւելուող չէն հաղաճներից եւ հարուստ գիւղերից փոխարեն՝ եւ անընդհատ բռնաժողով արախողից եղող եղբայրներից փոխարեն աւերակներից ու մոխրից յարուրիւն. առնող չէն հաղաճներ եւ գիւղեր եւ տեսնում, օրեցօր կույտուրայիս յառաջդիմող եւ ազգաբնակչութեան անող, եւ կույտուրայիս՝ հաւասար մակարդակի վերայ կանգնած՝ **ԲՈՒՄ** մեծ ազգի հաղաճների եւ գիւղերի: Միքէլ մխիթարական չէ, որ օրեցօր հայրենի երկիրը վերանում է տնտեսիկներ եւ անկույտուրականութիւնը, անեւանում է յետմնացութիւնը. եւ՝ նորա փոխարեն՝ քաղաքացւոր եւ գիտութիւնն ու գեղարուեստը իր բոլոր ներկերով: Միքէլ մխիթարական չէ, որ այսօր ունենք անուանի գիտականների անդամներ եւ **ՄԻՈՒԹԵԱՆ** գիտութեան համարանի, որոնց անունները **ԲՈՒՄ** մեծ գիտականների անուններ հաւասար ծանօթ են եւ քաղաքական գիտական աշխարհին կամ արաքականաց գեղարուեստագիտներ, հաւասար **ԲՈՒՄ** գեղարուեստագիտներին:

Միքէլ մխիթարական չէ, երբ տեսնում եւ ազգի վարժ եւ տնտեսական պայմար **ՄԻՈՒԹԵԱՆ** ժողովուրդների տարւում՝ ընդհանուր եւ իր սեպհական **ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ** ա-

զատութեան համար եւ բռնութեան ու ստրկացման դէմ, որ աշխարհի հիացմունքն է յուզուի: Միթե՞ միսիբարական չէ լսել մեր բազ զաւակների ամեն օր հերոսացող նորանոր անունները, որոնք հաւասարեցում են եւ վսեմացնում մեր ազգի հնադարեան հերոսական պատմութիւնը եւ բարձր պահում **ՀԱՅ** ժողովրդի պատիւը:

Միթե՞ միսիբարական չէ տեսնել, որ **ԴՌԻՍ** ժողովրդի նման մի հերոս ժողովուրդ եւ **Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ** նման մի հզօր եւ արդարադաս **ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ** անձնութեամբ կանգնած է քաղաքական արդար գագաթնաւանդին:

Այո, միսիբարական է. եւ **ՄԵՆՔ** քե՛ որպէս **ՊԵՏ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ** եւ քե՛ որպէս **Խ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ** սոսկ բաղաձայի, խորագէտ միսիբարուած ենք եւ վստահօրէն յայտարարում ենք քե՛ միսիբարուած է նաեւ քե՛ **ՄԱՅՐ** երկրի եւ քե՛ **ՍՓԻՒԹԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ**:

Մաղքենի **ՓԻԿՁԻՆ**, որ իր բազմաշարժար վկայի՝ **Ս. ԳԻՐԳՈՐ ԼՈՒՍՍԻՈՐՁԻ** հրաշալիքեօք **ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷՋՄԻԱՇԻՆԸ** Հայ մարտիրոս ժողովրդի **ՄԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՐՈՑԸ**, անսասան պահէ: Ինչպէս նաեւ **ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ**, **Ս. ԵՐՈՒՍԱՆԷՄԻ** եւ **Կ. ՊՈԼՍԻ ԱԹՈՒՆԵՐԸ**, իբրեւ հաւատոյ հաստատութեան կոթողներ, որպէս հոգեւոր դաստիարակութեան կեդրոններ եւ իբրեւ ազգապահպանման սիւներ:

Աղօթենք **ՏԻՐՈՋԸ**, որ այցելու եւ հովանաւոր լինի իր փոքրիկ, բայց հաւատարիմ հօտին, հայ ժողովրդին՝ եւ նրա ազգային գիտկցութեամբ նոր զարթած հոգւուն կենսունակութիւն եւ ստեղծագործող զօրութիւն պարգեւէ:

Աղօթենք **ԲԱՐՁՐԵԱԼԻՆ**, որ ի՞նչ ամենագօր **ԱՋԸ** հովանի պահէ մեր նորածին **ՀԱՅԵՆԻՔԻ** վերայ եւ նորա կեանքը յարասել անէ:

Շնորհ եւ խաղաղութիւն եղիցի ընդ **ՁԵՁ** եւ ընդ ամենեւեան. ամեն:

Սոյն Օրհնութեան անդամակցութեամբ
գրուեցաւ ապրիլի 1-ին 1946 թ.
Հայկական Տոմարով ՌՏԼԵ.
Ս. ԷՋՄԻԱՇԻՆ:

ԿՈԹՈՂԻԿՈՍ ՈՄԵՆՈՅՆ ՀԱՅՈՅ

ԳԷՈՐԳ. Ձ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՅԱԽԵՐԺԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ ամառասկի ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն առաքա՛ միջնե ի
կառաւորա՛ միջնե
(ՄԱՍՅ. ԻԸ. 20)

Վերահասու ըլլալ կարենալու այս խօսքերու ճշմարտութեան, և անոնց անմիջական լրուսին, ի մտի պէտք է ունենալ զանոնք՝ որոնց ուղղունցան այս խօսքերը առաջին անգամ, երբ Յիսուս ևր բաժնուէր իրենեան և աշխարհէն: Եւ յիշուի առաքեալները երբեք իրենց այնքան մօտ չէին զգացեր զՅիսուս, բայց իրմէն բաժնուելէն վերջ միայն:

Առաջ, ճիշդ է, իրենց մարմնական աչքերով կը տեսնէին զայն, կը վայելէին աւոր ներկայութիւնը, և կը հիւանային անոր հրաշքներուն վրայ: Տեսած էին իր յաղթական կեցուածքը մրկայալոյ ծովուն վրայ, հանգիստտեսն եղած էին Ղազարոսի յարուսեան, և վայելած ուրիշ շատերու հետ, հացերու բազմաման հրաշքին արդիւնքը, սակայն հակառակ այս բոլորին, Յիսուսի առերևոյթ պարտութեան տեսարանը բաւական եղաւ որ անոնք լեզապատառ փախչին, մոռցած կարծես յիշեալ բոլոր իրութիւնները:

Ի՞նչ էր ուրեմն այն զօրութիւնը, որ մինչ և այն առնին վախկոտ ու դողահար այս մարդիկը գօտեպնդեց ու մաքնիսացուց և մղեց բացայայտորէն քարոզելու այն գաղափարներու մասին, որ մինչ և այն առնին զիրենք վերապահ կը թողուր: Ի՞նչ էր այն անսովոր ու ձգողական ուժը, որ հազարաւորներ իրենց կ'առաջնորդէր, և այն հաւատարմքը, որ սիրով մահուան կը տանէր զիրենք, դողացնելով Փետտոսի և Ագրիպայի նման դատաւորները, և զարմացնելով ժամանակի հեթանոս իմաստասէրները: Ուրկէ՞ այս բոլորը, եթէ ոչ այն խոբժանկ զգացումէն, թէ Յիսուս իրենց հետ է, թէ Ս. Հոգիին հեղուսովը նորոգուած՝ անոնք իրենց մէջ կը տաճարակէին անոր հոգին. և հաւատացած էին Տիրոջ այն խոս-

տումին թէ՛ ես ձեզի հետ պիտի ըլլամ մինչեւ ի կատարած աշխարհի:

Քրիստոս՝ որուն յաւիտեական ներկայութիւնը կը զգան անոնք, լոկ իտեական գոյութիւն մը էր անոնց համար, արտազրուած իրենց անցողակի յուզումներէն: Ոչ ալ մարդկային տեսակ մը գաղափարաւոր, զոր իւրաքանչիւր սերունդ ստէպ իր միտքին մէջ կը ստեղծէ, անոր փոխ տալով յաճախ լեզուն իր սեպական ներշնչումներուն և մտածումին: Եւ ոչ ալ պարզ յիշատակ մը, որուն պատկերը կ'ուրուանայ մեր մտածումին մէջ, ժամանակի մը համար միայն: Անոնց ոգեկոչած, և ըզգացած Քրիստոսը աւտարաններու կենդանի Քրիստոսն է, առանց փոփոխման և զիմար գեղծումի: Եւ նոյն կը մնայ Քրիստոսը նաեւ ի. դարու իր աշակերտներուն համար, որոնք նոյն կերպով կը տեսնեն ու կը զգան զայն, ինչպէս առաջինները. և կրնան ըսել Ս. Պօղոսի հետ, թէ և զինք չենք ճանչնար ըստ մարմնոյ, բայց կը ճանչնանք ըստ հոգւոյ, և այս վերջին հանգամանքով է որ ան ապրած է զարեբով՝ այնքան ներշնչող և կենդանի, անբուժաներու հոգիին մէջ:

Թերեւս կարելի ըլլայ հերոսի մը կամ սուրբի մը համար ըսել թէ իր յիշատակովը կը խօսի մեզի, թէ և բաժնուած զարեբով մեզմէ: Եւ սակայն ասիկա անսահմանորէն աւելի է Քրիստոսի ներկայութիւնը. վասն զի բառերէն և պատկերներէն անդին կայ կենդանի Փրկիչը, որ կը յայտնուի սիրտեւ: Այնպէս որ երբ կ'ըսենք թէ Յիսուս ներկայ է, կը զօրծածենք բառը իր հոգեկան հարազատ իմաստով: Այս վերջին՝ առումով միայն կը բարացուցուի Յիսուսի իրական ներկայութիւնը, և այս ներկայութիւնն է որ Ան խոստացած է իրենեան և իր Եկեղեցիին, իրողութեան այս հանգամանքին մէջ պէտք է փնտռել գաղտնիքը անոնց, որոնք Յիսուսի իրական ներկայութեամբ երաշխաւորուած հրաշքներ գործեցին, և ասոր հակառակ իրողութեան մէջ կը կայանայ զժբախտութիւնը անոնց՝ որոնք միայն իր անունին կառչած կը վրիպին իրենց զերին մէջ:

Նկատեցէք զՅիսուս իրեւ անհատ մը միայն, մին անոնցմէ զորս մարդկային պատմութիւնը մեծ բառով կը տիտղոսէ և այն ատեն ինք ուրիշ բան պիտի չերեւի մեզի,

բայց միայն իբրև պատկեր մը կամ յիշատակ մը՝ որ մեզի պիտի բերէ մեռած ժամանակի մը յուշերն ու հրահանգութիւններն միայն։

Ի մտի ձենեցէք ընդհակառակն Ս. Գրական Յիսուսը, այսինքն աշխարհի Փրկիչը, և դուք պիտի զգաք իր ներկայութիւնը և պիտի հաւատաք իր սիրոյն. վասնզի այս անգամ իր և մեր միջև գոյաւորուած կապը այլևս լոկ յիշատակ մը պիտի չլլայ, այլ հաղորդակցութիւն մը, և նախասիրուած ժամագրութիւն մը զոր ան պիտի պայմանաւորէ մեր հոգիներուն։ Այն ատեն միայն հնարաւոր կ'ըլլայ ըմբռնել աշխարհի Փրկիչը իր յայտնութիւններով, իր սիրոյ առաքելոյ անգամանքով, և կորուսած ոչ-խաղաղութեան նկատմամբ իր ունեցած բարի հոգով հոգածութեամբ և խնամքով. այն ատեն մեր մասին ըսուածները լոկ այլաբանութիւններ չեն լինիր, այլ իրականութիւն լին իր ճշմարտութեան հաւաստիքը պիտի խառնէ մեր կեանքին, և մեզի հետ պիտի ըլլայ մինչև ճակատագրական այն օրը, երբ գինք պիտի կարենանք տեսնել այլևս եթա առ երես, համաձայն իր խոստումին։

Ճիշդ է թէ առաքելները, իբրև հաւատարմ հրեաներ, պաշտած էին իրենց հայրերու Աստուածը, որ իրական ու ճշմարիտ էր իրենց համար, ծուր գրած էին Տաճարին մէջ, լսած էին իրենց Վարդապետը կափառնալուծի սինակովին մէջ, և երազած իրեն հետ միասին Գալիլոյ լճակին կապոյտ ջուրերուն առջև։ Անոնք գիտէին զԱստուած, բայց չէին կրցած զգալ Անոր իրականութիւնը։ Հացերուն հրաշքը, ջուրին գինիի փոխելը, կոյրին բժշկութիւնը, բոլոր ատեն կը զգացնէին Աստուծոյ մերձաւորութիւնը, կը տաքնային Անոր հպումէն, կը պայծառանային Անոր աստուածային պատկերով։ Սակայն այդ բոլորը այլևս անուշ յիշատակներ կը մնային այն գաճաղակ օրէն ի վեր երբ Յուզան Գինիսէ մահի առաջնորդեց կրկնորները, Բայց Յարութեան ու մանաւանդ Համբարձման հրաշալի իրողութիւններէն վերջ, Խորհուրդը՝ Մեծ վայելչութեամբ զոր անոնք ըզգացեր էին երեսմէ, դարձեալ ետ կուգար, իրենց մէջ յաւերթօրէն մնալու համար։

Համբարձման վերջին և լրացեալ ընեսը

եղաւ Յիսուսի երկնայնացման, և Զիթենեաց լեռը՝ կամրջակէտը երկրի և երկնքի, Լեռները՝ նոր չէր որ տեսարանները պիտի դառնային մեծ իրողութիւններու, կրօններու պատմութեան մէջ անոնք Աստուծոյ մօտենալու, երկնայնալու սանդղակներն։ Սինա և Քորէթ Հին Ուխտի մէջ, Հիմալայեան և Զեմաւեստան աշխարհը երկնքին մերձեցող կատարներ եղած են։ Ու զԺուար չէ բացատրել այս երևոյթը, վասն զի լեռները ոյժի աղբիւրներ են, հոն հորիւզոնը կը մեծնայ, անհունութեան և մեծութեան խոհանքին կ'արթնան հոգիին մէջ։ Դաշտը ընդհակառակն խաղաղութեան և չափաւորութեան զգացումով կը տոգորէ։

Լեռներու այս խորհուրդին նշանակութիւնն ու գերը կ'երեւի Յիսուսի կեանքին մէջ։ Քրիստոնէութիւնը լեռներուն վրայ կը յայտագրէ և կ'իրագործէ մեր կրօնին և աւորի հիմնադրին Աստուծային կողմը։ Քրիստոնէութիւնը կարելի է ըսել կը յայտարարուի երանութեան լեռնէն, վասնզի «Երանիներ»ը Տառնաբանեան կը կազմեն նոր կրօնի և թագաւորութեան։ Նոր է ձայնը որ կը հնչէ այդ բարձունքէն, արժէքներու տախտակը յեղաշրջող աստուածային պատգամը, օրէնքին տեղ ոգեկան տասնաբանեան։ Ինչ փոյթ լերան Փիզիք փոքրութիւնը, յաւիտեանական արժէքներ հոն խօսուեցան։

Թարր՝ այլակերպութեան լեռը, երկրորդ գագաթն է Յիսուսի երկնայնացման, աստուածայինի մատուցումը մարդոց, աշակերտները երանի տունին այդ վայրկեանին և բնաւ չմոռցան այդ պահը։ Այլակերպութիւն մը հրաշալի երևոյթ մը չէ լոկ, այլ մարգուն պայծառակերպութիւնը, օրբութեան գերագոյն կարելիութիւնը։ Գողգոթան, ուրիշ լեռ մը, ուր մէկ կողմէն կ'երեւի մարդկութիւնը իր բոլոր ողբերգութեամբ, արեան պատկերով, և աստուածութիւնը Յարութեան հրաշալի տեսարանով։ Լեռներու վրայ տեսարանուած այս եղելութիւնները աշխարհի մէջ իրագործելի կարելիութիւններու գեղեցիկ հեռապատկերները կը բանան մեր աչքերուն և հոգիին։ Իսկ Համբարձումը վերջնականօրէն յաւիտեանականութիւնը կը բանայ մեզի, երկնք մտնելու և յաւիտեան ապրելու ապահովութիւնը։ Ենթադրով և Եղիայով մտատեսուած

մարդկային երազն է որ կ'իրականանայ: Երկինքը այլևս իրականութիւն մըն է մեզի համար, որովհետեւ մեր Տիրոջ մարդկութիւնը կը բնակի նոն, փառաւոր՝ որովհետեւ իր մեծութիւնն է նոն, սիրելի՛ որովհետեւ իր սէրն է նոն, սէրը որ լեցուց իր երկրային կեանքը, կարելի ըրաւ իր հրաշքները և խաչին տեսարանը: Եւ սէրը որ միշտ իրական պիտի ընէ իր ներկայութիւնը մեր մէջ և կարելիութիւնը մեր իրեն նետ ըլլալուն: Ամպը՝ որ ըստ Աւետարանի բացատրութեան ծածկեց զինքը աշխարհէն, ստոյգ փաստն է Անոր գոյութեան, և այդ ամպը սեւելի քան լուսաւոր է իրեն հաւատացող բոլոր հոգիներուն համար: Իսկ թէ ինչպէ՞ս պէտք է մեր կեանքը հանդերձուի ի հաշիւ յաւիտենականին, լերան քարոզը սանդուխն է այդ վերելքին օրուն վերջին աստիճանը կը հանգչի Համբարձման իրականութեան: Եւ ձողիով աղքատութիւնը որ կուշտ կ'ընէ մեր հոգիի ու մարմնի աչքը աշխարհի բաւրիքներէն, բայց մանաւանդ չարիքներուն դիմաց, Եւ ձողութիւնը որ զգալ կուտայ մեզի մեր փոքրութիւնը և կարելի կ'ընէ բանալու համար զմեզ բարձրագոյնին ու ստորագային հաւասարապէս, և խաղաղութեան ճառագայթը ունի միշտ իր հոգիին մէջ և իր աչքին զիմաց: Համբարձումը կը սկսի խոնարհութեան զգացումէն: Երանութեան լեռը իր խոնարհումին մէջ և հեզ հսգին իր ինքնաճանաչումին մէջ աւելի բարձր են քան բոլոր բարձրութիւնները կարելի աշխարհներու:

Ամէն մարդ որ մեր աշխարհի կեանքէն կ'անցնի, պիտի ունենայ իր երանութեան լեռը, Ալլահիբարձութեան պահը, Գողգոթան, և Համբարձումը, այսինքն իր օրէնքը, իր սրբութիւնը, իր տառապանքն ու յաղթանակը, և մուտքը իր փառքին, երկընթին մէջ: Եւ այս բոլորը այն ատեն միայն, երբ մենք ունենանք իր յանրժական ներկայութիւնը, և երկրի վրայ ւեցած կարենանք զգալ երկինքը մեր մէջ:

Ե. Վ. Տ.

ՎՍՏԱՇԵԼԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրախութիւնը Քրիստոնէութեան յատուկ հոգեմիճակ մըն է: Ոչ թէ որովհետեւ Քրիստոնէութիւնը ինքնաբերաբար կը ջնջէ ամէն ցաւ — ըսած ենք ատրկա արդէն — այլ սրովհետեւ ան կը սորվեցնէ մեզ ասուապանքին գերը, զայն կրեւու կերպը, մեզի տաշով օրինալը մեր տառապող Տիրոջ: Տակաւին, զրական միտք մը կը բերէ ան մեզի, մշտապէս հանդարտութեան ու սրտի խաղաղութեան մէջ պահելով զմեզ: Ասոր համար է որ ընդմիշտ պաշտպանուած ու զօրացած ենք Աստուծով՝ այսինքն անհունօրէն յստակատեան, բարի և Վորովի հօր մը հովանիով:

Անարդար ենք Աստուծոյ հանգէպ: Զայն կը նկատենք խստագոտ վերահսկիչ մը, որ կը լրտեսէ մեզ, ունենալու համար հաճոյքը՝ առաւել կամ նուազ անգուժ պատիմներ սահմանելու, մանրակրկիտ կերպով հաշուրած սակագիրնի մը համաձայն: Եւ կամ, զայն կը ներկայացնենք իբրեւ վաճառական մը, որ անհոգօրէն երկնքի երջանկութիւնը կը ծախէ մեզի, արտաքին կարգ մը ծէսերու փոխարէն: Անտուր ըլլար կարծես: Տօւր՝ որ առնես: Այսքան կը վճարես, փոխարէն ա՛յսքանի իրաւունք կ'ունենաս: Եւ սակայն իրողութիւնը այսպէս չէ ամենին: Աստուծա՛մ ո՛չ թիապարտպանորդ մըն է, և ոչ ալ մեքենական շնորհաբաշխ մը: Կրօնքը էապէս սրտագին քանակականութիւն է: Աստուծա՛մ կը սիրէ զմեզ, և իր խանդաղատանքով, իր մշտարթուն հսկողութեանը, իր խնամքով կը պահպանէ զմեզ: Տերաւորիանոս սահմանի կարծած է զԱյն, ըսելով. — «Ոչ ոք Հայր է Աստուծոյ չափս: Սակայն Աստուծա՛մ ինքն իսկ ըսած էր արդէն Ս. Դիւրքի մէջ, թէ իր սէրը մօր մը սէրէն ալ զօրաւոր էր. «Ենդինակ մայր մը եթէ իր զաւակը լքէ, ես պիտի չլքեմ զձեզ իրեքքա: Ու եր յիշէք մեք Տիրոջ խօսքը. «Քանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զձեզ շուրջ զրին, զոր օրինակ ժողովէ հաւ զձագս իւր ընդ թեւովք իւրովք»: Անհուն վստահութեան, քացարձակ ապահովութեան այն զգացումը զոր մանուկը ունի բազուկներուն մէջը իր մօրկան, մեծագոյն երջանկութիւնն է քրիստոնէին:

Այդ երջանկութիւնը յառաջ կուգայ ճշմարտութիւնէ մը, ինչպէս ծաղիկը իր ծղօտէն: Ահա այդ հիմնական ճշմարտութիւնը. — Աստուած բարի է, զմեզ կը սիրէ, մենք պարտինք բացարձակապէս վստահիլ իրեն մեզի անհրաժեշտ բաներուն համար: Բացատրենք: Եւ թէ՛ ինչո՞ւ վստահ ենք տո՞ր այդպէս ըլլալուն:

Աստուած, ազատօրէն, հայրաբար, պիտի տայ մեզի ինչ որ օգտակար է մեզի համար. ինչ ըսել է այս. — «Աղօթք մը բաժնակա՞ն է, անխուսափելիօրէն ձեռք բերելու համար հարստութիւն, յաջողութիւն և առողջութիւն: Անշուշտ ոչ: Աստուած կը շէ երբեմն մեր այս կարգի խնդրանքները բայց ոչ միշտ: Այլ, երբ օգտակար է ատիկա մեր հոգիին համար: Մասօթ էք փոքրիկ Մարի Անտրէի պատմութեան՝ Հայր Ֆինարտի կողմէ, Նոթթը-Տամի Մայր Տաճարին մէջ պատմուած: Մարի Անտրէն որ Պելճիֆայի մէջ՝ Մօսի մօտերը մեռաւ, ծնած էր Տուէյ, շուրջ 1846-ին: Եօթը տարեկան էր երբ լսեց բացատրութիւն մեր ծիրող խօսքերուն. «Զոր ինչ խնդրեցէք ի ձօրէ իմէ՛ յանուն իմ՝ տացէ ձեզ» (Յովհ. ԺԵ. 10): Նոյն քաղաքին մէջ վիճակահանութիւն մը ծանուցուած էր ի նպաստ աղքատներու: Էօթէնի կայսրուհին ալ մեծարժէք պարգեւ՝ արծաթեայ տասներկու դրացալ և պատառաքաղ զրկած էր: Աղջնակը տոմսակ մը գնեց, և սկսաւ աղօթել, առանց որ և մէկուն իմաց տալու, վախճալով որ ուրիշ մը գուցէ իրմէ աւելի աղօթէ: Ու ամէն իրիկուն կ'ըսէր Աստուծոյ. «Յիսուսի անունով, մեծարժէք պարգեւը կը խնդրեմ՝ քեզմէ: Դուն խոտացիր էիր ընդունիլ այսպէս ազօթողներուն աղերսանքը: Ուրեմն ձայն լսելի պիտի ըլլայ, որքան ատեն որ ուրիշ մը ինձմէ աւելի չաղօթեր: Վիճակի օրը կը հասնի: Պզտիկը, մեծ մօրը առաջնորդութեամբ քաղաքապետարան կ'երթայ, բոլորովին խաղաղ հոգիով՝ իր յաջողութեանը մասին ապահով: Կը ծանուցուի թէ նախ մեծարժէք պարգեւը պիտի քաշուի: Պզտիկ Մարիին իսկոյն ոտքի կ'ելլէ, և տոմսակը ձեռքը կը յառաջանայ: Ներկաները կը սկսին խնդալ: Պզտիկը՝ առանց խռովելու, կը շարունակէ իր ճամբան, և բեմ կը հասնի, երբ վիճակը իրապէս ալ իրեն էր ելած: Ան բացազան-

չեց. «Վստահօրէն գիտէի թէ պէտք է շահէր: Աղօթած էի ես: Աւելի ուշ, յիշելով այս իրողութիւնը, կ'ըսէր թէ Աստուած այդպէս էր անօրինած, անկասկած, մասնուէ իր որտի՛ն մէջ խարխիւրու համար ունակութիւնը և զգացումը վստահութեան: Այս մեծարժէք պարգեւը, հետեաբար, օգտակար էր եղած իր հոգիին: Բայց չի նշանակի երբեք, թէ Աստուած միշտ այսպէս պիտի ընէ, մրցումներուն մէջ իր ուզածին շահիլ տալով, և մեզ աւելորդ ձանձրոյթէ ազատ պահելով: Ընտանիքի մը մէջ որովհետեւ պատուական ծնողներ կան, այդ չի նշանակի որ զաւակը պիտի երբեք չակընկայէ իր ծնողքէն իրեն վիշտ պատճառող սեւէ որոշում: Ինչ որ կ'ընայ և պարտի ըսել, սա է միայն, թէ իր հայրը և իր մայրը շարունակ իր ստոյգ օգուտներէն լաւագոյնին կը խորհին: Թէ իսկ հարկադրուին վըշտացնել զայն: Զոր օրինակ պիտի բաժնւնին անկէ, որպէսզի ան երթայ բարձրագոյն ուսումնարան հետեւելու: Եւ կամ պիտի սպասեն ու յանգիմանեն զայն, իր թերութիւնները ուղղելու համար: Եւ կամ, տակաին, իր առողջութեանը սիրոյն, պիտի պարտաւորեն զինք համակերպիլ անխորժ դարմանումի մը, կամ ենթարկուիլ ցաւազին գործողութեան մը: Ու ասիկա փաստն իսկ է իրենց խորունկ, ուշիմ, հոգածու սիրոյն՝ հանդէպ իրենց զաւակին: Ի՞ր բարեքին համար՝ իրեն, և ոչ թէ իրենց հաճոյքին համար՝ իրենց ըլլալիք:

Աստուած զմեզ այս կերպով է որ կը սիրէ: Ան կը փափաքի մեր իրական, անվախճան, կատարեալ երջանկութիւնը: Ու լաւագոյն միջոցներ ձեռք կ'առնէ պատրաստելու համար ատիկա: Բայց դուք այն միւս տեսակի օժանդակութիւնը կը խնդրէք իրմէ: Ու ատոր հետեւա՞նք: Ձեր հոգին, ձեր հաւատքը պիտի չտառապէ՞ր ատկէ: Որոշ ժամերուն պիտի չնմանէ՞ք պղտիկ աղջնակին, որ տենդ ունեցող իր ընկերուհիին շերտուած թեան աստիճանը բարձրանալուն վրայ մարդոց անբեկուժ տեսնելով, յայպէս կ'աղօթէր Սրբուհի Թերէզային. «Փոքրիկ քոյր թէ՛րէզ, թող անոր ջերմ միջի և գէթ ի՞նչնէ...»: Եւ կը խորհէր թէ Սրբուհին հաճեցա՞ւ ընդունիլ այս աղօթքը: Աստուած ես նոյնպէս կը վարուի, երբ մեզի համար փաստաբար խնդրանքներ ընենք իրմէ:

Ինչ է ուրեմն իմաստը մեր Տիրոջ խօսքերուն. չեմդրեցէք և տացի ձեզ, բազմեցէք և բացցի ձեզ. զոր ինչ խնդրեցէք ի Հօրէ իմմէ յանուն իմ՝ տացէ ձեզս: Գիտե՛ք արդէն, հաւատացեալ եղբայրներ, թէ այդ խօսքով ըսեմ կ'ուզուի. — մեր աղօթքը միշտ կը լսուի, երբ խնդրենք այն՝ որ մեզի համար իրական բարիք մը, և մեր փրկութեան գործին օգտակար պիտի ըլլայ, այսինքն օգնութիւն՝ մեր փորձութիւններուն մէջ, ներումս՝ այն յանցանքներուն, զորս կը զղջանք, կորով՝ մեր պարտականութիւնը լրացնելու, շնորհ՝ որ կը լուսաւորէ մեր միտքը, և կը զօրացնէ մեր կամքը: Ուրիշ խօսքով, որքան ատեն որ լաւ ճամբէն կը յառաջանանք, ապահով կրնանք ըլլալ Աստուծոյ մասին մեր վստահութեան: Անիկա մեր ընթացքին կ'ընդդիմանայ, միայն երբ մոլորինք. և ասիկա մեծագոյն օժանդակութիւնն է որ կրնայ տալ մեզի:

Արդ, կրնա՞նք վստահ ըլլալ թէ, օոյն պայմաններով (զորս ճշդեցինք) աստուածային օժանդակութիւնը պիտի չզլացուի մեզի: Որքան բազմաթիւ, նոյնքան զօրաւոր պատճառներ ունինք վստահելու ատոր: Ահաւասիկ մի քանիսն: Ամէնէն առաջ, նոյն ինքն այն նպատակը զոր Աստուած ի մտի ունեցած է զձեզ ստեղծելով: Եւ յետոյ՝ կեանքը, որ զձեզ փրկութեան առաջնորդելու համար տրուած է մեզի: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ Անչեւտաքըբըրուի արդիւնքով: Անիկա պիտի զլանար մեզի օգնութեան հասնիլ, իթէ անգիտանար մեր նեղութիւնները. (սակայն նա որ ամենագէտ է, մեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնայ այդ բոլորը): Եւ կամ, իթէ Իրեն պակսէր միջոցը մեզի օժանդակելու. (և սակայն Անիկա ամենապարզով է): Եւ կամ, ի վերջոյ իթէ մենք անկարեւոր համարուէինք իր աչքին: Բայց չէ՞ որ մեր սիրոյն է ստեղծած աշխարհը և ամէն ինչ որ մեզ կը շրջապատէ, ամէն ինչ որ կը տեսնենք, սնունդները որոնցմով կը սնանինք, օդը զոր կը շնչենք: Այս բոլորը Անկէ տրուած չլիթայ մըն է ընծաներուն, ու ամբողջ աշխարհը՝ կենդանի վրկան, քերթուածը մեր հանգչպ ունեցած իր սիրոյն: Նա որ իր որդին է զհոգի մեզի համար, Նա որ Մարգեղութեան, Փրկագործութեան անիմանալի խորհուրդն է տնօրէնած, նուաստացումներովը մսուրքին, չար-

չարանքովը խաչի վերելքին, երկնքի ճամբան բանալու համար մեզի այդ բոլորով, ինչպէս կ'ուզէք որ կանգ առնէ մէկէն, փոխէ իր գազապարը, լքէ զմեզ, երբ պետք ունինք մենք իրեն: Այն ատեն Աստուած պիտի ըլլար էակ մը՝ յիմարօրէն կամապաշտ: Բայց հայհոյութիւն է ասիկա. վստիզի անոր կը զլացուի վստահելութիւնը:

Ատենցմէ անդին կայ տակաւին անոր յոռատումը, զոր քիչ առաջ կը յիշէինք. «Խնդրեցէք և տացի ձեզս»: Եւ կայ Նիկեղեցիին որոշ վարդապետութիւնը, ամբողջ աւանդութեան մը վրայ հիմնուած, զոր Աստուծոյ օգնութիւնը կը համարինք: Փորձեցէք մատնոցով ջուր քաշել ջրհորէն: Գանձ մը կաթնով միայն պիտի կարենաք վեր հանել: Գաւաթ մը առէք, այն ատեն աւելի պիտի հանէք: Իսկ զոյլով՝ ա՛յ աւելի, և այսպէս շատիճանաբար: Եթէ Աստուծոյ ներկայանաք անձկալից, անվստահութենէն, տխրութենէն ընկճուած սիրտով, կաթիլ առ կաթիլ միայն պիտի ընդգոյնէք շնորհը: Մինչդեռ անգամ մը որ բանաք ձեզ հոգին, ու չկասկածիք անոր գործովանքին իրականութեանը, այն ատեն պիտի ողջողուիք լոյսով և ներքին կորովով:

Կան անտարապիտ, երկնոտ ու մտաւանք հոգիներ որոնք ամէն բանի մէջ վախը միայն կը խորհին: Թերեւս անհրաժեշտութիւն մըն է ասիկա: Եւ սակայն հարկ է լաւ ճանչնալ զայն: Վախը չընդդիմանար ո՛չ սիրոյն և ոչ ալ վստահութեան: Ան կը լրացնէ և կը պաշտպանէ զանոնք: Կարելի չափով պէտք է վախնալ և խուսափիլ մեր բոլոր ներքին ուժերէն, և անկէ՝ որ զմեզ պիտի հեռացնէր Աստուծմէ. — այսինքն մեզքէն: Զաւակ մը որքան աւելի սիրէ իր մայրը, այնքան աւելի վախը ունի զայն ապերջանիկ դարձնելու: Գրիստոնեայ մը որքան աւելի սիրէ իր Աստուծա՞ք, այնքան աւելի կը հեռանայ չարիքէն: Եւ այս վախն իսկ կը զօրացնէ իր սէրը և կը զգուշացնէ զինք անկուսէ: Եւ իթէ մեր կամքը թուցած զգանք, և փորձութիւնը տալու որքանապէսցուցիլ դառնայ, շատ բանաւոր է որ, աներկմիտօրէն, Աստուծոյ բազուկներուն մէջ նետենք մենք զմեզ: Մանուկ իր վախցած ժամանակն է որ զէպի իր մայրը կը վազէ: Եւ այս զգացումը այնքան գեղեցիկ կերպով ներկայացուցած է Հ. Կառուոս, իր

«Իւրաքանչիւր ժամու աղօթքը» անուն խորհրդածութեանց գրքին մէջ. — Եւրբ, անդունդներու երկայնքին, սեպացեալ ճամբաներու վրայ գլխու պտոյտէ բռնուած զգանք ինքզինքնիս, այն ատեն կը կառչինք լեւան ցցունքներուն, պարիսններուն, և մեր տկարութեան ամբողջ կորովով կը մխննք մեր եղունգները անոնց ծեղպերուն մէջն: Երկիւղը, հետեւաբար, վստահութիւն յառաջ կը բերէ:

Սիրելիներ, չէ՞ք զգար թէ, անկեղծութիւն մը եթէ զննինք մեզմէ մեր ապրած իրականութեան մէջ, կեանքը պիտի փոխէր իր գոյնը, իր լոյսը՝ եթէ կ'ուզէք: Կը գտնուինք ձեռքերուն մէջ անձի մը որ միանգամայն շատ բարի, ամէն ինչի խիստ տեղեակ, և իրերուն ու մարդերուն վրայ յոյժ ազդեցիկ է: Անձ մը որ մեր փրկութիւնը կը ցանկայ, և ամէն ինչ ըստ այնմ կը կարգաւորէ առաջնորդելու համար զմեզ հոն: Ով որ լաւ հասկցեր է այս իրողութիւնը, անիկա անմիջապէս խաղաղութեան մէջ կը հաստատուի: Նման անո՞ր՝ որ ահաւոր փոթորիկէ մը տատանեալ, ցամաք կը հանք: Ու հպանքելու՝ ազատած է ա՛լ: Եւ ինքզինքը փրկուած ու ամբողջովին հանգարտած կը գտնէ, որովհետեւ իր ոտքերը հաստատուն գետինի մը, ապագածի մը վրայ են այլևս, զերթ՝ անստուգութեան ալիքներէն: Թող փորձութիւնները և յարձակումները ոռնան մեր շուրջը: Եթէ Աստուած մեզի հետ է, մեր բոլոր թշնամիները շղթայուած շուններու նման անզօր պիտի ըլլան:

Պիտի փափաքէի զձեզ տեսնել վստահութեան վիճակի մէջ, ձեր տաքանքները մոռցած, մէկ կողմ ձգած, իրեւ թէ տաք սենեակ մը մտած ըլլալիք, ուր կը հանենք մեր վրայի ծանր վերաբերուն:

Մտաւանջ, խռոված, վշտահար հաւատացեալ մը նման է այն տղուն, փոքրիկն Նոթթին, որուն պատմութիւնը կ'ընէ Տիկին Ղուկի Ֆելիքսֆոր Կուայո, իր գիրքերէն մէկուն մէջ: Այս պղաղիկը, իր արձակուրդը ծովափին վրայ է անցուցեր, չափազանց հրապուրելով ալ բնութեան տեսարանն: Տուն վերադառնալուն, մայրիկին քով խաղցած ատեն, կ'իմացէն թէ պտտելու պիտի երթայ ծովափին խաղաղութիւնը վրայ: Ու սեղանի իր ներքեւ կ'ան-

յայտանայ, կը փակէ իր աչքերը, կրկին տեսնելու համար ծովը, ապառաժները: Եւ մանուկներու յատուկ երեւակայութեամբ մը, այնքան զեղեցիկ կերպով կը վերա-կազմէ նոյն պատկերը, նոյն décor, որ ինքզինք իրապէս առանձին կը զգայ առհունութեան դիմաց: Ու երկիւղէն բռնուած կը սկսի հեծկլտալ: Կուայ՝ ամբողջովին առանձին մեալուն համար, թէ և գիտէր թէ իր մայրը սենեակին մէջն է: Ուս պիտի թօթուէ՞ք վշտին դիմաց այս տղիկին: Բայց մեր բոլորին ունեցածն ալ նոյնն է: Կ'ապ-ստաց ձեր յուսալքումը, և սակայն արդէն իսկ Աստուծոյ բազուկներուն մէջն էք: Վեր. չ. Լիպէրմանը իր մէկ նամակին մէջ կը գրէ. «Որքա՞ն մոլորած և զգացումէ դատարկուած ենք: Կոյրը ինքզինք կը վշտաւորէ չնչիկի մը, որ զինք կ'առաջնորդէ ա-մէն տեղ՝ ուր որ ուզէ. բայց մենք, առաւել ևս՝ կոյրեր, ունենալով հանդերձ այս-պիսի մեծ, յատկատես, զթառառ առաջ-նորդ մը, չենք ուզեր մեր հոգիներուն առաջնորդութիւնը յանձնել անոր: Գոռնէյլի մէկ հերոսը կ'ըսէր. «Երբ պարտականու-թիւնը, և մնացեալը աստուածներուն ձգէն: Իսկանձեղ հեծկլտալուն է, որովհետեւ հե-թանոս մըն է որ կը խօսի — ծեր Ովրա-տիսը: Բայց մտածուէ՛ք ինքնին էութիւնն իսկ է քրիստոնէութեան: Ընել իր կարելին և յետոյ խաղաղօրէն սպասել Աստուծոյ միջամտութեան, որ չի խաբէր մեզ: Սեր-բութեան տանող լաւագոյն ճամբան է այս, քանի որ ամբողջական ընդունելութիւնն է Աստուծոյ կամքին՝ մեր նսին վրայ:

Լաւ գիտեմ թէ աստուածային այս կամքը քիչ մը երկիւղալի, վայն ազդող է: Օր մը հետեւեալ խօսակցութիւնը լսեցի քրիստոնէի մը և քահանայի մը միջև.

— Ես կը վախնամ, կ'ըսէր առաջինը, Աստուծոյ ինծի զրկելիք նեղութիւններէն:

— Սակայն անհունօրէն բարի է Անիկա. կը պատասխանէ քահանայն:

— Այո՛, բայց խտապահանջ է Ան: Իմ բարիքս կը ցանկայ, բայց ինքզինքն թոյլ չի տար ազաւանքներէս ողորդուելու: Ան պիտի փրկէ զիս, առանց նկատի առնելու ներկայ վիշտս:

— Դուն զԱստուած կը նկատես, ըսաւ քահանայն: անփափկանկատ, վարուելակերպ չունեցող, իմացականութենէ զուրկ ման-

կազմարժ մը, մին՝ քիչ մը կարճամիտ այն ազնուասիրտ մարդերէն, որոնք վերացական սկզբունքներ կը փորձարկեն մանուկներու վրայ, առանց հաշուի առնելու իրենց պատճառած ցաւերը: Եւ որոնք, առանց ուղեղի, այնքան անգուժ կը դառնան, հակառակ իրենց ունեցած ողջամիտ գիտութիւններուն: Աստուած լաւ կը ճանչնայ քեզ: Ինք է քեզ ստեղծած: Ան չատ լաւ գիտէ թէ ինչ բան կ'ընենք կրել, վասնզի, աշխարհ գալով, Ան կրեց ամէնէն ծանր վիշտը զոր ոչ մէկ մարդ կրած է երբեք: Յիսուսի սիրտը, մարդկային սիրտերէն ամէնէն քնքոյլը, ամէնէն գիրաւհազորդն է: Կը կարծէ՞ք թէ Ան՝ Մարդացեալ Աստուածը, որ իր գիրկը կ'առնէր մանուկները, անծանօթ է քնքուշութեան: Կը խորհի՞ք թէ Ան կ'անգիտանայ ներողամտութիւնը, Ան՝ որ մասնաւոր գուրգուրանք ցոյց կու տար մեղաւորներու հանդէպ: Կը կարծէք թէ անկարող է Ան բնդհանոր աւերած մը՝ վերակազմելու, Ան՝ որ ստեղծողն է ծաղիկներուն, անտառներուն, թիթեռնիկին, արեւին. Ան՝ որ պատշաճ առիթին ցոյց կուտայ մեզի ժպիտը իր գէմքին, ինչպէս կ'ընէ ժամապաշտական աղօթք մը՝ կը խորհի՞ք թէ ձեր մօրմէն նուազ գորովատ է Նա ձեզի հանդէպ. Նա՝ որ ստեղծած է սիրտը մայրերուն: Ինչու համար ինքզինքնիդ չէք յանձներ Անոր, առանց խտտացնելու ձեր սիրտը, առանց կամակորութեան: Ու տակաւին, ոչ միայն համակերպութեամբ, այլ եւ վստահութեամբ, երախտադիտութեամբ, սիրով: Պէտք է հարցնէք զուք ձեզի ամէն օր. — Վստահ եմ արդեօք թէ յուսահատեցնող տխրութիւնը վատառողջ է եւ փնտաւար: Թէ՛ անիկա երեւոյթն ունի երբեք, չար ծառայող պէս ըսելու Աստուծոյ՝ «Դուն խիստ, անարդար ես, բնաւ չենք կրնար քեզ գոհանել...»: Արդեօք մտածե՞ր եմ ես, թէ՛ նոյնիսկ ծանր յանցանքէ մը ետք, զղջալով հանդերձ գայն, բացարձակ վստահութիւնը, ներուելու ստուգութիւնն է որ մեծագոյն հաճոյքը կը պատճառէ Աստուծոյ: Ձե՞ր որ մահի եմ ըրած մեր Տէրը: Ու Ան կ'ըսէ միշտ Աւետարանին մէջէն — «Ես եմ... մի՛ երկնելիր... խաղաղութիւն ընդ քեզ...»:

Քրզմ. ԹԱՄ

ԿՐՕՆԱՊԵՏՄԱԿԱՆ

ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՑ ԳԻՇԵՐԸ

ԱՆԵԱ ԵՒ ԿԱՅԻԱՓԱՅ ՔԱՅԱՆԱՅԱՊԵՏԱՑ

ԱՊԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ

Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարամբին մէջ. — Առաջին կարծիքը որու համաձայն Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են, կ'առարկուի Ս. Յովհաննէսի այն հատումածով, որ՝ կը պատմուի թէ՛ Աննայի ապարանքին մէջ է տեղի աւանցած առաջին ուրացումը, առաջին հարցաքննութեան ժամանակ, անկէջ վերջն է որ Յիսուս զպէր Կայիափայի ապարանքը կը տարուի:

Երեք ուրացումները Աննայի ապարամբին մէջ. — Հատին Եկեղեցւոյ Նշանաւոր Հայրապետներէն Օգոստինոս (354 - 430) այս պարագան ամենեւին չէ յիշած, և Ս. Յովհաննէսի պատմութեան վրայ հիմնուելով, ընդունած է անոր ճշգրտութիւնը և ասով Աննայի ապարանքին մէջ կը դնէ առաջին ուրացումը ինչպէս յաջորդ երկու ուրացումները:

Առաջին ուրացման գալով, դժուարութիւն մը չկայ, քանի որ, Ս. Յովհաննէսի կողմէն պատմուած է. Աննա քահանայապետ հարցաքննութենէն վերջն էր որ Յիսուսը Կայիափայ քահանայապետին զրկեց: Բայց Յովհաննէսի պատմութեան վրայ հիմնուելով, ընդունելով, ինչպէ՞ս ուրեմ յետոյ կատարուած ուրացումները կրնան Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած ըլլալ: Ըստ Օգոստինոս հայրապետին, ուրացումներու պատմութեան վրայ հարցաքննութենէն վերջ տեղի ունեցած ըլլալ է շեշտուի, յետահայեց պատմութեան վրէժն է...:

Աւետարանները, կ'ըսէ ան, վերստին իրենց պատմութեան կ'անդրադառնան, Պետրոսի ուրացումը պատմելու համար: Գալով Ս. Յովհաննէսի, ան կը վերապատմէ

Պետրոսի փորձութիւնը և անոր ուրացումը այն ապարանքին մէջ, ուր առաջնորդուած էր»։ այսինքն՝ Աննայի ապարանքին մէջ, ուր՝ բոլոր ուրացումները տեղի ունեցան։ Ալլըմանտ մեկնաբանը որ Միթոսի բարեկամ է, իր ուսումնասիրութեանց մէջ կը շանայ հաստատել թէ, ըստ Համատեսականներու, Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են։

Իրեն մտիկ ընենք՝ Անայի և առաջ, ըստ Ս. Յովհաննու պատմութեան, առաջին ուրացումը Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած է... իսկ միւս երկուքը հարցաքննութեան ժամանակ Կայիափայի ապարանքին մէջ, քանի որ, Աւետարանին պատմածին համաձայն, Յիսուս յետոյ է որ Կայիափայի ապարանքը տարուեցաւ» (25, 27)։

Ասկայն նոյնիսկ Ս. Յովհաննէսի պատմութեան մէջ շփոթութիւն մը կայ, քանի որ առաջին ուրացումին և միւս երկու ուրացումներուն մէջ տարբեր տեղեր նշանակուած են։ Առաջին ուրացումին վերջ, որ Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած էր, ըսուած է որ ապաստանները կրակ վառած էին «Կային անդ ծառայքն և սպասուրք, խարոյկ արկեալ» քանդի ցուրտ էր, և ջեռնուին. կայր ընդ նոսա և Պետրոս և ջեռնոյր» (ՓԼ. 18)։

Աւետարանիչը աւելի առաջ երթալով, երկրորդ և երրորդ ուրացումներու ժամանակ, նոյն բառերը կը գործածէ. «Աւ Սիմօն Պետրոս կայր. անդ և ջեռնոյր»։ Վերեւ յիշուած տողերէն Աւետարանիչը բան մը կ'ուզէ հասկցնել, թէ՛ երկրորդ և երրորդ ուրացումները կրակի մը շուրջ տեղի ունեցած են, ըստ այն ենթադրութեան թէ՛ առաջին ուրացումը Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած էր։

Երկու ուրացումները Աննայի եւ Կայիափայի ապարանքաց մէջ. — Այս վարկածը որ ոմանց կողմէ առաջ կը բերուի, այն է թէ, առաջին ուրացումը Աննայի, իսկ երկրորդը Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են, շատ համոզիչ չեն թուիր ըլլալ. անոնք կը պնդեն թէ՛ առաջին ուրացումը 13րդ համարէն վերջը գրուած է, ուր կ'ըսուի թէ՛ Յիսուս Աննայի քովը առաջնորդուեցաւ և տեղափոխութիւն մը կ'առաջարկեն իրենց թէ՛զին ի պաշտպանութիւն։

Ասկայն կը մնայ բացատրել ամէն անոնց, որոնք ուրացում մը Աննայի ապարանքին մէջ և երկու ուրացումներ Կայիափայի ապարանքին մէջ ըլլալը կը պնդեն, թէ ինչո՞ւ Համատեսականներուն մէջ, երեք ուրացումներուն Կայիափայի ապարանքին մէջ կատարուած ըլլալուն մասին ոեւէ բացատրութիւն մը չի տրուիր։ Հ. Պուրասսէ, իր կողմէն քննելով ուրացումներու պատմութիւնը, փոխանակ երեքի՝ չորսի կը բարձրացնէ ուրացումներու թիւը։ Աննայի եւ Կայիափայի ապարանքաց նոյնացումը բաղկով մը, ուր՝ Պետրոսի երեք ուրացումները տեղի ունեցան. — Հոս՝ նորէն կարելի է ասկէց առաջ Հ. Օլիվիէին կողմէ յայտնուած ենթադրութիւնը յիշել թէ՛ Աննայի ապարանքը Կայիափայի ապարանքին մօտն էր՝ աւելցնելով նաեւ թէ՛ «նոյնիսկ մէկը միւսին մաս կը կազմէր» ինչպէս որ ամէնէն հեղինակաւոր մեկնիչները կը կարծեն։ Անաւասիկ Պր. Ֆուարտի կարծիքը՝ «Անոնք՝ հարաւակողմի գլուխներէն հէտուն մէջէն անցնելով այն ապարանքը հասան, ուր՝ երկու քահանայապետներ կը բնակէին։ Հաւանաբար երկու քահանայապետները նոյն ապարանքին երկու թեկերուն մէջ կը բնակէին, այնպէս որ, Յիսուս Աննայէն Կայիափայի առաջնորդուելու համար, բակէ մը անցաւ, որ երկուքին բնակութիւնները իրարմէ կը բաժնէր» Պր. Ֆարուս՝ կ'աւելցնէ «ճաշադոյն միջոցն է յայտնել թէ՛ Պետրոս Տէրը ուրացաւ Աննայի եւ Կայիափայի հարցաքննութեանց ժամանակ»։ Ուրիշ մը կ'ենթադրէ և կ'ըսէ «Պետրոս, երբ Յիսուսը առաջինէն երկրորդին առջև առաջնորդուեցաւ, հարցաքննութեան ժամանակ, նոյն կրակին առջև կեցած էր»։

Վերջապէս Պր. Ֆուարտ կը կարծէ հաւատալ թէ՛ «Վերջին Աւետարանչին համաձայն, երեք ուրացումները Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցան, իսկ միւսներուն համաձայն, Կայիափայի ապարանքին մէջ։ Հետեւաբար՝ երկու ապարանքները մէկ էին և Ս. Յովհաննէսի 25րդ համարը նկատի ունենալով, Յիսուսը առաջին յարկաբաժինէն Կայիափայի յարկաբաժինը առաջնորդեցին»։

Ասով ընդունուած կ'ըլլայ Աննայի և Կայիափայի ապարանքներուն նոյնութիւնը, միակ առարկութիւնը կը մնայ աւան-

դուժինը, զոր վերև յիշեցինք թե՛ Աննայի ապարանքը Սիոն լեռան հիւսիսը կը զբտնուէր, կեդրոնական մասին մէջ, իսկ աւելի հարաւ կայափայի ապարանքը կը դնէր:

Իսկ Հ. Օլիվիէն իր կողմէն պատրաստուած յատկացածին մէջ, իբր միջին եզր մը, երկար զուգահեռաձև մը պատրաստած է, երկու վայրերը ներս առնելով: Ան՝ մէկ կողմէն բնակութեանց նոյնացումը, պատմութեան համաձայնութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ, միւս կողմէն՝ աւանդութիւնը մերժելու կը վախճայ, որ երկու որոշ բնակութիւններ ցոյց կուտայ, մին՝ Աննայի և միւսը կայափայի համար:

4.— Երեք ուրացումներն իւրաքանչիւրին մանրամասն նկարագրուիմք.— Առաջին ուրացումը, եթէ երբեք նկատի ունենանք Զորքորդ Աւետարանէին (ԺԲ. 16—17) պատմութեան, տեղի ունեցաւ մեծ քահանայապետին ապարանքէն դուրս: Սակայն Համառոտական միւս երեք Աւետարաններուն համաձայն, ուրացումը տեղի ունեցաւ երբ Պետրոս խաբոյկին (Մատթ. 1:29—59, Մարկ. ԺԴ. 67, Դուգ. ԻԲ. 56) քով կը տաքնար: Սակայն եւ այնպէս, կարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել չորս Աւետարանները միասին քննելով:

Հոս, առ ի լուսարանութիւն, կարգ մը միջնորդներու կողմէն կատարուած ուսումնասիրութիւններէն մէջերեւումներ կը դնենք. Պր. Պովիէ—Լաբիէն կը գրէ. «Յովհաննէս դրան պահպանութիւն ընող աղախինին խօսելով, Պետրոսը ներս մտցուց, Այս կինը, Պետրոսը տեսնելով որ իր առջևէն կ'անցնէր, անոր ըսաւ, դուն ալ այդ մարդուն աշակերտը չե՞ս միթէ: Պետրոս այս հարցումին ի պատասխան բողոքովին այլայեցաւ եւ ներս մ'ը պատասխանեց: Հոս, ուրեմն, ուրացումը դրան առջև կատարուած է: Իսկ Պր. Յունասէն կը գրէ. «Բակին մէջ ցուրտ ըլլալով, հոն կրակ վառած էին, եւ Պետրոս ուրիշներու հետ միասին կը տաքնար: Սպասուհիներէն մին, որ Պետրոսը ներս մտցուցած էր, երբ տեսաւ որ Պետրոս կրակին առջև նստած էր, ուշադրութեամբ անոր նայելէն վերջ, ըսաւ, դուն ալ Գալիլիացիին հետ էիր, սակայն Պետրոս բոլորին առջև ուրացաւ: Ուստի, հոս, առաջին ուրացումը մ'ը թէ դրան մօտ, այլ բակին մէջ, կրակին մօտ տեղի ունեցած է:

Եւ Յիշենք նաև Պր. Յունաստի կարծիքը այս մասին. «Առաջին ուրացումը, տեղի ունեցած էր այն ատեն երբ աղախինը Պետրոսը ներս մտցուց, և իր խօսքը անոր ուղղեց և արագապէս անցաւ: Իայց, կրակին քով, աղախինը Պետրոսը նորէն տեսնելով, Պետրոս ուրացաւ և խուսէր բաժնուեցաւ: Հոս, կը դիտուի թէ, ուրացումը արդէն դրան քովը սկսած էր, բայց բուն ուրացումը կրակին քովը կատարուած էր: Կարծես թէ, առաջին ուրացումը, երկու անգամ տեղի ունեցած է:

Հ. Օլիվիէն վերի բացատրութիւնը ընդունելով հանդերձ, հետեւեալ կերպով կը բացատրէ եղելութիւնը. «Պետրոս, Յովհաննէսի միջոցաւ ներս մտնելէն վերջ, աղախինը՝ Պետրոսի անցնելու ատեն անոր ըսաւ, ո՞վ մարդ, դուն ալ այդ մարդուն աշակերտը չե՞ս, Պետրոս հապճեպով պատասխանեց՝ «Ո՛վ, կը սխալիս, չեմ: Այս խօսքէն վերջ, Պետրոս կրակին քով դնաց հոն նստելու համար: Աղախին մը, որ այդ միջոցին բակէն կ'անցնէր զայն դարձեալ հարցաքննեց և Պետրոս իր պաղարկելութիւնը չկորսնցնելով՝ ըսաւ, «Ձեմ գիտեր թէ, ի՞նչ ըսելի կ'ուզես, ես զայն չեմ ճանչնար ըսի արդէն»: Այս խօսքէն վրայ, աղախինը խուսարկու աղնարկով մը կրկնեց նորէն. «Բայց, այո՛, դուն ալ անոնցմէն ես: Որուն Պետրոս փութաց պատասխանել. «Ո՞վ մարդ, ե՛ս անոնցմէն չեմ: Ուստի, կրնանք ըսել թէ, առաջին ուրացումը առնուազն երեք ձևերով պատմուած է: Առաջինը՝ դրան իով, երկրորդը՝ կրակին իով, և երրորդը՝ մաս մը դրան քով, մաս մը կրակին քով: Երկրորդ ուրացման դաշէն առաջ, Աւետարանական պատմութեան երբ իրարու հետ ներգաշնակելու համար, կարգ մը ենթադրութիւններ կը տրուին Պետրոսը արագաքննելու համար. «Թերեւս Պետրոս շրջապատէն ազդուած էր», «ձանչեցուելու վայրը ունէր», «Հարցումներէն շփոթահար», ուղեք «Հեռանալ մութ անկիւն մը պահուելու համար»:

Իսկ ըստ Հ. Վեգրիւի Պետրոս, կ'ուզէր Յիսուսին մօտենալ, տեսնելու համար թէ՛ ի՞նչ պիտի ընէին Տիբոլը: Պր. Մարթէի համաձայն «Պետրոս, կրակին քովէն հեռանալէն վերջ, բակէն դուրս միջնեցաւ, սակայն ապարանքին մօտ տեղ մը ըսպա-

ԲԱՆԱՍԵՂԵԱԿԱՆ

ԵՐԲ ԵՍ ՄԵՌՆԻՄ

Երբ ես մեռնիմ, ով սիրեցեալ,
Վրաս սրտով մի երգեր դուն.
Ո՛չ վարդենի գլխուս վերեւ,
Եւ ոչ մոմի սնկէ շուրջ:
Միայն կանաչ ըլլայ վրաս,
Թաց՝ միտս ցօղէն ու անձրեւէն.
Ու յիշէ զիս, եթէ կամիս,
Կամ զիս մոռցիր, եթէ կրնաս:

Ես ո՛չ շուրջի պիտի սեռնեմ,
Ո՛չ անձրեւի իյնալն ըզգամ,
Եւ ոչ լսեմ սոխակին ձայն
Որ վշտի մէջ պիտի եղերգէ:
Այլ ընդմէջէն երազ-այգիմ,
Որ չունի ծագ կամ արեւմար,
Գուցէ յիշել ինչ կարեւոր,
Գուցէ յիշել իսկ մոռանամ:

Քրգմ. Շ. - Մ.

CHRISTINA ROSSETTI

ԶԾՆ ԶԶԵՐ

Այս ընդհանուր խորագրին տակ պիտի ներկայացնենք միջնադարեան այլ եւ այլ տաղեր, հանուած Ս. Աթոռոյս Զեռագիրներէն: Այս տաղերու հրատարակութեանց կամ թնաւ չենք հանդիպած կամ տեսած ենք բերի օրինակներ միայն: Միջնադարեան հայ գրականութեան ճոխագոյն մարգերէն մեկը կազմող տաղասացութեան բաժինին վրայ կատարելիք մեր յաւելումները կը կատարենք որ պիտի ունենան որոշ արժեք:

Սիւնի ներկայ բիւով կուտակեալ անանուն տաղ մը Գարեան վրայ, որ սիրուն նկարագրութիւն մըն է: Ուշագրաւ է անծանօթ տաղասացին այն կարծիքը թէ նախանադուրդն դրախտի մէջ կերած պտուղն էր խաղողը: Ըստ իրեն երբ Ադամ կերաւ զայն, դրախտին դուռը փակուեցաւ, թայց կրկին խաղողը բացաւ մարդոց առջև դրախտին դուռը Յիսուս Քրիստոսի շնորհիւ:

Այս տաղը կը գտնուի Թ. 615 Զեռագրին մէջ, որ գրուած է 1592 թուին: Մի քանի տեղ կան յայտնի խանգարումներ: Կը թողուիք եղածին պէս:

Տ Ա Ղ Գ Ա Ր Ն Ա Ն

Ած. անսկիզբն եւ անսահման,
Անճանելի եւ անբարգման.
Զգարուն արար հանց պատուական
Նըման դրախտին եղեմական:
Ծառք եւ դրախտ կանաչեցան
Մրգաց պատուով զարդարեցան.
Աղբերակունքն որդորեցան
Ծով եւ գետերք ի գնաց եղան:
Զորհասանիք առողացան
Ի գոմ երամ զարկին ու ելան,
Կողեռ ճղալիքն կու խաղան,
Խաղալով զտեղիքն ի շուրջ կու գան,
Սիրոյ տէրնին կու հոխանան
Վերայթելին հային ու երթան,
Աղջկունքն զվարդն կու դեղեն
Ճեմին փայլեն ւ ի հետ ցնծան:
Հաւերդ ամէն ուրախացան
Եւ ի իւրեանց դադարին եկան,
Ծիծռունքն եկին եւ բուն դրին,
Սաղմոս ասցին զտուն ի լըման:
Եհանահաւն ու ընդցնան
Ղոււմին ունի յոյժ փաղցըր ձայն,
Դիտեն փառք, գանձեր ու տալ
Մեղեդիք ու շատ շարական:
Արագիլն եւ սագն ու բաղն
Եւ ճնաւաւորն ուրախացան.
Պղպուլնինին փափաքանով
Ի վարդենին քառալեցան:
Շուտան կանաչ մուրս ու մարախն
Ու մանուշակըն մէկ դարձան,
Գնացին վարդին երկրպագին,
Զսեղան? ունէին իւրեանց յալամ:
Այն նարկըզին հոսքն բուրեաց
Խաւթաւորն քաղ պանունեցան,
Նունուճարն ի ջրէն ի դուրս
Դեղին կանաչ երեւեցան:

Համասփիւռն ի մէջ ծաղկանց*
Որ մարդ ասի իմաստութեան.
Եռաց երկիր եւ կալկղացան
Բիրք ի բիրոց ծաղկունք բուսան:
Դաւեսերդ ամէն ծաղկով լըցան
Որ ի հոտուն մարդիկք ցնծան.
Կալկղացան ծառոց ոստինքն
Մէկ հետ մէկի մրգունք հասան:
Թուրքն առաջեաց փամ ըզհալւան,
Կեռասն աղեղ էր ի նման,
Միւսիւքն ի ծառն ըղեղնեցան
Խնծորդին կարմրեցան:
Մրգունքն ըզսանծըն խոտեցին
Մինչ հասանէ կայր անասան.
Ընկուզն յունապն ու կասաւայն
Նուրն ու ճննուղն փաղցրացան:
Նուրն ալ երաց զհազար ակուան,
Ամպրաւն ի ծառըն կախուեցան.
Սերկելիլըն դրդնեցաւ,
Դեղձն ի ծառին թուլցաւ անկաւ:
Նարինն թուրինչ լլխունըն այ*
Եւ զարգմորդուն բաւրն բանայ.
Թէ այդ հեծել տէր որ անցաւ,
Կուգ? խաղողըն գովական:
Զի սայ եհան զմեղ ի դրախտէն,
Յորժամ եկեր զասայ Ադամ,
Փակեցաւ դուռըն դրախտին,
Կրկին խաղողն երաց մարդկան:
Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս զգինին
Առաքելոցն ի վերնասան,
Ասէ, առէք արքէք յուսով,
Սայ է արիւն իմ փրկական:
Ըսգայական եւ բուսական
Եւ Աստուծոյ որդիք մարդկան,
Ամենեւեան ի սի բերան
Օրհնեն զանեղ բանն էական:

Հրատ. Ն. Վ. ՇՈՎԱԿԱՆ

ԶԵԿՈՅՑ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԱՄԵՆ. ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀՕՐ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

Ի ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՍԻՆ

Հայաստանի կրօնական և եկեղեցական կեանքի վերականգնութիւնը որ այնչափ հրաշափառապէս երեւան եկաւ Էջմիածնի մէջ, կը տեսնուի նաեւ Երեւանի Ս. Սարգիս և Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներու կաթողիկոսներուն տակ: Ս. Սարգիսը որ առաջնորդանիստ եկեղեցին եղած է միշտ, նորոգուած տեսանք ամբողջութեամբ ներքուստ և արտաքուստ: Աւագ խորանի խաչկալը, և աւագ դասի կաթողիկոսական դահլուզարութիւնը գրաւեցին իրենց վայելչութեամբ: Եկեղեցւոյ գմբէթին չորս կամարները եւ անոնց անկիւնները, դասի կամարները ծաղկուած էին հայկական գեղարուեստական ճաշակով: Անկիւններուն մէջտեղերը զետեղուած էին նաեւ չորս աւետարանիչներու իւղաներկ նոր պատկերներ: Զախակողման պահարանը ուխտատեղիի վերածուած էր Ս. Սարգիս եւ Տէրունական մեծադիր իւղաներկ պատկերներով: Անոնց առջեւ կային պղնձեայ աշտանակներ ուխտաւորներու մոմերու համար:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայկական ոճով միջակ մեծութեամբ եկեղեցի մըն է գեղեցիկ զանգակատունով: Հոն տեսանք ինչ որ ուրիշ տեղ չէինք տեսած — մկրտութեան աւազանի երկու կողմերուն վրայ կախուած էին հայկական արական եւ իգական յառուկ անուններու ցանկեր: Մկրտութեան Սրբազան Խորհուրդին հետ միացած անուններու այս խորհուրդը նշանակալից էր անտարակոյս:

Բացի Երեւանի եօթը քահանաներէն Ս. Էջմիածնի մէջ հանդիպեցանք հետեւեալ քահանաներուն, որոնք պաշտօն կը կատարէին զանազան տեղեր.

Վարդգէս Բհնյ. Գրիգորեան, Վարդան Բհնյ. Սահական, Մխիթար Ա. Բհնյ. Դարբինեան, Համազասպ Բհնյ. Ղարապետեան, Վահան Ա. Բհնյ. Թաւարպէտեան, Մկրտիչ Բհնյ. Զորչոփեան, Յուսիկ Բհնյ. Ջինանկիւլեան, Յովհաննէս Բհնյ. Տէր Սարգիսեան, Խաչատուր Բհնյ. Նազարէթեան, Իշխատիոս Բհնյ. Մովսէսեան, Սարգիս Բհնյ. Պարսլեան, Սահակ Ա. Բհնյ. Տէր Սահակեան, Աբգար Բհնյ. Աբրահամեան, Գէորգ Բհնյ. Յակոբեան, Խոսրով Բհնյ. Մխիթարեան, Յուսիկ Խաչ Բհնյ. Տէր Աստուածատրեան, Նահապետ Բհնյ. Մուրատեան, Սահակ Բհնյ. Խաչատուրեան, Աշոտ Բհնյ. Տէր Յովհաննէսեան, Խաչատուր Բհնյ. Ապոլոնարեան:

Մայրաքաղաքի զանազան մասերուն մէջ ուրախութեամբ գիտեցինք ժողովուրդի լրջութիւնն ու աշխիւ վերաբերմունքը: Նոյնը նկատած էին միւս պատգամաւորները, օրերայի, թատրոնի և կինոներու մէջ: Տարակոյս չկալ թէ այս գեղեցիկ և յուսադրիչ երևոյթը առաւելապէս արդիւնքն է այն դաստիարակութեան՝ որ կրթութիւնն և մշակոյթը կը բերեն ժողովուրդին: Երեւանի օրերայի և թատրոններու ներկայացումներու մասին Տքթ. Ճօնսընի տուած վկայութիւնը նշանակալից էր: Երբ հարցուցինք իր տպաւորութիւնը, խորունկ զգացումով յայտարարեց. «Զափազանց զոհ եմ, որովհետեւ մէկը կրնայ իր ընտանիքի բոլոր անդամներուն հետ միասին օրերա եւ թատրոն երթալ, առանց գայթակեցնելու անոնցմէ որ եւէ մէկուն աչքը և միտքը»:

Մեծ դեր ունին նաեւ այն բարեկարգութիւնները՝ որոնք հետզհետէ ներմուծուած են ընկերային օրէնքներու մէջ: Ամուսնական օրէնքին՝ տրուած մեծ կարեւորութիւնը, օժանդակած է ընտանեկան սրբութեան պահպանման: Ընտանիքի պաշտպանութեան համար սահմանուած օրէնքները՝ մեծ կարեւորութիւն տուած են ընտանեկան կեանքին

և մանուկներու ու պատանիներու և երիտասարդներու ֆիզիքական և մտաւոր զարգացման համար աշխատող կադմակերպութիւններուն: Հայ գիւղացին պահպանած է իր աւանդական նկարագիրը, աշխատասէր, հիւրասէր, ընտանեւէր ու հայրենասէր է, իր եկեղեցիին ու հաւատքին կապուած: Այս բոլորին զբայ աւելցած են այն բարիքները որ քաղաքակրթութեան և գիտութեան ազդակներէն կը ծնին:

Յուլիս 18-ին, Ն. Ս. Օծուծիւն Վեհափառ Կաթողիկոսին ներկայացանք, հրաժեշտ տալու և առնելու իր օրհնութիւնները: Ն. Ս. Օծուծիւնը այս առթիւ ևս յայտնեց իր խորունկ սէրը Նրուսաղէմի Առաքելական Աթոռին եւ Սրբոց Յանօրեանց Պատ. Միաբանութեան հանդէպ: Յանձնարարեց մեզ որ իր օրհնութիւնները նուիրենք նաեւ Պաղեստինի Բարձր Գոմիսէրին, Նրուսաղէմի Կառավարիչին եւ մեր պատրիարքական թեմի մէջ գտնուող մերազնէից:

Տաճար մտնելով՝ մեր վերջին ուխտը կատարեցինք Խշման Սեղանի առջև և մեկնեցանք Երեւան՝ քառասնօրեայ միաբանական կեանքի անուշ յիշատակներով:

Վեհ. Տ. Գաբրիէլ Ա. Կաթողիկոս Տանգ Կիլիկիոյ
Ամեն. Տ. Կիւրեղ Բ. Պատրիարք եւ Պր. Ռ. Նսայեան

Յուլիս 19-20, Երեւանի Ինթուրիստ պանդոկը մնացինք ճամբորդութեան կարգադրութեանց համար, իսկ 20-ին, յետ-միջօրէի, Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսին և միւս տասը պատգամաւորներու հետ օդակայան փոխադրուեցանք և տեղաւորուելով տրամադրուած օգնական մէջ մեկնեցանք դէպի Պաղու, սակայն մեքենայի խանգարման պատճառաւ, 25 վայրկեան յետոյ վերադարձանք օդակայան, և անկէ Ինթուրիստ պանդոկ, ուր գէշերելէ վերջ, յաջորդ օր՝ Շաբաթ, ճամբայ ելանք ու այս անգամ ապահով Պաղու:

հասանք և իշանք օգակայան: Մաքսատան գործողութիւնները լրանալէ յետոյ տեղաւորուեցանք զարձեալ օգանաւին մէջ և համբայ ելանք դէպի Թէհրան, ուր հասանք երեկոյեան ժամը 5-ին: Թէհրանի Խորհրդային օգակայանին մէջ պատգամաւորներս զիմաւորեցին տեղւոյն քահանայից զատը և ազգային մարմիններու ներկայացուցիչները, և առաջնորդեցին մեր բնակարանները: Յաջորդ օր՝ Կիրակի, բոլորս ներկայ գտնուեցանք Ս. Պատարագին որ կը մատուցուէր վարժարանի մատուռին մէջ:

Այդ օր տեղեկացանք թէ Տիար Ռոման Սոսայեան իր խոստման համաձայն, իր կառուցած եկեղեցւոյ թերի մասերը յաջողած էր լրացնել և միայն ներքին յարդարման համար պէտք էին մի քանի օրեր ևս: Որոշուեցաւ օծումը կատարել Յուլիս 29-ին, Կիրակի օր — Յուլիս 26-ին, Տքթ. Աղայեանի նախապէս ըրած կարգադրութեան համաձայն՝ Իրանի Վեհ. Շահընշահը՝ հաճութիւն ունեցաւ ընդունելու Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսը, մեզ, Գեր. Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Մեխիքեանցեանը և Գեր. Տ. Վահան Սպա. Կոստանեանը: Նորին Վեհափառութեան յանձնեցինք Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի օրհնութեան կոնգալը՝ Ընդունելութիւնը տեւեց 50 վայրկեան: Մեկնեցանք Նորին Վեհափառութեան վեհանձն ներկայութեանէն երախտապարտ զգացումներով և խորունկ հիացումով: Յուլիս 28-ի երեկոյեան, Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսը և մենք կա-

Գեր. Տ. Ներսէս Արքեպ. Մեխիքեանցեան, Վեհ. Տ. Գարեգին Կաթ. Տանն Կիլիկիոյ, Ամեն. Տ. Կիրեղ Բ. Ս. Պատարագի եւ Գեր. Տ. Վահան Սպա. Կոստանեան:

տարեցինք եկեղեցւոյ դռնաքցէի արարողութիւնը մասնակցութեամբ Գերաշնորհ Տ. Ներսէս, Տ. Նիքիթմ և Տ. Վահան Սրբազաններու: Իսկ յաջորդ օրը՝ Յուլիս 29-ին, Կիրակի, կատարեցինք օծման արարողութիւնը Ս. Պատարագի միջոցին: Պատարագեց և քարոզեց Գերաշնորհ Տ. Ներսէս Սրբազանը, որ եօթը տարի առաջ հիմնադրէր կատարած էր: Արարողութեան կը մասնակցէին Գեր. Տ. Նիքիթմ և Տ. Վահան Սրբազանները, ինչպէս նաեւ Թէհրանի ինքզ քահանաները՝ պատարագի ամբողջական ղգեստով: Բացի մերաղէնէից ընտրեալ բազմութենէն, բարերարի և ազգային իշխանութեան հրաւերով՝ եկեղեցւոյ մէջ ներկայ էին պետական բարձր պաշտօնեաներ և օտար հրապատուներ:

Այս առթիւ տրուած երկու պատուոյ սեղաններուն մասնակցեցանք Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսին և Գերաշնորհ Սպիսկոպոսներու հետ — Օգոստոս 2-ին Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսը մեկնեցաւ Թէհրանէն դէպի Պէյրութ, իսկ մենք, երեք օր վերջ, Զուղա-յեցւոց յատուկ խնդրանքին վրայ Նոր-Ջուղա: Այցելեցինք 12 եկեղեցիները, Պօղոսեան ազգային հիւանդանոցը և ազգային վարժարանները: Պաշտօնական այցելութիւն տուինք նաեւ Իսֆահանի նահանգապետին, Անգլիական և Խորհրդային պետութեանց հիւպատոսներուն և Անգլիացւոց Գեր. Սպիսկոպոսին: Օգոստոս 17-ին վերադարձանք

Թէհրան և յաջորդ երեք օրերու ընթացքին Պաղեստին ճամբորդելու կարգադրութիւնները լրացնելով՝ 21 Օգոստոսի առաւօտուն Թէհրանի՝ օդակայանէն, մեկնեցանք գէպի Պաղատտի օդակայանը և հասանք կէսօրէն քիչ յետոյ:

Մեզի դիմաւորելու եկած էին՝ Գեր. Ռուբէն Արքեպս. և Պաղատտի քահանայ հայրերը՝ պատուարժան ազգայիններով, և հիւընկալեցին Րիճէնդ պանդոկի մէջ: Երեկոյն շնորհակալութեամբ վայելեցինք իրենց պատուոյ սեղանը, ուր ներկայ էին Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպս., առաջնորդական փոխանորդը, քահանայ հայրեր և 25 յարգելի ազգայիններ:

Երբ Պաղատտ հասանք, անմիջապէս Ս. Աթոռ հեռագրեցինք մեր մեկնումի ժամը տեղեկացնելով: Նոյնը ըրինք նաև Երուսաղէմի Վեպմ. Կառավարին:

Յաջորդ օր մեկնեցանք Պաղատտի օդակայանը ուր ողջերթի եկած էին Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպս., առաջն. փոխանորդը և բազմաթիւ ազգայիններ: Մեր երախտագիտական զգացումները յայտնելով իրենց աչնիւ ու ջերմ վերաբերմունքին համար, մեկնեցանք գէպի Պաղեստին: Լիտտայի օդակայանը հասանք ժամը 12-ին և մի քանի ժամ վերջ Ս. Աթոռ, ուր ընդունուեցանք պատշաճ հանդիսութեամբ որուն համար Ձեզ և պատուարժան Միաբանութեան բոլոր անդամներուն կը յայտնենք մեր ամենաջերմ շնորհակալութիւնները:

Տեղեկացնելով Ձեր սիրելիութեան մեր ճամբորդութեան այս մանրամասնութիւններ, յոյս ունինք որ շուտով պիտի ընդունինք Նորին Ս. Օծութիւն Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակները և Ազգ. — Նկեղեցական Ժողովի պաշտօնական զեկոյցները և առիթ պիտի ունենանք հանգամանօրէն ներկայացնելու քննուած խնդիրները և որոշումները:

Մնամք աղօթարար

ԿԻՒՐԵՂ Բ.

Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

Հ Ո Գ Ի Ն Ա Ն Մ Ա Հ^(*)

Իմաստասերներուն վերապահուած անմահութեան մասին:

— Իսկ զալով աստուածներու կարգին հասնելուն՝ ատիկա արտօնուած է միայն անոր՝ որուն կեանքը իմաստասիրութեան մէջ անցած է, և որուն հոգին՝ մարմինէն ելած է բոլորովին սուրբ, պայծառ անոր՝ որ բարեկամ է իմաստութեան: Ահաւասիկ

(*) Հոգին Ամմա, որ Պաղատտի տրամաշուրթեան ձեւով դրուած գործերէն մինն է, ծանօթ Փնդոն անունով, հայերէնի վերածուած է Ի. Ղ. Կոզմէ Ֆրանսերէն Թարգմանութիւններուն վրայէն: Այս կտորը մօտ մէկ է Հոգիի անմահութեան ապացուցման զուտին:

Թէ ինչու, սիրելի բարեկամներս Սիմիաս և Կեբէս, — ճշմարիտ իմաստասէրները կը հեռանան մարմնի բոլոր կիրքերէն, երբեք թոյլ չեն տար իրենք իրենց պարտւելի անոնցմէ, ու անձնատուր չեն ըլլար անոնց. և այդ, մէջ թէ նման անոնց որոնք կը սիրեն զրամբ, և նման ռամիկին կործանուելու և աղքատութեան մէջ ինչալու վախով. ոչ ալ նման անոնց որոնք կ'ընեն այդ, որովհետեւ կը վախնան իրենց վարքն ու համարաւ կորսնցնելէ, ինչպէս անոնք, որոնք կը սիրեն փառքը և պատիւները, ո՛չ, ատոր համար չէ որ անոնք կը հեռանան մարմնի կիրքերէն:

— Լաւ պիտի չըլլար այդ, ըսաւ Կեբէս:

— Ոչ, Ձեւար վկայ, շարունակեց Սոկրատ: Ուստի, անոնք որոնք հոգ կը տանին իրենց հոգիին, և որոնք չեն ապրիր մարմինին համար, արհամարհելով բոլոր այս շահերը, որոնց մասին կը խօսէինք:

չեն բռներ նոյն ճամբան զոր ուրիշներ կը բռնեն որոնք չեն գիտեր ո՛ր կ'երթան. այլ համոզուած են թէ պէտք չէ երբեք ընել այն ինչ որ հակառակ է իմաստասիրութեան, ոչինչ ընել որ կը հակառակի անոր իրագործած ազատագրման ու սրբագործման. անոնք կը յանձնեն իրենք զիրենք անոր առաջնորդութեան, կը հետևի իրեն, ամէն ուր որ ան կ'ուզէ տանիլ զիրենք:

— Ինչպէ՞ս Սոկրատ:

— Պիտի բացատրեմ. ահաւասիկ ինչ մտածուածով գիտութեան ծարաւի մարդիկ, ինքզինքնին կը դնեն իմաստասիրութեան ձեռքերուն մէջ. իրենց հոգին, սերտորէն կապուած ու փակած է մարմինին, բռնազատուած՝ իրերը նկատելով, ոչ թէ ինք իրմով, այլ զգայարաններու միջնորդութեամբ, իրեւ բանտի մը ամէնէն անիկա սուզուած է կատարեալ տգիտութեան մը մէջ: Փիլիսոփայութիւնը առնելով անոնց հոգին, այգալիսի վիճակի մը մէջ, ու ճանչնալով որ բանտին (մարմին) ոյժը յառաջ կուգայ իրքերէն, քանի որ այս վերջինները այնպէս մը կ'ընեն որ բանտարկեալը ինքն իսկ օգնէ իր շղթաներուն ամրապնդման, իմաստասիրութիւնը, կ'ըսեմ, ու ասիկա գիտեն գիտութեան բարեկամ մարդերը, կը քաջալերէ հոգին քաղցրորէն ու կը ջանայ զայն ազատագրել. ան, անոր ցոյց կուտայ թէ աչքերու վկայութիւնը պատրոզ է, և թէ ականջներուն և միւս զգայարաններուն վկայութիւնը, նուազ անսխալակն է, ուրեմն ան կը հրաւիրէ զայն անոնցմէ բաժնուելու, այնքան ատեն որ ստիպուած չլլայ զանոնք գործածել. անոր խորհուրդը կուտայ տակաւին, ներսում փոփուելու ու փակուելու ինքն իր մէջ, մի միայն ինքզինքնին հաւատալու, ըմբռնելէ յետոյ, զուտ մտածմամբ, իրերու իսկութիւնը, և իրեւ սխալ ընդունելու ինչ որ պիտի քննէ միջնորդով մը ու ինչ որ կը տարբերի ըստ զգայարանքին զոր կը կիրառենք. վերջապէս ան (իմաստասիրութիւնը) կ'ազդարարէ անոր թէ ինչ որ կը տեսնէ զգայարաններու միջոցաւ, զգալին ու տեսանելին է, և թէ ինչ որ ինքն իրմով կը տեսնէ, իմանալին ու անտեսանելին է:

Ճշմարիտ իմաստասէրին հոգին, համոզուած՝ որ պէտք չէ հակառակի այս ա-

զատագրման, կը հրաժարի որքան որ կարելի է, հաճոյքներէն և ցանկութիւններէն, տխրութիւններէն և երկիւղներէն, նկատելով որ ուրախութիւններն ու վախերը, տրտմութիւններն ու չափազանցուած ցանկութիւնները, իրենց հետեւանք կ'ունենան միայն չարիքներ, ինչպէս որ ամէն մարդ կրնայ նախատեսել, ինչպէս՝ հիւանդութիւնները, կամ ինչքերու կորուստը, հետեւանք, կիրքերու, այլ մեծագոյնը ու ամենավերջինը չարիքներուն, չարիք մը՝ որուն գիտակցութիւնը չունիք:

— Ո՞րն է այդ չարիքը, հարցուց կերտս:

— Այն թէ, չափազանց հաճոյքներ ու վիշտեր կրած մարդու մը հոգին, անհրաժեշտօրէն կը բերուի կարծելու թէ ատոր պատճառը շատ ճշմարիտ ու շատ յստակ է, թէ է այդպէս ըլլալայ: Արդ, բոլոր այս բաները՝ տեսանելի բաները չեն մանաւանդ:

— Անտարակոյս:

— Ու մանաւանդ այս կարգի յուզումներով չէ՞ որ հոգին շղթայուած է մարմինին:

— Ինչպէ՞ս:

— Ամէն հաճոյք, ամէն ցաւ, տեսակ մը զամ է որ կը զամէ ու կը սեւեռէ հոգին մարմինին. զայն նման կը դարձնէ մարմինին և անոր ճշմարիտ կարծել կուտայ ինչ որ մարմինը իրեն կ'ըսէ: Արդ, այն վկայութեանէն իսկ երբ անիկա բաժնեկից կ'ըլլայ մարմինին կարծիքներուն ու հաճոյքներուն, ստիպուած է, կը կարծեմ, առնելու նաև միեւնոյն սովորութիւնները, ու հետեւաբար անոր անկարելի է հանելի զուտ վիճակի մէջ Հագէս՝ միտ աշխարհը՝ այլ անիկա միշտ լեցուն է մարմինով զոր կը ձգէ. անոր համար իսկոյն ուրիշ մարմնի մը մէջ կը նետուի ու հոն՝ տունկի մը պէս՝ արմատ կը բռնէ, ինչ որ զայն կը զրկէ զուտ, պարզ ու աստուածային իսկութեան յարաբերութենէն:

— Շատ ճիշդ է, Սոկրատ, յարեց Կերես:

— Ասո՛ր համար է որ, սիրելի Կերես, ճշմարիտ իմաստասէրները քաջ և ժուժկալ կ'ըլլան, և ոչ թէ՛ բոլոր այն պատճառներով որով սովորական մարդիկ այդպէս կը թուին ըլլալ: Դուն ալ այս վերջիններուն պէս պիտի մտածէիր:

Ոչ անշուշտ:

— Արդարեւ, ճշմարիտ իմաստասէրին հոգին, երբեք պիտի չխորհրի թէ փրկիս֊
փայտութիւնը պէտք է զինք ազատէ, որ-
պէս զի ինքզինք վերադարձնէ ինչ հաճոյքնե-
րուն և ցաւերուն, ազատուած ըլլալէ ետք,
ձգէ որ չզթալուի անոնցմով դարձեալ։ Ու
այսպէս ընէ անվերջ աշխատանք մը։ Որ-
պէս թէ փրկիս֊փայտութեան գործը ըլլար
Պենէլոպէի(*) կտաւը հիւսել, Ընդհակառա-
կը, հանդարտութիւն պարտադրելով կիր-
քերուն, կետեւելով բանականութեան,
չբաժնուելով անկէ երբեք, և սնանելով
ճշմարտին, աստուածայինին ու սովորա-
կան կարծիքներու կալուածէն անդին եղա-
ծին հայեցողութեամբը, կը հաւատայ հաս-
տատապէս թէ պարտի ապրիլ այդպէս, այս
կեանքի ընթացքին, ու թէ մահէն յետոյ
պիտի երթայ միանալ անոր՝ որ իրեն նման
է... ու ազատուած պիտի ըլլայ մարդկային
վիճակին փապուած չարիքներէն։

Այսպիսի հրահանգներու, ով Սիմֆիաս
և Կերէս, ուր այս սկզբունքներուն հետե-
ւած ըլլալէ վերջ, ոեւ պատճառ չկայ որ
հոգին վախճայ թէ իր մարմինէն մեկնե-
լուն, հովերը զինք տանին ու ցրուեն, և
ալ գոյութիւն չունենայ։

Սիւնիայի եւ Կերքի կապածները։ —
Սոկրատ կը յորդորէ որ խօսին
առանց երկիւղի։

Սոկրատին այս խօսքերէն վերջ, եր-
կար լուռութիւն մը տիրեց։ Սոկրատ կը թը-
ւէր բոլորովին մտադրաւուած ըլլալ իր
ըսածներովը, ինչպէս մեզմէ շատեր։ Կե-
րէս և Սիմֆիաս կը խօսակցէին ցած ձայ-
նով։ Սոկրատ, նշմարելով ի վերջոյ զա-
նոնք — ինչ, ըսաւ, մի գուցէ ձեզի աշ-
պէս թուի թէ բան մը պակաս ըսուած է,
քանի որ այս բոլորը, տակաւին տեղի
կուտան շատ կասկածներու և առարկու-
թիւններու, եթէ ուզուի մանրամասնօրէն
քննել։ Եթէ ուրիշ բանի մասին կը խօ-
սիք, ըսելիք չունիմ։ Բայց եթէ այն բա-

նին վրայ է որ կասկածներ ունիք, մի
վարանիք խօսելու ու ձեր կարծիքը յայտ-
նելու, կը բաւէ որ ձեզի այնպէս թուի թէ
ներկայ հարցը կարելի է գեղ աւագոյն
պարզել։ Հաղորդակից ըրէք զիս ձեր ու-
րոնութիւն, եթէ կը հաւատաք որ ինծի հետ
աւելի՛ զիւրաւ լուծման մը պիտի կրնաք
յանգիլ։

— Ծշմարտութիւնը պիտի ըսեմ քեզի,
Սոկրատ, պատասխանեց Սիմֆիաս։ Երկար
ստեղծ ի վեր որ տարակոյսներ ունինք Կե-
րէսը և ես, ու փափաքելով որ լսենք քեզ-
մէ անոնց լուծումը, մեզմէ մէկը միւսը
կը մղէ որ ի՛նք առաջարկէ զանոնք քեզի։
Բայց կը վախճանք քեզ նեղացնել։ Կը
վախճանք որ ի՛նչդիրք քեզ հաճելի չըլլայ
քու գծախտութեանը մէջ։

— Է՛հ, սիրելիդ իմ Սիմֆիաս, պա-
տասխանեց Սոկրատ քաղցրօրէն ժպտելով。
Դ՛րքան դժուարաւ պիտի համոզեմ միւս
մարդերը՝ թէ ես երբեք գծախտութիւն մը
չեմ համարի իմ ներկայ վիճակս, քանի
որ ձե՛զ իսկ չեմ յաղդիր համոզել ատոր
ու կը վախճանք թէ մի՛ գուցէ ես այս պա-
հուն աւելի՛ գէշ տրամադրութեան մը մէջ
գտնուիմ քան իմ անցեալ կեանքին մէջ։
Ուրեմն կ'երեւի թէ դուք զիս շատ վար
կը համարիք կարապներէն, գուշակութեան
ձիրքին մէջ։

Կարապները կ'երգին ամբողջ իրենց
կեանքին։ Բայց երբ կը զգան թէ պիտի
մեռնին, աւելի՛ շատ կ'երգեն ու աւելի՛
գեղեցիկ, այդ օրը, իրենց ծառայած աստ-
ուածը երթալ գտնելու իրենց ուրախու-
թեանը մէջ։

Բայց մարդիկ որոնք իրենք կը վախ-
նան մեռնելէ, կը չարախօսեն այդ կա-
րապներու մասին, ըսելով թէ անոնք իրենց
մահը կուլան և իրենց տխրութիւնն է որ
կ'երգեն։ Ձեռն խորհրի թէ չկայ թուում մը
որ երգէ երբ անօթի է կամ կը մսի, կամ
երբ կը տառապի ոեւէ ձեռով, ոչ իսկ տա-
խալը, ծիծեռնալը, կամ յոպոպը, որոնք
երգին համար կ'ըսուի թէ ողբ մըն է։ Բայց
ո՛չ այս թուումները, ո՛չ ալ կարապները,
կը թուի ինձ որ կ'երգեն տխրութենէն։ Ես
կը հաւատամ, աւելի, որ կարապները Ա-
պողոնին պատկանելով, գուշակներ են։ Ե
թէ նախատեսելով այն երկանկութիւնը զոր
պիտի վայելեն միւս կեանքին մէջ՝ կ'եր-

(*) Ողիսսէսի կենը՝ որ իր վրայ բռնացող
սիրահաններու տաղաուկէն ազատուելու համար,
խոստում տուած էր ամուսնանալ՝ երբ հիւսիք
աւարտէր իր ձեռքին կտաւը։ Կակայն ժամա-
նակը երկարացելու կանխահոգութեամբ ցերե-
կէն հիւսած կտաւը կը քակէր զէշերը։

գին և կ'ուրախանան ա՛յդ օրը աւելի քան երբեք: Ու կը խորհիմ թէ ե՛ս ալ նոյն Աստուածը կը պաշտեմ, ու իրենց նման ե՛ս ալ անոր կը պատկանիմ: Թէ անոնցմէ նուազ չեմ ընդունած ե՛ս ալ Վարդեօտէն (Ապո-ղոնէն) գուշակութեան արուեստը, և թէ ե՛ս ալ անոնց պէս՝ չեմ ցաւիր այս կեանքէն մեկնելուս:

Ահա՛ թէ ինչու ձեզի կը մնայ խօսելու հարցափորձել զիս, որքան որ ուզէք, որքան ատեն որ Տասնեմէկը արտօնեն:

— Ետա լաւ, Սոկրատ, յարեց Սիմիլիաս, Ուրեմ, ես քեզի պիտի յայտնեմ իմ տարադոյններս: և Կերէս պիտի պարզէ քեզի իր կարգին թէ ինչո՞ւ չ'ընդունիր ինչ որ ըսուեցաւ:

Նախ, ինձ կը թուի, ինչպէս քեզի՛ ալ, Սոկրատ, որ այս նիւթերու մասին անկարելի է, կամ գոնէ շատ դժուար, ճանչնալ Հշմարտութիւնը այս կեանքին մէջ: Բայց և այնպէս, չքննել ամենամեծ խնամքով, ինչ որ այդ մասին կ'ըսուի, լքել հարցը առանց մեր բոլոր կարելի ջանքը թափելու, այդ պիտի ըլլար վատի՛ մը արարք:

Որովհետեւ երկու բաներէն մէկը պէտք է. կա՛մ ուրիշներէն սորվիլ, ինչ որ այդ մասին կայ, կա՛մ զայն ինքնիրենը գտնել: Կամ այս երկուքին ալ անկարելիութեան պարագային, ընտրել մարդկային բոլոր պատահաբանութեանց մէջ լաւագոյնը ու ամենէն դժուար ժխտելին ու անո՛ր մէջ տեղ առնել, իբրեւ լաստի մը մէջ, անցնելու համար ու ե կերպով այս կեանքէն բացի այն պարագայէն ուր կարենանք ընել այդ աւելի՛ ապահով և նուա՛ր պատահաբանութիւնը մը: Աստուածային իփօքի մը:

Երբեք պիտի չամբնամ քեզի հարցումներ ընելու քանի որ կ'արտօնեն այդ, ու ինքզինքըս պիտի չմատնեմ այն մեղադրանքին զոր պիտի կրնայի ընել ինձի օր մը, քեզի ըսած չըլլալուս համար հիմա՛, ինչ որ կը մտածեմ:

Երբ ինքզինքիս ու Կերէօսին հետ կը քննեմ ինչ որ ըսիր, Սոկրատ, քեզի կը խոստովանիմ թէ այդ բոլորը ինձ բաւարար չի թուիր:

Սիմիլիասի առարկութիւնը. —

Հոգիս քերտու ցերդանալութիւն մըն է ինչ:

Ասոր վրայ, Սոկրատ — Թերեւս իրա-

ւունք ունի՛ս բարեկամս, բայց ի՞նչ բանի մէջ է որ այդ բոլորը քեզ բաւարար չի թուիր:

— Անոր մէջ որ կարելի պիտի ըլլար նոյն փաստարկութիւնը ընել քնարի մը ներդաշնակութեան համար. քնարին համար ինքնի՛նք և իր լարերուն:

Լաւ կարուած քնարի մը ներդաշնակութիւնը, կարելի պիտի ըլլար ըսել, անտեսանելի, աննիւթական, շատ գեղեցիկ ու Աստուածային բան մըն է. մինչդեռ քնարը ինքնի՛նք և լարերը՝ մարմիններ են և նիւթական բաղադրեալ ձեւեր, երկրային տարրեր, քնութեամբ նման կորնչելի բաներու:

Ի՞նչ պիտի ըսէինք ուրեմ, եթէ մէկը քնարը կտորելէ, անոր լարերը կտրած փըրցուցած ըլլալէ վերջ, շանար հաւատեալու, քեզի պէս, պատահաբանելով թէ անհրաժեշտօրէն այդ ներդաշնակութիւնը կը մնա՛յ գեռ ու կորսուած չէ՛ երբեք: Ստուգիւ անկարելի է որ քնարը մնայ տակաւին, անգա՛մ մը որ իր լարերը կտրուած են, քանի որ լարերը կորնչական բանն են, և թէ ներդաշնակութիւնը որ կապակցուած թիւն և աղբաւ ունի Աստուածայինին ու անմահին հետ, չի տեւեր այլեւս և կը կորսուի, կորսուելով այսպէ՛ս նախ քան այն՝ ինչ որ մահկանացու և երկրային է. և ի՞նչ պիտի ըսէինք, եթէ աւելցնէր թէ ամէն կերպով անհրաժեշտ է որ ներդաշնակութիւնը գոյութիւն ունենայ տեղ մը. և թէ քնարին փայտն ու լարերը փոշիի վերածուած ըլլան նախ քան ներդաշնակութեան նուազագոյն մնասի մը պատահիլը: Եւ դուն ինքդ, Սոկրատ, կը խորհիմ՝ նկատեցի թէ մեր ամենէն սովորական կերպով ընդունած կարծիքը, հոգիին մասին, այն է թէ տաքը և պղքը, չորը և խոնաւը և ատոնց նման յատկութիւններ, ընդարձակելով կամ սեղմելով մեր մարմինները հոգին՝ խառնուրդ և ներդաշնակութիւնն է այդ տարրերուն, Երբ անոնք ճիշդ համեմատութիւններով բաղադրուած ըլլան:

Արդ, եթէ մեր հոգին պատահաբար ներդաշնակութիւն մըն է միայն, ակնյայտի է որ երբ մեր մարմինը չափազանց թուլնայ կամ չափազանց պրկուի՝ հիւանդութիւնն ենք կամ ուրիշ ցաւերէ՛ անհրաժեշտաբար պէտք է որ մեր հոգին ո՛րքան ալ որ աստ-

ուսածային ըլլայ՝ կորսուել՝ անմիջապէս. նման միւս ներդաշնակութիւններուն, ուրնք կը գտնուին ըլլա՞յ երաժշտական գործիքներուն մէջ, ըլլա՞յ արուեստագետներու բոլոր միւս գործերուն մէջ. մինչդեռ իւրաքանչիւր մարմինն մնացորդները կը տւեն դեռ երկար, մինչև որ այրուին կամ նեխին: Տես ուրեմն Սոկրատ, թէ ինչ պիտի ըսենք այս խօսքին դէմ, երբ մէկը պնդէ որ մեր հոգին մեր մարմինն տարբերուն մէկ խառնուրդը ըլլալով միայն, ամէնէն առաջ ինք կը կորսուի մահ ըսուած բանին մէջ:

Առարկութիւն Կերեսի, — քայց հոգին կը վերապրի բազմաթիւ մարմիններու մէջ. քրեաւս ան ալ վերջապէս կը մեռնի:

Սոկրատ այն ատեն իր նայուածքը մեր վրայ պտտցնելով, ինչպէս յաճախ սովոր էր ընել — Սիմմիաքս լա՛ւ կը խօսի, ըսաւ ժպտելով. Եթէ ուրեմն ձեզմէ ոեւէ մէկը ինձմէ աւելի՞ պատասխանելու ի վիճակի է, ինչո՞ւ չի պատասխաներ, որովհետեւ կը թուի թէ տկարութեամբ չյարձակեցաւ իմ խօսքիս վրայ: Այնուհանդերձ, ինձ կը թուի թէ պատասխանելէ առաջ, պէտք է մտիկ ընել նաեւ Կերէսի՞ առարկութիւնները, որպէսզի իր խօսած ատեն, ժամանակ չանհնջ ու կարենանք մտածել մեր ըսելիքին վրայ. որպէսզի այսպէս երկուքն ալ մտիկ ըրած ըլլալէ վերջ, մենք ընդունինք իրենց պատճառաբանութիւնները, եթէ զանոնք ճիշդ գտնենք. իսկ եթէ ոչ, ներկայացնենք մեր պաշտպանութիւնը: Ըսէ՞ մեզի ուրեմն, Կերես ինչ որ քեզ կը խռովէ ու կ'արգիլէ որ համոզուիս:

— Պիտի ըսեմ ահա, պատասխանեց Կերէս:

Ինձ կը թուի թէ վիճաբանութիւնը միշտ նոյն կէտի վրայ է. և այն առարկութիւնները որ նախապէս ըրինք, ի զօրու կը մնան միշտ:

Թէ մեր հոգին գոյութիւն ունեցած է նախքան իր ներկայ ձեւին մէջ երևիլը, չեմ ուրանար. թէ ճարտարօրէն ապացուցած եզար և նոյն իսկ եթէ չքաշուէի չափազանցած ըլլալէ, պիտի ըսէի որ լիուլի ապացուցած եզար. բայց թէ մեր հոգին իր գոյութիւնը կը շարունակէ դեռ, թերեւս տեղ մը վերջն ալ, այդ է որ քու փաստարկութիւնդ ինձի չի թուի ապացուցանել:

Այնուհանդերձ համաձայն չեմ Սիմմիաքսի առարկութեան, թէ հոգին մարմինէն ոչ աւելի զօրաւոր ոչ ալ աւելի տեւական ըլլայ. որովհետեւ ընդհակառակը այդ յատկութիւններով կը թուի ինձ թէ հոգին անհունօրէն կը գերազանցէ մարմինը:

Ինչո՞ւ համար ուրեմն, պիտի ըսէին ինձի կը մնա քու տարակոյսիդ մէջ, քանի որ կը տեսնես թէ ինչ որ մարդուն մէջ նուազ զօրաւոր է, դեռ կը մնայ մահուընէն վերջ: Ձի՞ր թուի քեզի թէ, անհրաժեշտաբար, ինչ որ աւելի տեւական է, վերապրի՞ նոյն ատեն: Տես թէ այս մասին հաստատ բան մը պիտի ըսեմ, ասով մէկտեղ, կարծեմ թէ Սիմմիաքսի նման ե՛ս ալ պատկեր մը գործածելու պէտք ունիմ:

Ինձ կը թուի թէ այսպէս պատճառաբանելը, պիտի ըլլար նման ըսելու՝ Ժերոնի ոտաթոյանիկ մը համար, որ մեռած է «այս մարդը մեռած չէ, ալ կ'ապրի տեղ մը». և փաստը այն է որ, այն զգեստը զոր կը կրէր և զոր ի՛նքն իսկ գործած էր, դեռ ամբողջ է ու չէ կորսուած. ու եթէ ոեւէ մէկը կասկածէր տակաւին, իրեն պիտի հարցունէր, ո՞րն է աւելի տեւականը, մարդը թէ զգեստը զոր կը գործածէ ու կը կրէ: Եթէ պատասխանէր թէ մարդը շատ աւելի տեւական է, այն ատեն պիտի կարծէինք իրեն ապացուցած ըլլալ թէ մարդը տակաւին կը մնայ, քանի որ ինչ որ իրմէ նուազ գիմացկուն է, չէ՞ կորսուած: Բայց այսպէս չէ՞, կարծեմ, Սիմմիաքս. որովհետեւ, գո՛ւն ալ քննէ ինչ որ պիտի ըսեմ, ամէն մարդ կը զգայ որ նման պատճառաբանութիւն մը, անհիթթութիւն մը պիտի ըլլար:

Արդարեւ այս ոտաթոյանկը մեծ թիւով զգեստներ մաշեցնելէ վերջ, զորս ի՛նք իսկ գործած էր, մեռած է անոնցմէ վերջ, բայց կը խորհնէ, վերջինէն առա՞յ. ու ատիկա պատճառ մը չէ՞ որ մարդը հազուադէպ աւելի՞ տկար ու նուա՞յ տեւական ըլլայ: Այո, ճիշդ հոգւոյն ու մարմինն պատկերն է. և ըստ իս, նուազ ճիշդ չէ ըսել թէ հոգին՝ աւելի՞ երկար կ'ապրի՞ ու մարմինը՝ աւելի՞ տկար է և նուա՞յ տեւական. ասով պիտի իմացնենք թէ ամէն հոգի կը մաշեցնէ բազմաթիւ մարմիններ, մանաւանդ, երբ շատ թորինք կ'ապրի, որովհետեւ եթէ մարմինը կը փճանա, ու կը մեռնի անդադար, մինչև մարդը կ'ապրի տակաւին. ու եթէ հոգին կը

վերհիւսէ, ընդհակառակը իր պատեանը անգագար քանի մաշի, անհրաժեշտօրէն կը հետեւի թէ երբ հոգին կը մեռնի, հասած է իր վերջին զգեստին և թէ ասիկա միակն է որմէ առաջ ան կը դադարի գոյութիւն ունենայէ. մինչդեռ մարմինը հոգիին մեռնելէն վերջը, ցոյց կուտայ իր բնութեան տկարութիւնը, կը խաթարուի ու կը ցրուի շուտով:

Այսպէս, այնքան հաւատք ընծայելու չէ այն խօսքին թէ մեր մահէն վերջ մեր հոգին դեռ կը մնայ անզ մը: Որովհետեւ եթէ այս կարծիքի մէջ քեզմէ աւելի՝ հեռու երթալիք, համաձայնելով թէ ոչ միայն մեր հոգին գոյութիւն ունէր մեր ծնունդէն առաջ, այլ տակաւին թէ ոչինչ կ'արգիլէ որ մեր մահէն վերջը ան շարունակէ գոյութիւն ունենալ և վերածնիլ շատ անգամներ՝ վերստին մեռնելու համար, քանի որ հոգին բաւական զօրաւոր բնութիւն մը ունի, բազմաթիւ ծառնոցներու դիմագրաւել կարենալու չափ, եթէ՛, կ'ընեմ, այս բոլորին համաձայն էք, բայց առանց համաձայնելու թէ հոգին չի յոգնիր ծնունդներու այս յաջորդականութեան մէջ և թէ չի մեռնիր՝ կորսուելով այդ մահերէն մեկուն մէջ, եթէ աւելցնէք թէ ոչ ոք կրնայ գիտնալ թէ ո՞րն է այն մահը, ո՞րն է մարմինէն այն բաժանումը, որով հոգին պիտի կորսուի, որովհետեւ ոչ ոք ասոր զգացումը կրնայ ունենալ, եթէ այս այսպէս ըլլար, ռեւէ մարդու լաւ պիտի չըլլար որ մահէն չվախնար, որովհետեւ իր անվերահսկելիութիւնը տխմարի մը անվերահսկելիութիւնը պիտի ըլլար, բացի այն պարագայէն երբ ի վիճակի ըլլար ապացուցանելու որ հոգին բացարձակապէս անմահ և անկորնչական է, այսպէս, անհրաժեշտ է որ տեսնելու վարկեանին, վախնայ միշտ որ մի գուցէ իր հոգին անվերադարձ կորսուի, մարմինէն այդ անգամ իր բաժանումին ատեն:

Ի. Ղ.

ԳՐԱՆՔՆԵԱՅԵՏԱԿԱՆ

ՔՍԱՆ ԵՒ ՀԻՆԳԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՏՅԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

ՁԵՒԱԳԱՆՇՅՈՒԹԻՒՆ

(FORMALISME)

Ահա ուրիշ ալ փոփոխակներ Ձեւապաշտներու գրական տեսութիւններէն.

Ըստ ոմանց (Ձեւապաշտներ) գրական շրջափոխութիւնը յաջորդութիւն մըն է ձեւերու եւ սեռերու: Ըստ Թոմաշէվսքիի՝ գրական գործի մը արժէքը իր նորութեան և ինքնատպութեան մէջ կը կայանայ: Ուրիշ մը (Շքերտվաքի) կ'ըսէ Վերուստի ձեւերը նկատարական կ'արժանանան իրենց գեղարուեստական օրինաւորութեամբ: Նոր ձեւ մը չի գար նոր պարունակութիւն մը (խորք) արտայայտելու, այլ փոխանորդելու հին ձեւին որ կորսնցուցած է իր գեղարուեստական արժէքը: Նոյն գաղափարը՝ Այսընպաւուն «արուեստը կ'ապրի կտրել անցնելով, հակադրելով իր սեպհական աւանդութիւնները, աստիք ընդլայնելով, փոփոխելով համաձայն հակադրութեան, parody-ի օրէնքներուն»:

Ձեւապաշտները անշուշտ այս ամէնը չեն օրինադրեր մասնաւոր օրէնքներով որոնք կառավարէին այս շրջափոխութիւնը: Ուրիշ մը, դասախօս Յիրովանսքի, կ'ընդունի, այս օրէնքներուն կողքին, ուրիշներ ալ: Արուեստը կրնայ ձեւ ըլլալ: Բայց կրնայ արդիւնք մը ըլլալ իմացական գործունէութեան մը: Կրնայ ընկերային արարք մը և ազգակ մը ըլլալ: Ըլլալ բարոյական, կրօնական, կրթական արարք մը, ազգակ մը նոյն ատեն: Syncretic ձեւերը (ստեղծագործութեան) չեն երեւիր միայն թաղաքակրթութեան նախաւոր աստիճաններուն: Նովալիս, Նիլէ, Անտրէ Պէլի, գործեր ունին ուր բանաստեղծութիւնն ու իմաստասիրութիւնը կը համախառնուին. աւելցուցէք ձգտումնաւոր գրականութիւնն

ալ ուր արուեստի առարկան կ'ընկերացուի բարոյախոսական կամ ընկերային քարոզին: Յիրմունքի «ձգտումն առ ընթացիկը» կ'ընդունի լայն իմաստով մը, քանի որ գրական գործերու մեծամասնութեան հասարակաց է անիկա:

Անգամ՝ մը որ ընդունուի թէ միջոցը է միայն արժողը գրական գործին մէջ, կը հետեւի ինքնաբերաբար սա թէ դարձեալ միեակը է գրական շրջափոխութեան իբր ազդակ: Յիրմունքին կը մերժէ Սագոպ-սոնի տարազը «թէ միջոցը գրականութեան մէջ միակ հերոսն է»: Ան ժողովք Պէտիէի հետ կը մտածէ որ Ֆրանսական հերոսապատումը զբոյցներուն մէջ կայ ազդեցութիւնը վանական մշակոյթին, եկեղեցական քաղաքականութեան եւ մենաստաններու կենցաղին:

Յիրմունքի կ'առարկէ նաեւ այն բացատրութեան որուն համեմատ գրական ձեւերու յաջորդութիւնը պայմանաւոր է հակադրութեամբ (տեսնել վերը այս բառին թեւադրանքը): Հակադրութիւնը միակ ազդակը չի կրնար ըլլալ ու չի բացատրեր պայմանական պրոցէսին ուղղութիւնը, քանի որ այդ հակադրութիւնը կրնայ ծնունդ տալ բազմաթիւ անհանգոյն ձգտումներու: Յիրմունքին չ'ընդունիր նաեւ որ գրականութիւնը կամ բանաստեղծութիւնը ըլլան միայն ձեւական, առանց առարկայի: Ընդհակառակը, ան կ'ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը ճիշդ ինչպէս նկարագրութիւնը, քանզի գաղափարութիւնը, ու բոլորովին տարբեր՝ երաժշտութենէ եւ զարգանկարային գծագրութենէն, է մէկը այն արուեստներէն որոնք առարկայ մը ունին: Ժամանակակից քերթողականները յոռի են երբ հետեւան նախապատուութիւն կառուցման հարցերու քննակն (thematic), այսինքն նիւթի, խորքի հարցերէն: Տաղաչափութեան, գործիականացման (instrumentation), համաձայնութեան (syntax) ու հանգոյցը (plot) վարելու հարցերը է են սպասուր քերթողականները: Պրական գործի մը գեղագիտական ուսումնառութիւնը այն աստի միայն ամբողջական է երբ կ'ընդգրկէ նաեւ քերթողական քմամներ, այսպէս կոչուած՝ պարունակութիւնը, պատգամը՝ գործին, նկատի առնուած՝ գեղագիտորէն հզօր ազդակներ ինչպէս:

Ու վերջապէս, Յիրմունքին կը մերժէ,

զատուելով ձախ-թեւ ձեւապաշտներէն, հասարակաստիճանի վրայ բերել զուտ քնարական կառոյց մը եւ արդի հոգեբանական վէպը: Երկուքին մէջ, աղբորը կառուցումին եւ թեմային տարբեր է գրեթէ բոլորովին: Մինչ քնարական քերթումը մը, արդարեւ գործ մըն է բառական արուեստի, ամբողջութեամբ ստորադասուած գեղագիտական նպատակի մը, վէպ մը Թուրթոյէն կամ Սթանտալէն կը գործածէ բառերը իրենց չէզոք տարրութեան մէջ, ստորագանգով զանոնք, ինչպէս առօրեայ լեզուին մէջ, իրենց հաղորդականութեան պաշտօններուն նման գործ մը, եթէ նկատուի իսկ գործ մը բառական արուեստի, պիտի նշուի կատուի բոլորովին տարբեր ձեւով մը քնարական քերթումը: Սրբական կան զուտ ձեւական (formal) գեղարուեստական վէպեր, որոնց մէջ ոճի տարբերը եւ կառուցումը կը մնան գերադաս: Կոկոլ, Լէսքով, Ռէմիզոֆ, Անտրէ Պէլի գրած են զարգանկարային այդ ոճով: Բայց ճիշդ նման գործերը բաղդատու լով է որ մէկը կը գիտակի հիմնական տարբերութեան Թուրթոյէի, Սթանտալի, Տայս-Թայովսքիի վէպերուն որոնց մէջ բառերը գործածուած են իբր չէզոք տարբեր, կամ գործածելով ձեւապաշտներու խօսքերը, է են ըմբռնուած իրենց ինքնարժէք իմաստին մէջ, այլ իրենց յարակից, քովընտի բոլոր իմաստներով:

Այս ամէնը կը վերաբերի ձեւապաշտութեան, նոր դպրոցի մը՝ գրական գիտութեան մէջ եւ ոչ թէ գրական քննադատութեան: Բայց բնական է որ այս ամէնը ըլլան ազդած իրենց գրական ստեղծագործութեանց վրայ, ինչպէս ժամանակակից գործերու մասին՝ իրենց դատաստաններուն: Դիտենք որ էնկէլհարտի սկզբունքային տարբերութիւն մը կը գնէր ընդմէջ գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ գրական քննադատութեան: «Քննադատութիւնը, կ'ըսէ ան, չունի պաշտօն մը խորզնիքն քննութեան մը ենթարկելու արուեստը (investigate), անիկա լրացուցիչն է արուեստին, անոր վերջին կայանը. իր առարկան՝ տրուած արուեստի գործ մը իւրաքանչիւր ընդուն է ժամանակակից հասարակութեան մը արուեստի գիտակցութեան: Դիտական առարկայականութեան մը չափանիշը (criterion) չի կրնար գործածուիլ քննադատութեան

համար: Ան միշտ ենթակայական է, քանի որ քննադատուած գործը պիտի անցնի քննադատին անձին ընդմէջէն, իբր ներկայացուցիչը՝ պատմական և ընկերային որոշ շքերչապատի մը: Նոյն հեղինակը կ'ընդունի թէ ձեւապաշտներու քննադատական փորձերը կը ձգեն տարօրինակ տպաւորութիւն մը: Եւ սակայն անհիթեթ պիտի ըլլար ուրանալ անխուսափելի յարեւելութիւնը (connection) գրական գիտութեան և քննադատութեան միջև, պահանջել որ անոնք պարտաւոր են գործածել տարբեր լափանիշներ: Գրական քննադատութիւնը պէտք չունի ամբողջովին աւարկայական ըլլալու: Ան կրնայ գրականութեան պատմիչին կողմէ յայտարարուած օրէնքներուն մէջ մտցնել փոփոխանք, ու նկատի առնել զէպքեր ու տարբեր զորս գրականութեան պատմութիւնը կը ձգէ դուրս իր կալուածէն: Բայց ձեւապաշտութեան յարած գրական քննադատ մը ինչպէս կրնայ իր գնահատման մէջ գիմադրել փորձութիւնը ձեւապաշտ լափանիշներ գործածելու: 1940-ը դարու երկրորդ կէսին առաջ գրականութեան պատմիչները զօրաւոր ազդեցութեան տակն էին գրական քննադատութեան ղեկավարին (civic) ձգտումներուն: Եթէ այս պրոցէսը այնքան զգալի չէ, պատճառն ան է որ գրականութենէն աւելի քննադատութեան մէջ է որ կը տիրէ ճշշումը պաշտօնական վարդապետութեանց: Ու Սովիեթ Ռուսիոյ մէջ պաշտօնական գպրոցը գրական քննադատութեան՝ (այսպէս կոչուած մարքսեան կամ ընկերաբանական քննադատութիւն) բացէ ի բաց գէտ է ձեւապաշտութեան: Եւ զաւ շրջան մը — շրջանը ճշշումի թուլացման — երբ ձեւապաշտները կրնային իրենց տեսակէտները արտայայտել աւելի կամ նուազ ազատօրէն: Բայց աստիճանաբար ու մասամբ՝ ճշշումի ներքեւ, ձեւապաշտութիւնը ենթարկուեցաւ ներքին շրջափոխութեան մը, ու ժամանաորաբար իր յարաբերութեանց մէջ ժամանակակից գրականութեան: 1927-ին, իր ուսումնասիրութեանց ծիրէն ներս առաւ հարցերը որոնք կը գրուին գրական իրողութեանց ընկերային և պատմական ծննդաբանութեան շուրջ (genetic) Այս փոփոխանքը մասամբ արդիւնք էր արտաքին պատճառներու: Մինչև այդ թուականը, ձեւապաշտութիւնը միակ չար-

ժուռն էր, միակ գպրոցը որ քաջաբար գիրք էր բռնած պատմական նիւթապաշտութեան պաշտօնական մարքսիստ վարդապետութեան գէտ, որուն համար գրականութիւնը տնտեսական կիմեր վրայ բարձրացող շէնքերէն մէկն է (ընկերութեան), և որ գրական իրողութեանց կը մերձենայ դասակարգային տեսակէտով: Նեպի շրջանին և 1925էն վերջ, գիւղացիներուն հանգէպ կառավարութեան քաղաքականութիւնը նկատի առնելով, երբ աշ-համայնավար գրականութեան հանգէպ որգեգրուած էր աւելի մեղմ կեցուածք, ձեւապաշտութիւնը կը հանգուրժուէր իբր մէկը այդ գրականութեան տեսակներէն: Բայց Խորցքի, Քոկան (1924-ին) վճռապէս թշնամական կեցուածք մը առին ձեւապաշտութեան հանգէպ, զայն յայտարարելով իբր յոռեգոյն արտայայտութիւններէն մէկը քաղցրէնի մտայնութեան:

Միւս կողմէն ձախ-թէի ձեւապաշտներ գաշնակցութիւն մը փորձեցին պրոլետար գրողներու հետ եւ ջանացին պրոլետար գրականութիւնը վարել իրենց համարներով (Մայոկովսքի): Փորձ մըն էր ասիկա ձեւապաշտութիւնը զինուորագրել յեղափոխական արուեստին ծառայութեան, առանց մատնելու սեպական սկզբունքներ: Նման ձգտում մը գէտ ուղիով էր կառուցապահուեցաւ (*) կողմէ:

Բայց ուղղափառ համայնավարներու ստուար մասը միաց թշնամի ձեւապաշտութեան և անոնց թերթը տեական պայքար մը բացաւ անոնց դէմ: Այս թշնամական վերաբերմունքը ձեւապաշտութեան գէտ շեշտուեցաւ 1929էն վերջ: Ոչ մէկ կասկած որ ան ունեցաւ ազդեցութիւն, որ պէտքի ձեւապաշտները գրական գործի մը մէջ այլա զբաղէին ընկերականով: Ասկէ

(*) Կառուցապահութիւն, ունի հասարակաց կէտեր ապագայապաշտութեան հետ, բայց կը ջանայ մեծագոյն ընդարձակութեամբ իրագործել կազմակերպման սկզբունքը բանաստեղծական գործի մը մէջ, հոն ներմածելով արձակին մեթոտները, ստեղծելով «սեպական մէթոս»-ը քեթթուածի մը պատկերմաբ (imagery) և բառամբերը կը ստորադասէ իր նիւթին, զայն սեպաւորէն «սեպակաւանցեցողով»: Ան բաժնուեցաւ ապագայապաշտութեան կարգ մը աւանդութիւններէն, ամբողջովին մերժելով անցեալին գեղագիտութիւնը, մշակոյթը, արուեստը: Բայց պակեց անոնց պաշտամունքը թէքնիկէն:

զատ, իրենք ալ, գլխաւորաբար Այիւըն պատմ, զգացին սնտիքը, նեղութիւնը, անբաւականութիւնը ձեռնադրուած մէթոտին։ Ու փոփոխութիւն։ Այս չի նշանակեր անշուշտ որ ձեռնադրուածները զարծան մարքսիստները կամ հրաժարեցան ձեռնադրուած մէթոտին։ 1930-ին դասախոս Էֆիմով սկսեալ տիկ կեցուածք ունի ձեռնադրուածներու ճշմարիտ կերպարանակաց մէթոտին դիմաց։ Հստակ ախտահար, այդ մէթոտը իրական չէ։ Անիկա կը հերքէ պատմական, ձեռնադրուածները յարեւելութիւնը մէկ կողմէն ընկերային և տնտեսական իրողութեանց ու միւս կողմէն գրական իրողութեան։

Գրական պատմութեան տեսակէտէն, կը գրէ Այիւըն պատմ, «դասակարգը հասկացողութիւնը կարեւոր է, ո՛չ՝ ինքիւրմէն, ինչպէս տնտեսականին մէջ, ոչ ալ որոշադրելու մէջ գործէտին տեսակէտները որոնք յաճախ գրական նշանակութիւն մը չունին։ Այդ յղացքը կարեւոր է իր գրական, գրական-արհեստական կողմէն պաշտօնին մէջ եւ հետեւաբար կը ստանայ կարեւորութիւն երբ պատմագրութեան գաղափարը գաղափար գերակշիռ, այս պաշտօնին մէջ»։

Էֆիմով կը յիշէ Ռոսթոյի վրայ գիրք մը ուր Shklovsky կ'ուսումնասիրէ Ռոսթոյի յարեւելութիւնը իր ընկերային շրջապատին, դասակարգին հետ և կը նկարագրէ Պասեւալով եւ Խաղաղութիւնը իբր անյաշող արտայայտութիւնը Ռոսթոյի աշխուշատական դասակարգ-գիտակցութեան։ . . . ինչ ալ ըլլան սխալները և ծայրայեղ չափազանցութիւնները ձեռնադրուածութեան, գրական գործի մը մէջ ձեռնէն զատ ամէնքան անտեսելու, յայտնի է որ դպրոցը օգտակար եղաւ գրական ուսումնասիրութեան եւ գրական քննադատութեան։ Ձեռնադրուածութիւնը մինչեւ իր երեւան գալը արհամարհուած հարցերու սուսա կարեւորութիւն։ Ուսումնասիրեց գրական թանձրացեալ գէպերը փոխանակ զառաժեշտ արտա-գրական անգամումն քննարու և ընդհանրութեանց, գրաւ գրական պատմութիւնը և գրական քննադատութիւնը աւելի հաստատ գիտական բլանի մը և հրաժարեցաւ գրական տիւիթմանից մէջ։ Ատեն մը գեղարդին դպրոցն էր գրական ուսումնասիրութեան մէջ, և ըրաւ մեծ ազդեցութիւն իր հակառակորդներուն ալ վրայ, գլխաւոր

ԲԱՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԶԻՈՐՀՐԴՈՑԵ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐՔՈՅ

Թուղթ՝ 636 (= 1272 էջ)։— Մեծութիւն՝ 22 × 15 × 8½ սնդ. — Գուրբիւն՝ միասին։— Տող՝ 28. — Նիւթ՝ հասարակ թուղթ. — Կազմ՝ շաքանկագոյն կաշեպատ խաւաքարտեայ. — Հանգամանք՝ կաշմը բոլորովին խանգարուած. թէ և պակաս չունի։ Բայց կը կարծաի նորոգութեան. — Գաւառի բոլոր՝ երկու թերթ ի վերջ. — Գիր՝ վարձ նոսր գիր։

Գրիչ՝ Տէր Մելքոն Եր. Տէր Պետրոսեան Պաղեսեցի՝ Նոր Զուգայեցի. — Սասնոյ ինքը գրիչը. — Ժամանակ՝ 1808. — Տեղի՝ Սուրբ Զնորգատանի։

Մատենան է՝ Գիրք որ կոչի Կրթութիւն Աստուածաբանական գիտեցողոյն Եկեղեցւոյ Սրբոյ, աշխատասիրութեամբ Յակոբ Պատրիարք Նալիանի, թղթեայ, փոքր գիրքով որ կը բովանդակէ՝ ըստ ցանկի՝

ա. — Յաղագս եօթն Խորհրդոց Եկեղեցւոյ ի հասարակի յօթն խնդիրս բաժանեալ։

ԾԱՆՈԹ. — Երուսաղէմի Ս. Աթոռոյ Լուսարապետ Գր. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Իօրայէլեան 1941 թ. ամառը Լայպտանէ վերադարձին հանդիպած էր իր ծննդավայրէ՝ Նոր-Զուգայ և երեսուցեալէն Զեռագրաց Մատենադարանին համար կետը բերած էր Նալիանի Աստուածաբանութեան մէկ օրինակը, զոր առիթ ունեցայ քննելու և ցուցակագրելու, իր շահեկան յիշատակագրութեան համար։

Բարբար ընկերաբանական դպրոցին վրայ։ Անկէ ասդին է որ, քիչ բացառութեամբ ընկերաբանական դպրոցին հետեւորդները իրենց հետ ըլլալով մարքսիստները, ըրին շատ աւելի մեծ ուղադրութիւն ձեռի հարցերուն, որքան չէին ըրած ասորկա տանը-իններորդ դարու «քաղաքացիականները»։ Ուրիշ ոչ մէկ շրջանի գրականութեան ուսումնասիրութիւնը եղած է այնքան արդիւնաբեր որքան էր ասորկա ձեռնադրութեան տիրապետութեան։ Բացի իր ներգոյյակ արժանիքներէն, իր ազդեցութիւնը արգասաբեր էր ու թելագրել։

ԿԼԵՊ ՍՐՔՈՒՎ

բ. — Յաղագս Սահմանի Խորհրդոց:

գ. — Յաղագս բէ Բանի՞՞ Բն Խորհուրդի Եկեղեցւոյ եւ ո՞ր պատճառաւ եղան:

դ. — Թէ Խորհուրդին իցե՞ն հաւասար պատճառով:

ե. — Արդեօք Խորհուրդին կայանա՞ն յիւրիւրեւեմ, որպէս ի ճիւղիւր եւ ի տեսակի:

զ. — Թէ արդեօք ամենայն խորհրդոց ճիւղին եւ բանին պարօքին յատկանալ եւ բաց որոշիլ:

է. — Արդեօք հարկաւոր՞ է իցեն Խորհուրդին:

ը. — Յաղագս աբարողական պատճառի Խորհրդոց:

Յիշատակագրութիւնք՝

Ա. — Էջ 1248. — Յիշատակարան՝ Նախկին շարագրողի գրքոյս, Տեառն Յակոբայ Պատրիարքի. — Քա՛ռք քեզ Աստուած, յաղագս ամենայնի. Որ ի ծովահան գոյն ողորմութենէ ջուժմէ կաթիլ մի Շնորհաց՝ ներ հեղեալ ի միտ վերջնոյս, Գոյոյ ծառայի, հասուցեր յաւարտ եւ զայս մի ծաղիկ ի բազմաց տերեւոց, ի փառս Անուան քոյ Եւանջէնայ Տէրութեանդ եւ անբաժանելի միասնական Աստուածութեանդ, եւ ի պատիւ Սրբուհոյ ամենօրեանեալ Աստուածածնի իմոյ պաշտպանի: Վերստին փա՛ռք քեզ: Աւարտեցաւ գիրքս Եօթն Խորհրդոց յամի Տեառն 1754: Եւ Հայոց ՌՄԺ. Յունիսի Ժ. յերկրորդի ամի Պատրիարքութեան մերում մեծ մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպոլսոյ, յերրորդ ամին նոր սկսեցելոյ: Յակոբ անբաժան ծառայ, Պատրիարք մեծին Բիւզանդեայ:

Այլ եւ վերստին օրինակեցեալ եղեւ ձեռամբ ծառայ ծառայիցդ Աստուծոյ Յակոբ պարտաւոր դպիւր: Որ միակեանամբ Չորքան օղլու տիրացու Գեորգի աշակերտ կոչի: Հայոց Թուրք ՌՄԻԲ (= 1776) Մարտի Գ. ի փառս միոյն Աստուծոյ: Իսկ եւ ի նարդեանս վերստին գաղափարեալ եղեւ ի փառս եւ ի պատուիրանաց Ամենագործի Աստուծոյ, եւ ի վայելչութիւն ամենապիկար ծառայիս, եւ Աստուծով զօրացեալք իմոցն, որչաւ յորդիս վայելողաց: Յամի կենարարին մերոյ. 1808 եւ ի մերն Հայոց Թուրք ՌՄԻԲ. Մարտի Ը. եւ ի փոքր Թուրքի մարտիս. 192, Նիւրն 23: Ի Մեծի պա-

հոց Պատրիարքի Ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյն՝ որ ի Հինգ Սուրբ քի՛ որ է երրորդում շարաքի եւ ի Տօնից Սրբոյ Յովհաննէս Երուսաղեմայ Հայրապետին եւն: Երրորդ եւ յամենից սրբոցն մարթանօքն Տէր մե՛ղ եւ համօրէն հաւատացողոցս ողորմեացի, այժմ եւ ի յաւուրն յետնում, ըստ այսմ կենցաղոյս եւ օր առաջին երկին կենդանեաց, Ժտեմ հարց եւ հարարց հանդիպողաց, եւ վայելողացդ, յիշել եւ զիս զգապեալս՝ Ջափարաբաբէթափուր իբր Բանանայ Տէր Պետրոսեան Տեղեանց Նոր Զուլայեցի, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն ծառայ եւ սպասաւոր եւ յետին աւելածուս:

Բ. — Էջ 1270. — Յիշատակարան գրծագրողի գրքոյս Եօթնից Սուրբ Խորհրդոցն Եկեղեցւոյ. — Քա՛ռք անլուեաւ զոհաբանութեամբ եւ յաւիտենական երկրպագութեամբ Ամենասրբոյ Երրորդութեան եւ միոյ Աստուածածնեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ... Դժեցաւ եւ աւարտեցաւ աստուածային մատենա այս՝ որ կոչի Եօթն Խորհրդոց Սուրբ Եկեղեցւոյն Հայաստանեայց, աստուածաբան եւ յուսաւոր արարողութեամբ եւ զմեկնութեամբն հանդերձ. զոր եւ ի յօրինակէն Պօլսոյ օրինակեցաք մեծաւ սիրով եւ զգուշութեամբ: Ի միսիւ թարութիւն ազգիս Հայոց եւ ի պարծանս Եկեղեցւոյ եւ սուրբ Հաւատոյ:

Ի Հայրապետութեան Սրբոյ Գահին Էջմիածնի՝ տեառն Դանիէի Նախկին ընտրելոյն որ զհին հոգեւոյս Տեառն Ղուկասու կաթողիկոսին. սակեալ Դաւիթն ինք զինքն յառաջեաց քան զնա՝ եւ օծեցաւ ի իշխմածին: Եւ զհին սակաւուց յիշեալ Դանիէին ի Պօլսէն տարեալ էին մասնաբաւ ի Իւլ Քիլիսեան եւ Ղուսաստորչէնն եւ անդ օծեալ էին Հայրապետ: Եւ զհին թէ որպէս անցք անցին ի ներ քանի մօաց միջոցաց: Եւ ապա ահա յիշեալ Նախկին կոչեցեալ եւ յիշեալ տեառն Դանիէին վերստին պատուով ըստ արժանեոյն տարեալ ի Սուրբ Էջմիածին, հաստատեցին Հայրապետ Ամենայն Հայոց, եւ ԳԴԱԻԹն էլ այդ է որպէս թէ առհեպիսկոպոս մի ի խցին իւրոյ պատուով:

Եւ ի պատրիարքութեան Սրբոյ Սրուսաղիմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ տեառն Թեոդորոսի եւ տեառն Յովհաննէսի: Եւ ի մերն Նոր Զուլայոյ Սուրբ Ամենափրկչի վանից

վերադարձութեան տեղում Յարութիւն Առաջնորդին մերոյ, և ի նորին յԱռաջնորդի տեղում Գեորգեայ նոր հանգուցելոյն ի Տէր:

« Եղև ի Թուոյ Փրկչին մերոյ՝ 1808: Եւ ի Թուոյն մերում. 1257. և ի փոքրն Ազարիայի՝ 193: յամսեանն Ապրիլի . Ժէ. և Շամա իԸ, Ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցւոյն ի Հինդ Սուրբայ: Ուրեմն՝ որք Աստուծով վայելէ՞ք զսա գիրքս այս՝ նախ տուք փառս Աստուծոյ յաշողոգին և տնօրինողին ամենայնի: Եւ ապա յիշեալիք Ըղձիւ գիմոյ անարժանութիւնս, մարմնաւոր և հոգեւոր ծնողսն իմ՝ որք հանգուցեալք են: Յետ որոյ յիշեալիք ի Քրիստոս՝ հանգուցեալ զհաւքն իմ համայն, այսինքն նախնիքն իմ, որ ի Հին Զուղուց ազգաւ քնցեալք և ի Նոր Զուղայ քնակեցեալք՝ որ ըստ Առաքել պատմաբանի, յորոց պատհապ գտանողացն Տէր մի՛ յիշեսցէ զմեզս նոցին՝ յանդ առնելին: Ընդ նոսին և յիշեցէ՞ք զՊօղոսանց Միլիոնի որդի գեթ Պետրոս աւագ Բանանայ հայրն իմ հանգուցեալ և բնօխ (որմնադիր) Գալստանի դուստր և յիշեալ հօրս՝ ամուսին և ծնող մայրն մեր զՎարդենին. և զհօրս քեռոյն՝ ներկարար Զաւարե որդի գեթ Զաւարիայն, որ դաստիարակէլ է եղեր յիշեալ հօր մերում, զի անհայր պահեալ է զնա՝ հաբաւ գատ քերին իւրով Գուլմաբաթիւն և հօրաքեռիւ մերով մինչև յարբունս հասակի հասուցեալ, զի որք են եղեր հօրէն իւրեանց յիշեալ Միլիոնէն, զորոց Տէր հանգուցէ ի տեղւով լուսոյ և ի տեղւով հանգստեան: Յիշեցէ՞ք ի Քրիստոս գեթ Յակոբ այրիացեալ և ամուսնացեալ զհարգաթող եղբայրն իմ, և զքոյրն մեր Գուլմաբաթն որ այժմ Բանկալայ են, Եւ զամուսինն իմ զՄարիամն, երեք որդովք, զՍեփաննոս, զՆիկողայոս և զՊետրոս և զդուստրն մեր օրիորդ զԹադուհին և զգաղաթառաւ Պետրոս որդի՝ որ մէջ Զուղայոյ և զդուստր մի Վարդենի՝ որ աստ Սուրբունս վախճանեալ. զոր և մեք ահա՝ աստ վտարանդի բնակեալք, սպասելով յողորմութեան Աստուծոյ և ի քառութեան յանցանաց մերոց յուսով: (Առ աղօթեցութիւն ինչ՝ որ վասն գծաբութեան գրեցոյս ա՛յս): Գիտել և զա՛յս հարկ է՝ զի գիրքս այս՝ ըստ մասին՝ այսինքն՝ ի սկզբէն, մինչև ի (40) թղթահամարն: Ի համեմատ օրինակի գրեցոյն գրեցաք. Եւ այնու հետ:

այսինքն ի (41) համարէն սկսեցաք համառօտել, որ ըստ ոմանց պրակաց մի՛ միայն զաղարկութիւնսն ծուլացաք գրել, որպէս որ յորոց աղարկութիւնսն չէ գրեալ, գրեալ եմ նշանագրաւ, թէ՛ ևն: Քանզի որպէս որ սկիզբն ասացուածոցն է, ի հարկէ և ի վերջ բանից աղարկութեանցն Եւս զնոյն հաստատէ, որպէս և յայտ է, և ամենաւանդ որ զգիրքս զայս առաւել կու թանձրանայր: Նա՛ և զորոց ոմանց պրակաց որ ընդ ամէնն է գրեալ, մեք ևս ի վերջն նորին գրեալ եմք թէ պրակս այս ընդ ամէնն օրինակեցաւ, որպէս տեսնի այսպէս ի բազում պրակն, մինչև ի թղթահամարն (470) Եւ զկնի՝ այլ ո՛չ Եւս գտանի համառօտ գրեալ կամ պակաս: Այլ բոլորն՝ ըստ օրինակին համեմատ գաղափարեալ օրինակեցաք, մինչև ցվերջ գրքիս՝ ուր համարն է (1248): այսինքն առ այս շատ լիցի, ո՛ղջ լեւուք: Նա՛ Եւ զսխալանս իմ որք աստ ձեզ իմաստնողք է ուղղել: վասն որոյ աղաչեմ, զի անմեղադրելի թողցէ՞ք, զի չէ՛ կամաւ:

Ըստ Սրբազան Առաքելոյն Պօղոսի՝ ժտեմ, հուսկ յետոյ քան զամենեանն, իբրև անարդի միո՞յ յիշման արժանի համարեալիք և զիս գտառագեալս: Եւ որք յիշէ՞ք յիշեալք ինչիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ յուսոյն մերոյ: այժմ և ի սոսկալի աւուրն յետնում: Նուազստ ամենապիկար ծառայ Տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Զաւարիա պարտաւոր և իբր պաշտօնեայ, Տեթ Պետրոսեան Միլիոն, Պօղոսանց կոչեցեալ, Նոր Զուղայեցի, Եւ այժմ ի Հնգկալստան Սուրբ տամբ բնակեալս:

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԼԵՋՈՒՍԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ(*)

Մինչև է. դար արաբները ընդհանուր պատմութեան համար աննշան մի ժողովուրդ էին, որ խումար խումար ապրում էին Արաբիոյ տաք անապատում՝ կիսափայրենի գրունքեան մէջ՝ 611 թուին Մուհամմեդ սկսեց քարոզել իսլամը և արաբների բաժան բաժան ցեղերը կրօնի միութեամբ միացած ու զօրացած՝ դուրս եկան աշխարհներ նուաճելու (632)։ Ժամանակը չափազանց բարեպատեհ էր. յոյները և պարսիկները իրար ջարդելով ուժասպառ էին եղած. քրիստոնէութեան մէջ երկպառակութիւն էր տիրում և արաբների թարմ ուժերին դիմադրելու համար խոշոր արգելքներ չկային. ուստի կարծուածից էլ աւելի շուտ եղան նուաճումները։ Կարճ ժամանակում նուաճուեցան Ասորիքը, Պաղեստինը, Եգիպտոսը, Պարսկաստանը, ուրից յետոյ էլ Հայաստանը։

Առաջին արաբական բանակը ոտք կոխեց Հայաստան 640 թուին և մինչև Դուին յառաջացաւ։ Այնուհետեւ սկսեց պատերազմների մի երկար շարք արաբների եւ յոյների միջև՝ Հայաստանի տիրապետութեան համար։ 53 տարի տեւեցին այդ պատերազմները և վերջապէս 693 թուին արաբները պաշտօնապէս տեղ գործան Հայաստանի՝ մինչև Կովկասեան ինքնաշղթան։

Քանիցս անգամ հայերը ապստամբեցին արաբների դէմ՝ թօթափելու համար հպատակութեան լուծը, բայց այդ ապստամբութիւնները բոլորն էլ անյախող անցան և վերջի վերջոյ նպաստեցին միայն մի բանի, այն է իրենց լուծը աւելի ծանրացնելու։ Հայերը վերջապէս համոզուեցան դրանում և այնուհետեւ լքուած՝ անորոշուելով տարին հպատակութեան լուծը մինչև Թ. դար։

Թ. դարից սկսում է արաբական պետութեան քայքայումը, որի պատճառներն էին նախ պետութեան ընդարձակած աւաւ տարածութիւնը՝ որ մէկ ձեռքի տակ կառավարել անհնար էր, երկրորդ՝ արաբ իշխանների և ամիրապետների մեղկութիւնը՝ որ զիջուած անբաւ հարստութեան արդիւնքն էր, երրորդ՝ կրօնական բազմաթիւ հերձուածները՝ որոնք ձեռացան մահմեդականութեան մէջ, չորրորդ՝ պետութիւնը կազմող ցեղերի և ժողովուրդների բազմազանութիւնը և հիւնդերորդ՝ իւրաքանչիւր երկրի վրայ նշանակուած էմիրների անշտական ձգտումները, Ապստամբութեան ընդհանուր ոգին սկսում է տիրել արաբական պետութեան ոչ միայն քրիստոնեայ այլ և մանաւանդ մահմեդական դարձած ժողովուրդների մէջ։ Այսպէս Աֆրիկէի արաբները կազմում են մասնաւոր խալիֆայութիւններ, նորաստնում հիմնում է պարսկական Թահրիի պետութիւնը (820), Աֆղանիստանի մէջ Ասֆֆարիների պետութիւնը, որ Պարսկաստանի մեծ մասին տէր է դառնում։ Նոյն ժամանակ Հայաստանում էլ Աշոտ Ա. ճարպիկ քաղաքականութեամբ ստանում է արաբներից թազաւորական տիրուղոս և հիմնում է Բագրատունեաց թազաւորութիւնը (885)։ Այս թազաւորութիւնը սկզբում հարկատու էր դեռ Դուինում. բայց քիչ քիչ այս կախման կէտերն էլ ջնջուեցան և Հայաստանը կատարեալ անկախութիւն ձեռք բերաւ Աշոտի անմիջական յաջորդների օրով։

Հայերը երկրորդ անգամ յարաբերութեան մասն արաբների հետ ժի. դարից սկսած։ Արծրունեաց ու Բագրատունեաց թազաւորութեան անկման ժամանակ շատ հայեր գաղթեցին Կիլիկիա և քրէնով տեղական յոյներին՝ հիմնեցին Կիլիկիոյ փոքրիկ իշխանութիւնը, որ Լեւոն Բ. թամանակ մեծ ու զօրեղ թազաւորութիւն դարձաւ։ Թառաշնայով դէպի Եփրատ ու դէպի Ասորիքի հիւսիսային կողմը՝ բնականաբար հայերը չլիման մէջ պիտի մտնէին Հալէպի և Դամասկոսի արքայութեանութեանց հետ։ Շուտով սկսեց թշնամութիւնը հայ և արաբական իշխանութեան միջև. Հալէպի, Դամասկոսի և Եգիպտոսի սուլթանները քանիցս անգամ արշաւեցին Կիլիկիա. հայերը դաշնակցելով թաթարների հետ յաջողութեամբ

(*) Շարմախալիսիւ՝ մեծամեծ հեղինակի «Պատմութիւն Հայ Լեզուի» գործէն (Դ. Գրուխ)։

դիմագրեցին արաբներին և մինչև անգամ նուաճեցին Հալէպը, Դամասկոսը, Երուսաղէմը և մտադիր էին նոյնիսկ Եգիպտոս տարաւելու։ Սակայն թաթարների դաշնակցութիւնը կէս դար միայն տևեց և 1302 թուին թաթարները մանկեղականութիւն ընդունեցինով։ Ենախանաբար այդ դաշնակցութիւնն էլ լուծուեց։ Հայոց նախկին դաշնակիցները դարձան թշնամի և արաբների հետ միացած յարձակուեցան Կիլիկիոյ վրայ։ Հայերը հետզհետէ թուլացան, Կիլիկիոյն մաս մաս նուաճուեց և վերջապէս 1375 թուին ամբողջովին ընկաւ Եգիպտոսի արաբների լծի տակ։ Այնուհետև Կիլիկիոյն մնաց արաբ, թիւրքմէն և թուրք իշխաւ նութիւնների ձեռքը, մինչև 1517 թիւը, երբ Ասորիքի, Պաղեստինի և Եգիպտոսի հետ Օսմանեցոյ ձեռքն անցաւ։

Հայ-արաբական յարաբերութեանց այս համառոտ ամփոփումից երևում է որ այդ յարաբերութիւնները պէտք է բաժանել երկու մասի։ առաջինը՝ արաբական տիրապետութիւնը բուն Հայաստանում, որ տեսւում է է. դարի կէսից մինչև Ժ. դար, 250 տարի, և երկրորդ՝ Կիլիկիայում և Ասորիքում որ տեսւում է զանազան հանգամանքների տակ ԺԲ. դարից մինչև այժմ, քանի որ այսօր էլ հայերը Ասորիքում՝ թէև Ֆրանսիական տիրապետութեան տակ, բայց ապրում են արաբների հետ ամենօրեայ յարաբերութեան մէջ։ Ըստ այսմ էլ արաբական ազդեցութիւնը հայերին վրայ պէտք է քննել երկու գիրքից, բուն Հայաստանում, և Կիլիկիայում ու Ասորիքում։

Թէև Արաբները դուրս էին եկել մարդարէի պատուէրի համաձայն անհատականներին դարձի բերելու, բայց իսլամի քարոզութիւնը տեղի ունեցաւ և յաջողեցաւ միայն կռակալու ու կրակալալու երկրների մէջ։ Այսպէս Պարսկաստան, Աֆղանիստան, Բելուճիստան, Հնդկաստան, Թուրքեստան, Կովկասի լեռնականները և Աֆրիկի վայրենիները ընդունեցին իսլամութիւնը և իսլամութեան հետ արաբական գիրը, գրականութիւնը և քաղակրթութիւնը։ Մեր հաբեան Պարսկաստանում այնպէս արագ շարժեց իսլամ որ կրակալալուների փոքր մի խումբ միայն կարողացաւ փախել ու հաստատուել Հնդկաստանում, ուր մինչև այսօր շարունակում են իրենց գոյութիւնը

փարսի անունով։ Մնացեալ ամբողջ ժողովուրդը մահմեդական դարձաւ։ Պարսկաները մահմեդական դառնալով՝ իրենց հին կուլտուրային թշնամի դարձան և ոչ միայն ընդեցին ատուականները, այլ և ամբողջ իրենց գրականութիւնը, գրքերը և նոյնիսկ պարսկական (պահլավական) գրերը։ Երանք ընդունեցին արաբական տառերը, ըզգմաթիւ փոխառութիւններ արաբերէն լեզուից, այնպէս որ պարսկերէնը այսօր արտաքուստ ամբողջապէս և ներքուստ կիսովին արաբական լեզու է։

Քրիստոնեայ ազգերը այսպէս չեղան արաբները ընդհանրապէս կրօնական հալածանք չհանեցին քրիստոնեաների դէմ. կատարուած դէպքերը մասնակի բնոյթ էին կրում։ այս պատճառաւ էլ այդ ազգերը քրիստոնէական կրօնի հետ միասին և նրա պատճառով կարողացան պահել իրենց լեզուն, գիրը, գրականութիւնը և քաղաքակրթութիւնը։ Միայն այն քրիստոնեայ երկրները, ուր արաբները կամ ընդհանրապէս մահմեդականները հոծ բազմութեամբ լցուեցին, չկարողացան դիմաւորել Վերջի ի վերջոյ ամբողջապէս արաբացան. այսպէս Պաղեստինը, Ասորիքը, Միջագետքը և Եգիպտոսը։

Հայաստանը պատկանում է առաջին կարգի երկրներին, այսինքն նրանց՝ որոնք ընդհանրապէս զերծ մնալով կրօնական խռչոյ հարածանքից և չունենալով իրենց մէջ արաբական խռչոյ դադրականութիւն, կարողացան պահպանել իրենց լեզուն, գիրը և գրականութիւնը։ 250 տարիների այն շրջանը, երբ Հայաստանը մնաց արաբական իշխանութեան տակ, իր տեղութեամբ բնական կարճ է չուզէր պահանք և չատաւելի կարճ Պարսկականից։ Որակի տեսակէտով էլ նա շատ յետ է ոչ միայն պարսկականից, այլ և արաբականից ու յունականից։ Քրիստոնէութիւնից առաջ հայերը կրօնակիր էին պարսիկներին. քրիստոնէութեան ներածմամբ նրանք կրօնակիր դարձան ասորիներին և յոյներին, որոնց կուլտուրական ազդեցութեան, գրին ու գրականութեան ենթակայ էին՝ երկար ժամանակ, մանաւանդ երբ սեպական ազգային գիր ու գրականութիւն չունէին։ Մինչդեռ արաբների ժամանակ ազգպէս չէր։ Ի հարկէ հայերը բացարձակապէս չէզոքացած չէին

արարներից. Հայաստանի մէջ կար արաբական իշխանութիւն և բանակ, զանազան քաղաքներում գտնուում էր արաբ գաղութականութիւն, այսպէս Ուլաթի շրջանում, Դուխնում, աւելի հիւսիս Պարտաւում, ուր ըստ արաբ աշխարհագիրների տեղական ընթացիկ լեզուներից մէկն էլ արաբերէնն էր: Շատ հայեր գիտէին արաբերէն լեզուն, յատկապէս նրանք որ Բաղդատ ու Դամասկոս մի քանի տարի գերի մնալուց ու նոյն իսկ հաւանքը ուրանալուց իսկոյն դարձել էին Հայաստան: Օրինակ Բագարատ Բագրատունի իշխանը, որ 835 թուին էլ-Մոսասսեմ ամիրապետից իշխանաց իշխան էր կարգուած Հայաստանում, այնպէս տիրապետում էր արաբերէն լեզուին, որ նանայ ասորի վարդապետը նրա խնդրանքը ընծայում էր իրեն Յովհաննու աւետարանի մեկնութիւնը արաբերէն լեզուով, որ ինքն էր գրել նախ ասորերէն լեզուով և յետոյ Բագարատի համար վերածել արաբերէնի:

Այս բոլորով հանգերձ հայոց կրօնական տարբերութիւնը, հայերէն գրի և գրականութեան գոյութիւնը և ազգային գիտակցութեան լայն ըմբռնումը մի մի թուումը դարձան արաբական ազդեցութեան առաջ և հայերէնը չազդուեց նրանից այն չափով, որ չափով որ ազդուել է միւսներից: Ձուներնալով որ և է գրուածք այս շրջանի ժողովրդական լեզուով, մենք իսկապէս չգիտենք թէ հասարակ ժողովուրդի լեզուն որ չափով ազդուել էր արաբերէնից. բայց գիտենք գոնէ, որ գրական լեզուի վրայ այդ ազդեցութիւնը չափազանց աննշան է: Այսպէս նանայ ասորու Յովհաննու աւետարանի մեկնութեան մէջ, որ Բագարատ Բագրատունու խնդրանքով նախ ասորերէն գրել է հեղինակը, յետոյ թարգմանել արաբերէնի և արաբերէնից էլ վերածուել հայերէնի (Թ. դար), տպ. Վենետիկ 1920, ծալրից ծալր ոչ մի արաբերէն փոխառութիւն չկայ: Նոյնպէս Յովհաննէս Ե. կաթողիկոսը, որ Թ. դարու կէսից մինչև Ժ. դարու առաջին քառորդի վերջն ապրած հեղինակ է (+ 925) և որ մօտիկ յարաբերութիւններ ունէր արաբ իշխանաւորների հետ, իր ամբողջ պատմութեան մէջ (տպ. Երուսաղէմ 1867, էջք 457) գործ է ածում միմիայն երեք արաբական բառ. սելալմ ալ-իֆ (էջ 123)՝ իբր օգրայ արաբ ոստիկանի

բերանից, կուրամ (էջ 421) և մակուրամ կուրամ (էջ 314), որ թուի թէ արաբերէն է: Պէտք է ընդունել սակայն որ հասարակ ժողովուրդի լեզուն արանից շատ աւելի փութառութիւններ ունէր:

Արաբերէն լեզուի ազդեցութենը գրական հայերէնի վրայ երևում է ուրիշ կողմից: Բանասէրները արաբական ազդեցութեան են վերագրում այն ուղղակի, ճամարտակ ոճը՝ որ երևում է նոյն շրջանի հեղինակների գրութեանց մէջ: Իբրև օրինակ բերենք Յովհաննէս կաթողիկոսի պատմութիւնից երկու հատուած.

«Ձայսու ժամանակաւ անադին իմն յեղակարծում ժամու սաստիկ շարժմանց եղևոց ի գիշերի ի Դուխն քաղաքի, բազում սասանուսն և սարսափուսն և դղրգուսն և կործանուսն զբնակչօք քաղաքի գեղեալ, հիմն ի վեր տապալէր: Վասն զի առհասարակ ի վայր փուռեալ զպատուար պարսպացն և զապարանս գլխաւորացն և գտունս ռամկացն, իբրև գերիզուտ վայրս առապարաց յական թօթափել տեսանիւր: Այլ և զաստուածաշէն եկեղեցիս կաթողիկոսարանին և զայլ ևս հաստանդոյս վկայարանս դղրգեալ քանդեալ աւերեալ ի վայր հոսէին, որ զրեթէ իբրև զփապարս վրձուտս դերբկաց սարսափելի տեսողացն երեւիւր: Այլ և հեղձամղձուկ յարկածածուկ հողաթաւը հողահեղձոց սատակուսն զիսկոյտ բազմութեան, որ կարծարգոյն քարզէն և անկարեկիր միտս էր ստացեալ՝ յարգարէր զնա ի բազում ողբս և յաստօսրաթոր կականուսն: Թողում ասել զազգակիցս և զկարեկիցս և զլծակից հարազատութիւն մարդկան, որոց կականուսն և ողբուսն և աշխարուսն գուժից ճշոյ և կանչոյ և կառանչոյ, և աղիողորմ ձայնք երգեցիկ գուսանաց և սեւազգեսաց կանանց և արանց վշտահար հեծութեամբ սզացեցոց՝ մինչև յերկինս բարձրացեալ հասանէր: Իսկ զբազմութիւն զիսկանցն ոչ բաւեալ տալ գերեզմանախն, զբազմութիւն ի վիհս և ի խորափիտս և ի դարափլակս ընկեցեալ լինէին: Եւ այսպէս ահ բարկութեանն անափետ զամենսեանս ունէր՝ պաշարմամբ զգածեալ զմնացեալսն» (Գլուխ ԼԲ.):

«Եւ իբրև ի բաց եղաւ ձմեռնային ձիւն նախաղաղ սառնամանեաց ցրտութիւնն, և զարնանային հարաւահողմն շնեաց՝ զտեղին

փոխաբերեաց, ապա ոստիկանն Յուսուփ բազում երիվարս սրափարս սօսս և ահա պարանոցս պատրաստեալ՝ բազմազան պըճնայամբար դարդուք և զինուք ոսկեխանձ ոսկեհեղար պանուշանօք, այլ և թագ ևս յոսկելո սփերկար կազմեալ, և ի նմա յեւլուզեալ յեռեալ վարսական մարգարտատող՝ տպազարդութիւնս, և այլևս ականս պատուականս, և բազում և երեկելի զգեստս արքունականս ոսկեհամուկս և շղաշտեռն հրաշանկարս միանգամայն առաքէ ի պատու մեծարանաց արքային Սիբաստայն Այլ և Ալիտի երկնցո որդւոյ արքայի նորանշան իմն պատու յարդարեալ իբր օգապարիկ իմն երիվար գեղեցիկ զարդուք և զինուք և պերճապանոյճ երանգս զգեստուց և կամար ականակապ ընդ մէջ ամենալ, և կացուցանէ զնա իշխան, իշխանացս հայոց, Բայց և ես ևս՝ որ զայս քրեցի, պատուեցայ պատուաւ սիրեալ յոստիկանէն՝ զգեստուք՝ ըստ օրինակի մարդիս. և ջորի պանուշաբար ոսկեզօծ զարդուք առաջի մատուցանելով ինձ: Իսկ արքայի խախ լեալ ի բարեձիւր պարգևս նորա և ընկալեալ մեծաւ շնորհակալութեամբ, ոչ սակաւ ինչ քան թէ բազմամասնաբար յիւրօրէն ևս նմա ընծայէր բարեփայլուչ և շքնադատես և երեկելի զարդս հանդերձանաց և նկարակերտ կազմուածս բազմականաց կարմրութեամբ որդանց և ըմբակս և նուազս, և կամար ի համակ ոսկեոյ՝ գործ հոռոպայական ճարտարաց, յեւրանգս գունակ գունակ ապակւոյ, առաւել ևս տասնապատիկ յանելուածով՝ քան զմիանգամայն իսկ ընկալեալն առ ի նմանէնս (Գլուխ Խ. Ե):

Յովհաննէս կաթողիկոսից մի քիչ յետոյ ի Թովմայ Արծրունիին, որ լինելով Հայաստանի հարաւային արեւելեան կողմից՝ աւելի մօտիկ էր արաբական աշխարհին և աւելի ազդուած պիտի լինէր արաբերէնից: Ահա նմոյշներ նաև նրա լեզուից:

«Իսկ իբրեւ լուաւ թագաւորն զայս գոյժ աղաղակի հասնել ի դուռն արքայի, մըրմառեալ իբրեւ զառիւծ և իբրեւ զարջ տարակուսեալ՝ վառեալ լինէր իբրեւ զբոց հնցի, իբրեւ զալիս ծովու զիգեալ կուտամբ փըրփրեալ ծիրանագոյն արիւնշանման, ուժգին զուլեղով անդնդաքակ յուզմամբ իբրեւ զհեղեղատ յորդահոս ի ճայթմանէ կարկտահոս ամպոց, հրախառն տողորմամբ եռացեալ

շուրջ զսրտին արիւնն՝ մաղձախառն բերմամբ յապուչ զմիտսն կրթեալ՝ կայր ի մէջ տարակուսի, խնդրէր գտանել զեղն իրացն եկելոցն առ նա գուժկանացն» (Արծր. տպ. Պատկ. էջ 114):

«Եւ ելեալ թագաւորն նստաւ յատենի ի բարձրաբերձ բեմի միջ ի մէջ աշխարհակոյտ մարտիի անհուն բազմութեանն, և հրամայեաց ածել առաջի զկապեալսն, հարցանել և լսել ի նոցանէ: Եւ կայր. զյօնսն պուզտեալ, կոկոզարանէր լի յոխորտանօք, խրոխտայր և փռնգտար, եռացուցանէր ի վեր մէջր զգառնութիւն ժահահոտ մարձոյն չարաթոյն վատարանութեանն, սրտմտեալ անժուժկալ ի բարկութեանն ջերմագոյն արեանն մրկալից շարժմանն, և սկսաւ թափել զմահածին թոյնս իւր ի վերայ կապելոցն, իբրեւ զթոյնս իտի, առանց վեր ի վերայ զնելոյ սփռել տարածանել ի կորուստ և յապականութիւն իրազմաց» (Արծր. էջ 154):

«Ի սորա յերրորդ ամի թագաւորութեանն ի վերայ հայոց՝ աստուածատուր բարկութեամբ անդնդաշարժ վրդովմամբք ներքնագոյն խորոցն պատահեալ միմեանց սահանախաղաց զղրկմամբ, հիմնաւարժ տապալմամբ, ներքսագոյն երկրի թուլացեալ պնդափակաղխեալ սանտարամետական սահմանին, բարկութեան հողոց շնչեալ ընդ լրոցն խաւարայնոց, ի կոհակ անդնդաքակ զթանձրախտակ երկրի զկարծի և զծանրալիւր անկշիւ անբառնութիւն տատանեալ, մինչ յերեսս երկրի ի վեր մշեալ հանդէպ քաղաքին Արտաշատու, որ Բլուրն նորուն ասի, յորում շահաստանն Դուռն, մարդախիտ պարսպաւոր պատնիշօք պատուարեալ եւ տուրեւանդի վաճառականութեամբ եւ ազգի ազգի պղծութեամբ յափրացեալ յղփացեալ՝ զնա ի հիմանց տապալեալ բերանաբաց դժոխաբար լայնեալ զբերան իւր՝ յողունց քան թէ սակաւուց աւար փիժել յանդունդս, որոց ոմանք և տունք նոցա գերեզմանք նոցին եղեն: Գունակ կորխային բանական յանդնաքակ տունն զքնակութիւնսն արարին, անխայեալ ի Նինուէական սորլացեալ նախանդ ոչ անխայեալ առ քարղէն սիրտ քաղաքացւոցն Դուռայ, նաև տեղիք սրբութեանց տունք աղօթիցն զշարժման կիրս կրեալ, պատամամբ որմաշարժ լինելով» (Արծր. էջ 230):

Վերջապէս տալիս ենք մի հատուած Սահակի և Մեսրոպի անանուն պատմութիւնից, տպ. Սոփերք, հտ. Բ. էջ 5-42, որ ժեր կարծիքով գրուած է մօտաւորապէս 850 թուից առաջ:

«Այսպիսի» թերեւ բարբառէին երանելի առաջնորդքն մեր. այսպիսի՝ ձայնս արձակէին վաճառականքն ամենառատ. այսպիսի՝ թելադիր լինէին քարոզքն ճշմարտութեան, մշակքն հոգևորք, գործօնեայք գեղեցիկք, բեռնաբերքն շահաւէտք, հարսնածուքն երանելիք, փեսաւէրքն փառաւորք, առթողքն արիական, կոտաւածքն պատուականք, վարդապետքն քաղցրութեամբք, դայնակքն դիւրահամբոյրք, դատարականքն գորովագութք, գպրապետքն բարեսէրք, հովիւքն քաջափառք, մատակարարքն երջանկացեալք, իմաստասէրքն մեծարգոյք, բարեբերքն բերկրակիցք, ճաշակարարիւրքն ճոխացեալք, սինքն հաւատոյ, ամոլքն եկեղեցւոյ, արմատքն անմահութեան, քանոնքն արդարութեան, չափքն իմաստութեան, յարգարիչքն օրինաց, հիմնացուցիչքն հաւատոյ, արձանքն մարութեան, պսակքն պննութեան, դարդքն զգաստութեան, խաղարարքն իմանալի, մատուակքն ցանկալի, բարձրացուցիչքն եկեղեցւոյ, մխիթարիչքն տրամեցելոց, սանձքն անդգամաց, փարթամացուցիչքն հաստացելոց, դաւանողքն ուղղափառութեան, հաստատիւք հաւատոց, նորոգողքն կարգաւորութեան, դարմանակալքն իմաստութեան, պատմաբանիւրքն փառացի Յիսուսի, ողբերգականքն գովելիք, որք խնդուութեան ոչ եղեն խրախակիցք, այլ տրամուսութեան գտան ոգակիցք. որք ի բերկրութեանն ոչ վայելեցին ընդ բերկրեալսն, այլ զանոնութեանն տխրեցան ընդ վտանգեալսն. որք յանդորութեանն ոչ էին զուարճակիցք, այլ ի թշուառութեան գտան չարաչարակիցք, որք ի զերամբարձութեանն ոչ գտան բարձրացեալք, այլ ի տառապանսն նստաստացեալք, որք ցնծութեանն ոչ գտան զասակիցք, այլ ողբոցն եղեն ձախակիցքք (էջ 24-26):

ՊՐՈՓ. Հ. ԱՅՏԱՌԵԱՆ

(Դարձակելի)

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԷԶՄԻԱՄԵՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱԶԷՍ Ս. ԱՅՈՌՈՅ ՄԷԶ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր եւ Ս. Արքուդոյ Միաբանութիւնը ուրախութիւնն ունեցան հիւրընկալելու Յունիս 26ին, Ս. Էջմիածնի Մայր Արքուդոյ եւ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի պատուիրակները՝ յանձնա Բօթ. Առաջիկ Առաջնականի եւ Ծիկոս դայոս Մանուկեանի: Մեծայարգ հիւրերը առաջնորդուեցան Պատրիարքարանի Դանիինը ուր կատարուեցաւ պատեան ընդունելութիւն:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը՝ յանուն Ս. Արքուդոյ Միաբանութեան, բարե գալուստ մաղթեց Ս. Արքուդոյ քանկազին հիւրերուն, յայնեց այն ուրախութիւնը որով համակուած են բոլոր Միաբանները, եւ բրաւ տօնազին մաղթանքներ Ս. Էջմիածնի, Մայր Արքուդոյ պայծառութեան, Ն. Ս. Օծուրին Տ. Տ. Դեռոյ Զ. իմաստուն ու խոհական Հայրապետի արեւատութեան եւ ներկայ պատուիրակներու յաջողութեան համար: Ապա Մայր Արքուդոյ պատուիրակ յարգելի Բօթ. Ա. Առաջնական, խօսք առնելով հաղորդեց Նորին Ս. Օծութեան սիրալիւ ողջոյններ Նորին Ամենապատուութեան եւ իր գլխաւորած Միաբանութեան, եւ Հայրապետական մաղթանքներ Սրբապետի Ս. Արքուդոյ հաստատութեան եւ պայծառութեան համար: Ապա խօսեցաւ Ս. Էջմիածնի Մայր Արքուդոյ, անոր տօնանքնի Դանիակալի իր արտասանմանի զաւակներու նկատմամբ ունեցած սեռեմ եւ պատկառման այն մեծ դերին զոր ունեցած է Հայաստանայն եկեղեցին ամենուրեք: Սովեթական Հայաստանի բոլոր հաղափառները յարգանք միայն ունին հանդէպ Մայր Արքուդոյ, որ վերջին պատերազմի անկեղծովակ օրերուն չդադրեցաւ հայրենասիրութեան ծայրը ըլլալ իր գաւակներէն իւրաքանչիւրին:

Բարե գալուստի պատօճական այս արտաբերութենէն ու արտայայտութիւններէն ետք, միաբան վարդապետներ առանձնաբար յայտնեցին իրենց խնդակները պատուիրակներուն, ու մեկնեցան, յարգելի հիւրերը ձգե-

լով Ամենապատիւ Ս. Պատրիարքի եւ Գեորգիոս հիւրերը՝ հակառակ իրենց անպատեհական, մնացին եօթնակ մը օրեր Ս. Արքուդոյ մէջ եւ ընդունեցին այցելութիւնները քաղաքի ազգայիններուն եւ երիտասարդներուն:

Հայրապետական պատերազմները՝ հետեւեալներէն Ս. Արքուդոյ վարչական կազմակերպութեամբ, նախագին օպաւորութիւններ վարդապետներու հետ առանձնակի ծանօթութիւններէն, եւ չվարանցեցան յայտնելու յանձնարար ան հիացումը զոր ունեցած են այս Հաստատութեան ներս տարուած աշխատանքին մասին: Ընկերակցութեամբ Ս. Արքուդոյ Լուսարարապետ՝ Գեորգիոս Ս. Նիքիթի վրդ. Տրեքերանի, այցելեցին նաեւ Ս. Քաղաքի Տնօրէնական վարչերը եւ ազգային սրբաօղորդները, եւ հպարտութեամբ լեցուցան Ս. Տեղեկաց մէջ ազգային իրաւունքներով, որոնք դարեւով տարուած պահուած են Ս. Արքուդոյ Միաբանութեան կողմէ ի փառս ազգիս եւ ի պարծանս Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ: Այցելութիւններ տուին նաեւ Բեթղեմիէի եւ Համբարձման լեռն սրբավայրերուն եւ նոյն ուրախութեամբ հաստատեցին դարաւոր իրաւունքներու պահպանման գործը եւ պահանջուած զոհողութիւնները:

Յունիս 29ին, Տաթար կեսօրէ վերջ ժամը 5ին, Նորին Ամենապատուութիւն Սրբազան Պատրիարք Հոր հրաւերով, էջմիածնի Հայրապետական պատերազմները խօսեցան հայ հասարակութեան, ժառ. վարժարանի սրահին մէջ: Բանախօսական սոյն երեկոյթին կը նախագահէր Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը: Հանդէսին բացումը կատարեց ժառ. վարժարանի Տեսուչ Հոգ. Տ. Սերովքէ վրդ. Մանուկեան, եւ հրաւիրեց Յօրժ. Ա. Առաքելեանը բնմ:

Յարգելի Բրոթիկոսը ծափահարութեանց մէջ բարձրացաւ բնմ եւ ճոճակալութեան իր խօսքին ետք, խօսեցաւ էջմիածնի եւ անով խորհրդապետներու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին: Ծանօթացաւ խորհրդային Միութեան եւ ի մասնաւորի խորհրդային Հայաստանէն ներս Եկեղեցւոյ եւ Պատրիարքի մեծագոյն հաջողութեան: Բացարեւելքի խորհրդային կարգի մէջ այլ բաժանումը մեկնուած է զանազան դիտարկումներ կամ

քիւր հասկացողութեամբ: Սրբ. չենք ունեցած պետականութիւն, երբ կորսնցուցած ենք մեր անկախութիւնը, Հայ Եկեղեցին իբրեւ հարազատ մայրը իր ողորդներուն, իր վրայ առած է անոնց իրաւական բոլոր գործերը ի հետեւիս յանձնար իր բուն իսկ գերին, աշխատած ու պայմարած է ոգի ի բոլին, ձեռք բերելու իր գաւակներուն անկախութիւնը եւ պահպանելու ու զարգացնելու անոր գիտակցութեան հիմքերը զօրացնող դարաւոր մեակոյթը:

Այսօր՝ Եկեղեցին աւախ է ճշտելով Հայ պետականութիւնը եւ անոր քրտնոյ կազմաւորուող մեակոյթն ու բազմակարգութիւնը: Այսօր՝ խորհրդային իրաւակարգի մէջ Եկեղեցին բաժնետէլով Պետութեան, այս վերջնոյն յանձնուած է այն բոլոր աշխատանքները որոնք իրաւական կերպով կը պատկանին նորաստեղծ Հայկական Պետութեան, իրեն կը մնայ ամբողջութեամբ լծուելու կրօնական իր գերին միայն դարձնելով իր հիգիեր արդիւնաւոր եւ օգտակար:

Սրբ. հետեւիին էջ առ էջ մեր Եկեղեցւոյ դարաւոր պատմութեան, պիտի գտնենք զայն յանախ լուծած, արհամարհուած, իր գերին դուրս տարած եւ նոյն իսկ ճալածուած: Այժմ, Հայրենիքի մէջ երբ Եկեղեցին չգտնուի քաղաքական գործերով, ապա է սակայն, կը վայելէ իր բուն իրաւունքներուն բոլոր աշխատութիւնները, ու սիրուած եւ յարգմանի առարկայ դարձած է բոլորին կողմէ: Հայ Եկեղեցին երբեք չէ վայելած այն ազատութիւնը զոր այսօր կը վայելէ խորհրդային իրաւակարգին մէջ: Ազատ այս պայմաններու ռազմականութեան Հայրապետը կ'աշխատէ պայծառացնել էջմիածնի: Միազարմ է նորոգել էջմիածնի Մայր Տաճարը, այս նպատակով կ'ազմած է յայտնի Դարաւորապետներ եւ Եկեղեցւոյ բաղկացեալ յանձնախումբ մը, որոնք արդէն իսկ անցած են գործի եւ սկսած ծրագրի պատրաստութեան: Վեհափառ Հայրապետի փափաքն է որ Դարաւոր վերանորոգութիւնը զուտ հայկական ոճով, իբրեւ գեղեցկապիտան արժէք ներկայացնող հնութիւն, իբրեւ հարաւորապետութիւն եւ Եկեղեցւոյ Վեհափառ Հայրապետի կարեւորագոյն այս ծրագրին զուգընթաց կան ուրիշ ծրագիրներ ու փափաքներ, ինչպէս Վեհափառ նորոգութիւնը որ իրականութիւն է այսօր, նոր վերանորոգութիւն մայր:

բախողաբի մեջ, որուն մասին իմացած եւ բերելու թէ արդէն սկսուած են նախապատասխան աշխատանքները: Նորակառոյց վեհաբանը պիտի ունենայ Բագրատունեաց օջանի հայկական պալատներու ոմը: Բաղկացած երեք յարկերէ, պիտի ունենայ 22 սենեակներ ինչպէս նաեւ մեկէ աւելի ընդարձակ դահլիճներ: Այս նպատակին համար Մայր Աթոռին յաջակցուած է գեֆերը, մայրաքաղաքի լաւագոյն թաղամասին մէջ, Բաղրամեան փողոցին վրայ:

Վեհ. Հայրապետի փափաքներէն մեկն երեսնաբայուած սենեկ ձեւաբանը, որ դադարած էր եւ որ վերաբացուեցաւ 1945ի Նոյեմբերի սկիզբը: ձեւաբանը ներկայիս ունի 37 ուսանողներ որոնք կ'ուսանին եւ կը սնանին էշմիածնի հովանիին ներքեւ: ձեւաբանի ծրագիրը նման է օտս Սրուստիքի ժառանգաւորաց վարժարանի ծրագրին: Կը դասախօսուին թէ՛ ընդհանուր գիտելիքներ եւ թէ՛ կրօնական դասեր: Մասնաւոր աշխատանք կը բաժնուի նոյն առնքի ու կուսակցութեան ուխտը ընելու ի վիճակի չեղող աշակերտներ կարենան դպրոցը վերջացնելէն ետք դուրսը տարուակել իրենց ուսումը, կեանքի ապարհեղէն առանց բան մը տուած ըլլալու: ձեւաբանը ապահովուած է դասասններով՝ որոնց մէջ մեծ տեղ ունին հոգեւորականներ: Աշխարհական դասասններէն մին է նաեւ յարգելի բանաթոս Բոթեքտոր որ կը դասաւանդէ բացի Պետական Համալսարանի եւ Մանկավարժական բարձրագոյն վարժարանէն (Ինստիտուտ) նաեւ ձեւաբանի մէջ գրաբար լեզուն որուն համար պատրաստած է երկու հասոր դասագիրքեր:

Վեհափառը ծրագրած է գալ տարի բանալ նաեւ ձեւաբանի մասնագիտական դասընթացը: ձեւաբանը ունի իր մասնաւոր Մասնադասարանը 40,000 գիրքերով, որոնցմէ կ'օգտուին Միաբանութիւն, ուսուցչութիւն եւ աշակերտութիւն հաւասարապէս:

1944ին սկսաւ լոյս տեսնել նաեւ Էշմիածնի պատճառները Մայր Աթոռոյ, որուն պատասխանատու Բարեւոյնն է բանաթոս Բոթեքտորը: Էշմիածնի մէջ լոյս կը տեսնեն բոլոր այն յօդուածները որոնք կը ներկայացնեն կրօնական, կրօնա-պատմական, գրական, գիտական, բանասիրական, լեզուագիտական բնոյթ: Տեսնեց նաեւ թէ հոն կ'ընդունուին ոչ միայն նորհրդային Միութեան ներս գրող-

ներու յօդուածներ, այլ նաեւ արտասահմանէն, եւ ցաւ յայտնեց թէ արտասահման իր վայել մասնակցութիւնը չէ կրցած բերել ցարդ այդ գործին, յոյս յայտնելով նոյն առնքի թէ այդ պիտի ըլլայ գոնէ յետ-այսու: Պատճառներէն իրենց գործին մասնակցութիւնը կը բերեն բացի եկեղեցականներէն, նորհրդային Հայաստանի յայտնի գրողներ եւ գիտնական աշխատակիցները: Ինչպէս՝ Սեփանու Մալխասեան, Հրաչեայ Անտոնեան, Ա. Իսահակեան, Լեւոնեան եւ օրիւններ:

Էշմիածնի տեսով կ'ունենայ իր սեպական տարանը, արտասահմանի հարկեւորները ազգայիններէն Պր. Մ. Մարտիանի եւ Երանտուրեանը: մօտ ապագային կը ստացուի այդ տարանը եւ կը սկսուի հրատարակութեան այն բազմաթիւ աշխատութեանց, որոնք ձեռագիր վիճակի մէջ կը սպասեն տպագրուելու:

Ամէն տարի Էշմիածնի կը հրատարակէ իր օրացոյցը:

Վեհափառ Հայրապետ որոշած է կատարել նաեւ Միւռոնօրհնէք յառաջիկայ Հոկտեմբերին, որուն մասնակցելու պիտի հրաւիրուին արտասահմանէն հոգեւորականներ եւ աշխարհականներ:

Բոթեքտոր յոյս յայտնեց թէ Մայր Աթոռոյ եւ Սրուստիքի յարաբերութիւնները պիտի ըլլան յետայսու աւելի սիրալիք եւ աւելի սեր, ի պայծառութիւն երկու Աթոռներու եւ ի պարծանս անոնց տուրջ խմբուած մեծազնիւք:

Հաղորդեց Վեհափառ Հայրապետի սիրալիք ողջոյններն ու օրհնութիւնները, ինչպէս այլ վայրերու նոյնպէս եւ Սրուստիքի համայնին: Երաւ մարտանքներ Սրուստիքի Ս. Աթոռոյ պայծառութեան համար, որոնք գահակալները՝ ինչպէս անցեալին՝ նոյնպէս եւ ներկային ու ապագային մէջ պիտի տարուակէն անհատաւոր լոյս մնալ հաւատարմէ Էշմիածնին:

Ապա անդադարաւորով ներկայ Սովետական Հայաստանի երիտասարդութեան եւ անոր յառաջ տարած սեփական աշխատանքներուն, հրաւիրեց իր երիտասարդ ընթացակիցը Պր. Ն. Մանուկեանը, խօսելու այդ մասին:

Պր. Մանուկեան խօսեցաւ զուսպ եւ կռուած բառերով այն բոլոր յաջողութիւններէն, զորս արձանագրած է նորհրդային

գնշարժ քարողիլը ներկայացուց օրուայ տօնի կարևորութիւնը, իբրև մեր ազգային-կրօնական կեանքի մեծագոյն դէպքերէն մէկը՝ որուն կը պարտինք մեր բոլոր արժէքները, դրական, պատմական լընդհանուրն քաղաքակրթական մարդկութուն մէջ:

ՊԱՇՏՏՈՆԱԿԱՆՔ ՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՔ

Ք 13 Յունիս Ել. — Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը ընկերակցութեամբ Հօգ. Տ. Յաւութիւն Արքեպիսկոպոսի, ներկայ գտնուեցաւ Բարձր Գովիւնէրի ապարանքը՝ Դորին վեմով պաշտօնական ընդունելութեան:

Ք 15 Յունիս Ել. — Մարզանդէն Ս. Թարգմանչաց նախակրթարանի, նախագահը Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը եւ կատարեց մրցանակներու բաշխումը:

Ք 18 Յունիս Գլ. — Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը երեկոյին այցելեց Քիւն Տէյվիտի պանդոկը եւ ներկայ գտնուեցաւ Պաղեստինի Ընդհ. Գաղութաւորի տունով պաշտօնական ընդունելութեան:

Ք 24 Յունիս Բլ. — Ամեն. Սրբազան Հայրը՝ ընկերակցութեամբ Տօբէն Ժողովոյ Հօգ. անդամներուն եւ Միաբան Հայրերուն, առաւօտուն այցելեց Ժառ. Վարժարան, կատարելու բացումը Վարժարանի բերանացի ընդունելանց:

Քննութեան ամբողջ տեւողութեան Սրբազան Պատրիարք Հայրը Հօգ. հետևորդներով միշտ ներկայ եղաւ բերանացի ընդունելութեան, քաջալերելու աշակերտները եւ ժողով հետեւելու համար տարուած աշխատանքին:

Այսօր երեկոյին, Սրբազան Պատրիարք Հօգ այցելեց վեմով Իշխանուհի Իրենիա իր հետևորդով:

Ք 28 Յունիս Ուր. — Այսօր առաւօտուն Սրբազան Պատրիարք Հօգ այցելեց Յունաց Պատրիարքական Փոխանորդը:

Ք 1 Յուլիս Բլ. — Բացում Ս. Թարգմանչաց նախակրթարանի բերանացի ընդունելանց: Բացումը կատարեց Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը, որ ապա քանիցս այցելեց եւ անձամբ ներկայ եղաւ բերանացի ընդունելութեան:

Ք 19 Յուլիս Ուր. — Այսօր առաւօտուն Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօգ. այցելեց Պէյրուսի Յօն Կաթ. Գերագադիւ Սրբազան Առաջնորդը:

Ք 22 Յուլիս Բլ. — Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Հօգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեանի, Յօգագ այցելեց վանական դործով:

Ք 24 Յուլիս Գլ. — Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրը, յանուն Ս. Աթոռոյ Պատ. Միաբանութեան եւ բովանդակ Պաղեստինահայութեան, ցաւակցական պաշտօնագրեր ուղարկեց Պաղեստինի վեմով. Բարձր Գովիւնէրի եւ վեմով. Աւագ Գաղութաւորին, բարձրատիկան պաշտօնեաներուն այն կորուստներուն համար, զորս տունեցան Քիւն Տէյվիտի տակ զետեղուած հուսմքի պայթուածով:

Ք 26 Յուլիս Ուր. — Այսօր, յետ-միջօրէի ժամը 3.30ին, յանուն Ս. Աթոռոյ Միաբանութեան եւ Սրբազան Պատրիարք Հօգ, Ս. Աթոռոյ Աւագ Թարգմանչ. եւ Միաբան Հայրեր, ներկայ գտնուեցան յուղարկաւորութեան Պր. Աթալա Մանթուրայի (Ս. Տեղեաց կառավարական քարտուղար) եւ զետեղեցին անոր զապաղին վրայ քաղկեպոսակ: Հանդուցեալը մին էր այն պետական բարձրատիկան պաշտօնեաներէն, որոնք զոհ դացին Քիւն Տէյվիտ պանդոկի պայթուածին:

ԳԵՐԵ. Տ. ՌՈՒԲԵԼ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆԱՍԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԵՋ

Պաղատան, Գեր. Տ. Ռուբեն Արքեպիս. Մա. Նաոնան, Յունիս 20ին օգափոխութեամբ ժամանեց Երուսաղէմ, եւ իբրև Ս. Աթոռոյ հիւր կը գտնուի մեր մէջ: Սրբազան Ժանօթ եւ ամենուն իբրև էլմիամէն Միաբան եւ անկեղծ բարեկամը Ս. Աթոռոյ: — Բարի զուտուս կը մաղթենք իրեն եւ կը սիրենք տեսնել զինքը կազմուած ֆիզիքապէս եւ հոգեպէս օգափոխութեան այս շրջանին:

— Նօրին Ս. Օժնութիւն վեհափառ Կաթողիկոսի օրրատաւ կնդակներու հետ միասին ընդունած ենք Նաեւ Արամազդաթիւններ Ազգային եկեղեցական ժողովի եւ Ազգային եկեղեցական Ժողով գումարելու յառու կանոնադրաբար: Յառաջիկայ թիւերով պարբերաբար Սիոնի մէջ պիտի հրատարակենք զանեց:

Փարիզ, 25 Յունիս 1946

ՊաՏ. Խմբագրութիւն,

Կը խնդրուի ներկայ յայտարարութիւնը հրատարակել ձեր թերթի յառաջիկայ թիւերէն մէկուն մէջ. —

Յրանալի Հայ Գրողներու Ընկերութիւնը, ինչպէս յայտնի է, կազմուած է, առաւելագոյն պաշտպանելու համար հայ գրողին քաղաքական եւ նիւթական իրաւունքները: Այս սկզբունքին համաձայն, տեղւոյս հայ թերթերէն մէկուն կողմէ մէջի եղած է դիմում մը, ուր մեր ուշադրութեան յանձնուեցան դիպքեր, որոնք ոչ մի կերպով արդարանալի են Մամուլի քաղաքականի եւ հեղինակի իրաւունքի կրկնակի ծնականներով:

Այս նպատակով կազմուած օրինական մասմի մը չգոյութիւնը պատճառ պիտի չի դառնայ որ թերթերը՝ իրենց կատարած արտապրումներու պարագային, զանց առնեն աղբիւրի յիշատակութիւնը: Ասիկա տարրական պարտականութիւն մըն է, որուն հապար իսկ կոչ կ'ընենք արտասահմանի Հայ Մամուլի թոշոր օրկաններուն, յարգել Մամուլի ընկալեալ օրէնքները եւ չթերանալ անոնց գործադրութեան մէջ:

Յրանալի Հայ Գրողներու Ընկերութեան

Վարչութիւն

Քարտուղար

Նախագահ

Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Ա. ԶՊԱՆԵԱՆ

Վ Ա Ր Զ Ա Կ Ա Ն Ա Զ Դ

Բոլոր այն թղթակցութիւնները, որոնք կապ ունին ՍԻՌՆԵ թերթիս հետ Ս. Արտոյս Տպարանի Գրասան հետ, պէտք է կատարուին յետ այսու աւղղակի ՍԻՌՆԵ-ի Խմբագրական Մարմնի կամ Տպարանի Տեսչին հետ:

Հասցէն կը գտնուի ՍԻՌՆԵ-ի կողմին երկրորդ երեսին վրայ:

“ՍԻՌՆԵ” ԿԸ ՆՈՒՐԻԷ

Յրուատիւն

Օր. Մարին Ազատեան՝ Տպար Սուրեն Դանիէլի (Ամերիկա):

ԳՈՒՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՊԱՆ. ԳԱՀ-

1. Եղիշե Պատրիարք Գուրեան, (իւ Գահանայութեան Յիսմանայ Յարկեանին առիթ), <i>Թորգոմ Արքեպոս.</i> , ապ. 1932, էջ 328.	—
2. Պատմութիւն Հայ Մասնագործութեան, Եղիշե Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1933, էջ ԺԱ + 463.	15
3. Հայոց Հին Կրօնը կամ Հայկական Պիցարմունութիւն, Եղիշե Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1933, էջ 159.	10
4. Ազգային Պատմութիւն, Եղիշե Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1934, էջ 478.	15
5. Համառօտ Պատմութիւն Փիլիսոփայութեան, Պրատնի Երկրիւնն եւ Խոյն, Պաւարաք, Թրքմ. Եղիշե Արքեպոս. Գուրեան, ապ. 1934, էջ է + 187.	7 1/2
6. Պատմական Մասնագործութիւն, Եղիշե Պատ. Գուրեան, ապ. 1935, էջ 2 + 86.	5
7. Ուսումնասիրութիւնն եւ Քննադատութիւնը, Եղիշե Արքեպոս. Գուրեան, ապ. 1935, էջ ԺԱ + 575.	20
8. Կրօնական Պատմութիւն, Եղիշե Պատ. Գուրեան, ապ. 1935, էջ ԺԱ + 422.	15
9. Բարազդիւտութիւն, Եղիշե Պատ. Գուրեան, ապ. 1936, էջ 114.	5
10. Մարգարէ Պատ. Եղիշե Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1936, էջ ԻԱ + 575.	30
11. Արեւելեան Անտաղագիտութեան եւ Հնարեկութեան, Գիւտ Եպոս., ապ. 1937, էջ 236.	15
12. Հայկական երեւ յիմ վանքերի՝ Տարեկ, Հաղարծնի եւ Դաղի եկեղեցիներ եւ վանական շէնքերը, Մարգար Մարգարեան Արքեպոս. Տէր Մարգարեան, ապ. 1938, էջ է + 125. (Պատկերազարդ.)	15
13. Օրագրութիւն Երեմիա Ձիւլի Քեօմարեանի եւ Յաւելաւ, (ա. Թաղեր, ք. Ուղեհներ, ք. Գանձեր եւ Ողբեր), Հրատարակէ՛ք՝ Մարգար Արքեպոս. Նշանեան, ապ. 1939, էջ ԺԻԳ + 715.	20
14. Պատկերներ Քիւրմանլիկ կայսրութեան մէջ եւ մերձաւոր հերձուածային երկրներ Հայաստանի մէջ, Կարապետ Սրբ. Տէր Մարգարեան, Թրքմ. գերմաներէնէ Ա. Արեւելեան, ապ. 1938, էջ ԻԳ + 285.	12
15. Առաջնայ. Հաւելիկ, Կիրակոսեայ խորհրդածութիւններ Տէրմանական օրեալ Առաջնական լիցիւնսիայի առիթ, Թորգոմ Պատ. Գուրեան, ապ. 1939, էջ Ը + 239.	10
16. Սուրբ եւ Յովհ. Հայաստանայ եկեղեցւոյ, համառօտ ստեղծութիւններ Հայաստանայ եկեղեցւոյ տօնի Սուրբերու եւ Տէրմանական տօներու մասին, Թորգոմ Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1939, էջ ԺԱ + 372.	10
17. Քերթուածներ, բարգմանայ եւ իմնագիր, Թորգոմ Պատ. Գուրեան, ապ. 1940, էջ Ժ + 224.	10
18. Բարեկարգութիւն Հայաստանայ եկեղեցւոյ, Թորգոմ Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1940, էջ 171.	10
19. Դարգներ, Թորգոմ Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1940, էջ 280.	10
20. Մագաղապէն Մեղրամստ, (Քերթուածներ), Եղիշարգ, ապ. 1941, էջ 135.	10
21. Հնգկապայ, յեղեկութիւններ եւ օգտութիւններ, Թորգոմ Պատրիարք Գուրեան, ապ. 1941, էջ Ը + 382. (Պատկերազարդ.)	15
Ազգապատմութիւն, Գ. հատը, Մաշաքիս Արքեպոս. Օրմանեան, ապ. 1927, էջ ԺԵ + 3377, երկխմն: Երեւ Խառքը միտին	450
Սյրութե՛ք հայերն բանասիրութեան, Եղիշե Պատ. Գուրեան, ապ. 1928, էջ 72.	3
Խոսի եւ Խոսի, Օրմանեան Պատրիարք, ապ. 1929, էջ Ը + 503.	20
Պատմութիւն Մատաղութի, Տ. Հ. Թ. Սաւալանեան, (Երկու հատոր), ապ. 1931, էջ ԼԲ + 1387.	30
Հոգեբանութիւն, George L.-Fonsegrive, Թրքմ. Թ. Ե. Գ., ապ. 1932, էջ ԺԱ + 391.	15
Խորհրդման Գիւրեան, Եղիշարգ, ապ. 1943, էջ Ժ + 119, Լեւ Մատենաշար, Քիւրմանլիկ կամ Պաշտման Հայոց Պատմութեան մէջ, մասն երկարը, Հոգեկրօնային եւ Գաղտնի Բարձր Դպրոց՝ Պոռնեանց իշխանութեան մէջ, Գարեգ Արքեպոս. Յովհաննէս, ապ. 1942 [1944], էջ 292, երկխմն: (Պատկերազարդ.)	20
Համապատկեր Արեւմտեայ Գրականութեան, Առաջին հատը, Զարթօնքի Յերունը, Թ. Օշական, ապ. 1945, էջ Ե + 365.	60
Սիրիւր եւ Իրաւ Բանաստեղծութիւնը, (Վ. Թեմեանի առիթով), Թ. Օշական, ապ. 1945, էջ 8 + 111.	60
Յերի Բերքածներ, Կարմիր գիրք, Սիրոյ գիրք, Ռաբէն Սահկ, ապ. 1945, էջ ԺԱ + 160.	30
Մութ Յաւեր, (Քերթուածներ), Գ. Յ. Կարապետեան (Անի), ապ. 1945, էջ ԺԵ + 109.	15
Լեւոն Վրայեան, Եղիշե Վր. Տէրմանեան, ապ. 1945, էջ 118, Լեւ Մատենաշար, Քիւ 2.	20
Անցորդը, (Քերթուածներ), Եղիշարգ, ապ. 1946, էջ 110. (Պատկերազարդ.)	25